مزگەوتەکانی رۆژئاوا

لێکۆڵینەوە

هەواڵنامەی کتێب

ئیسماعیل تەنیا

مزگەوتەکانی رۆژئاوا

لێکۆڵینەوە

هەولێر - ٢٠٠٨

هەواڵنامەی کتێب

دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی

● مزگەوتەکانی رۆژئاوا (لێکۆڵینەوە)

● نووسین: ئیسماعیل تەنیا

● نەخشەسازی ناوەوە: طـە حسین

● بەرگ: موراد بەهرامیان

● ژمارەی سپاردن: (٢٦٧٦)

● نرخ: (٢٠٠٠) دینار

● چاپی یەکەم : ٢٠٠٨

● تیراژ: ٥٠٠ دانە

● چاپخانە: چاپخانەی خانی (دهۆك)

زنجیرەی کتێب (٣٢٧)

هەموو مافێکی بۆ دەزگای موکریانی پارێزراوە

ماڵپەڕ: www.mukiryani.com

ئیمەیل: info@mukiryani.com

پێرست

پێشەکی ١
ڕۆژئاوا و ئایین ٥
ڕەوەندی ئیسلامی لە ڕۆژئاوادا ١٣
مزگەوتەکانی ڕۆژئاوا ١٩
※ فەرەنسا ١٩
※ ئەڵمانیا ٢٣
※ بەریتانیا ٢٨
※ ئیتالیا ٣١
※ هۆڵەندا ٣١
※ ئیسپانیا ٣٣
※ یۆنانستان ٣٥
※ نەمسا ٣٦
※ سویسرا ٣٧
※ سوێد ٣٩
※ دانیمارك ٤٠
※ بەلجیکا ٤١
※ نەرویج ٤٢
※ فنلاندە ٤٣
※ ڕۆمانیا ٤٤
※ لیشتنشتاین ٤٤
پەرەسەندنی هزری ڕەگەزپەرستی لە ڕۆژئاوادا ٤٧
※ ئەڵمانیا ٤٨
※ هۆڵەندا: ٥٣
※ دانیمارك: ٥٤
※ نەمسا: ٥٦
※ فەرەنسا ٥٧
※ ئیسپانیا ٥٩
ترسان لە زۆربوون ٦١
لە پەراوێزی کاریکاتێرەکانەوە: ٦٩
بەرژەوەندییە ئابوورییەکانی نێوان ڕۆژهەلاّت و ڕۆژئاوا ٦٩
میوانە سەر بەگۆبەنەکان ٧٧
پەنجەکانی دەست وەك یەك نین ٨١
پەنجە زبرەکان ٨٢
※ میللی گۆرش (Milli Gorus): ٨٥
کێشەی مەلا یەعقوب تەتشی ٨٨
فەتوا ئاگرینەکان ٨٩
چێشتخانەی ماکدۆنالدس ٩٤
دیاردەی "مرۆڤ سەربڕین" ٩٨
مۆساد ١٠٢
دووفاقی ١٠٤
قوتابخانەی "ڕۆتلی" ١٠٧
ناکۆکی نێوان "برا"یەکان ١١١
ئازادییەکان لەڕوانگەی ئێمە و "ئەوان"ەوە ١١٧
زیانەکانی دوای سێپتێمبەر ١٢٥
هەڵگەڕانەوە... یان بەزاندنی هێڵە سوورەکان ١٢٩
ئەنجامەکان ١٣٥
سەرچاوەکان: ١٤١
کتێبە چاپکراوەکانم ١٤٣

هەواڵنامەی کتێب

پێشەکی

ئەگەر جاران، دیاردەی تیرۆر زیتر پەیوەند بوو بە پارت و گرووپە چەپە رادیکاڵەکان، ئەوا ئەمڕۆ، بەتایبەتیش دوای یازدەی سێپتێمبەر پەیوەند بووە بە جیهانی عەرەبی و ئیسلامییەوە. زۆر لە لایەنە بەرپرس و دەزگا مەدەنییەکانی ئەو دوو جیهانەش، جەخت لەسەر ئەو راستییە دەکەنەوە.

ئەو دیاردە ترسناکە، بۆتە پەتایەك و راستەوخۆ بێت یان ناڕاستەوخۆ تێکەڵ بە ژیانی هەموو لایەکمان بووە. هەیە زیانی راستەوخۆی گیانی و ماددی و، هەشە لەڕووی دەروونی و مەعنەوییەوە، زیانگەلێکی بەرکەوتووە.

رۆژ نییە، لە سەرکار، لەکاتی نانخواردن و حەسانەوە، لەناو ئۆتۆمبێل و شەمەندەفەر، لەدەزگا حکوومییەکان، لەسەر رووپەڕی گۆڤار و رۆژنامە و ماڵپەڕەکان، لەکەناڵەکانی (T.v)یەوە، لە گفتوگۆی ئاسایی رۆژانە، لە پەیوەندییە تەلەفۆنییەکان... تاد، گوێمان لە هەواڵێك یان چەند هەواڵێکی پەیوەست بەو دیاردەیەوە، نەبێت. ئێمەی موسڵمان و رۆژئاوانشینیش، بەشێوەیەکی چڕتر دەکەوینە بەر رێژنەی پرسیار و لێپرسینەوە و، بەشێوەیەکی سەرنجڕاکێشتر، کاریگەری لەسەر بەردەوامبوون لەکارەکانمان و، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانمان، بەجێدەهێڵێت.

بۆچیش مزگەوتەکانی رۆژئاوا ؟!

چونکە لە مزگەوتدا، تەواوی هەڵسوکەوت و یاسا و رێسا و ناسنامەی ئایینی ئیسلام دەردەکەوێت.

ماوەی پێنج ساڵێك دەبێت، بە بەردەوامی بەدوای سەرچاوە و، ماڵپەڕەکانی (هەواڵ)دا دەگەڕێم و، ئەنجامی ئەو بەدواداچوونەم، کۆمەڵێك زانیاری و، ژمارە و، بۆچوونی جۆربەجۆرم، لەلا کۆبوونەتەوە، حەزم نەکرد هەر لەلای خۆم بیانهێڵمەوە، مادام دیاردەکە هەموومانی گرتۆتەوە، با هەموومانیش سوود لەو زانیارییانە وەربگرین و، هەڵوێستە لەئاستیاندا، بکەین.

ئەو سەرچاوانەی کە پشتم پێبەستوون، زۆربەی زۆریان ماڵپەڕی ئەلکترۆنین، ئەوەش بۆ هۆکاری دوورە دەستیم لەسەرچاوەی پێویست لە کتێب و، گۆڤار و، رۆژنامە، دەگەڕێتەوە. جگە لەوەش، بە تێپەڕبوونی کات، وردە وردە، کتێبخانەکانیش وا خەریکن دەبنە ئەلکترۆنی. تەمەنی ئەو دیاردەیەش "بەشێوەیەکی کاریگەر و تۆخ" ئەوەندە درێژ نییە و، ئێمەمانانیش لەگەڵیدا ژیاوین و، لەگەڵێشیدا دەژین.

لەدرێژەی ئەو کتێبەدا، زێتر لە (١٧٤) جار، پەنام بۆ سەرچاوە بردووە و، وەك ئەمانەتێکیش ئاماژەم پێکردوون. لەو (١٧٤) جارەشدا، (١٦) ماڵپەڕ و، (٥) کتێب و، (٣) رۆژنامە و، دوو گۆڤار و، دوو ئاژانسی دەنگوباسم بەکارهێناوە و رێژەی بەکارهێنانیشیان بەمشێوەیە کەوتوونەتەوە: (ماڵپەڕ ٥٧,١٤٪، کتێب ١٧,٨٥٪، رۆژنامە ١٠,٧٪، گۆڤار ٧,١٤٪، ئاژانسی دەنگوباس ٧,١٤٪). بەشێوەیەکی سەرەکیش سوودم لە ماڵپەڕەکانی (ئیلاف) و (دۆیتچە فیلە) و (ئیسلام ئۆن لاین) و (ئیسلام تودەی) وەرگرتووە.

بێجگە لەو سەرچاوانەش، کە ئاماژەمان پێکردوون، رۆژانەش سوودمان لە هەواڵ و شرۆڤە و بەدواداچوونی کەناڵە ئاسمانییەکانی (عەرەبی و کوردی و ئەڵمانی) وەرگرتووە و، بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، لە لێکۆڵینەوەکەدا، رەنگیان داوەتەوە.

ئەو ژمارە و، راپرسی و، زانیارییانە، مەرج نین هەموویان فەرمیو راست بن، لەوانەیە بەشێکیان، سەرچاوەکانیان رەسمی بن و، لەلایەن دەوڵەتەوە بڵاوکرابنەوە. بەشەکەی تریشیان، دەزگا تایبەتییەکانی لێکۆڵینەوە و، سەنتەری راپرسییەکان

هەواڵنامەی کتێب

ئەنجامیان داوە. لە هەموو حاڵەتەکەشدا، زانیاری و ژمارە و ئامارەکان، زێتر بەلای واقیعدا دەشکێنەوە و، دەکرێت پشتیان پێببەستین.

ناوەڕۆکی باسەکە، پەیوەستە بە رەوەندی ئیسلامی لەولاتەکانی وەك: (فەڕەنسا، ئەڵمانیا، ئینگلتەرا، هۆڵەندا، ئیتالیا، نەمسا، ئیسپانیا، یۆنانستان، سویسرا، سوێد، دانیمارك، نەرویج، فنلاندە، بەلجیکا، رۆمانیا، لیشتنشتاین). بۆیەش ئەو وڵاتانە، چونکە؛ بەشی هەرە زۆری قەبارەی ئەو رەوەندە، لەو وڵاتانەدا، گیرساونەتەوە و، ئەو وڵاتانەش، لە دابینکردنی ژیان و، جێگا و رێگا و، پاراستنیان بەرپرسیارن.

لەوانەیە لەکاتی شرۆڤە کردن و، هەڵوەستە کردندا، بۆچوونەکانم دڵی هەندێك کەس شاد و، هەندێکی تریشی گوشی بێت. لەوانەیە خەڵكێك لایەنگیریم بکات و، خەڵکێکیش دژم بووەستێتەوە...

هەڵبەتە ئەوەش زۆر ئاساییە، چونکە دیموکراتییەت خۆی لەخۆیدا بەمانای رای جیاواز و، یەکتر قەبووڵکردن دێت. گرنگ ئەوەیە بۆچوونەکانی هەموو لایەکمان، برژێنە یەك سەرچاوە و، ئەو سەرچاوەیەش لە خزمەتی یەکتر قەبووڵکردن و، دیالۆگ و، گفتوگۆی شارستانی و ئاشتیخوازانەوە بێت.

هیوادارم ئەو کتێبە، ببێتە یەکێك لە هەوڵەکان بۆ ناساندن و، شرۆڤە کردنی ژیانی رەوەندی ئیسلامی لەو دەڤەرە و، هۆکارێکیش بێت بۆ بەرچاو روونی ئەو کەسانەی کە بەدوای ئەو زانیارییانەدا وێڵن و، دەیانەوێت شتێك لەبارەیانەوە، بزانن.

ئیسماعیل تەنیا
نیسانی ٢٠٠٧

هەواڵنامەی کتێب

رۆژئاوا و ئایین

هەر لەسەرەتای ژیانەوە، مرۆڤ ئایینی وەك هۆكارێك بۆ رێكخستنی پەیوەندییەكانی خۆی لەگەڵ دەوروبەر و، وابەستەبوون بە خوداوە، بەكارهێناوە... هەروەها بۆ پاراستنی خۆی، لە دیاردە سروشتییەكان و، ئەو كار و رووداوانەی كە لەسەرووی دەسەڵاتی خۆیەتی، پەنای بۆ بردووە و، داوای یارمەتی لێكردووە.

ئایینیش وەك سیستەم، لەكاتی بەكارهێنان و پیادەكردنی دا، لایەنی چاك و خراپی لێكەوتۆتەوە، پێشەنگەكان و رابەرانی لەگەڵێك چاخ و سەردەمدا، لەپێناو بە ئامانج گەیاندنی خواستەكانی خۆیان، ئەو سیستەمەیان شێواندووە و، بە كەیف و ماشای خۆیان، دەقەكانیان دەستكاری كردووە. سەرەنجامیش، كۆمەڵگایان بە ئاراستەی نەهامەتی و، شەڕ و، ئاژاوە و، جینۆساید و، داڕووخان بردووە. مێژووی هەموو كۆمەڵگاكانیش گەواهی ئەو راستییە دەدەن.

ئایینی مەسیحیش وەك هەموو ئایین و پەیامەكانی تر، سەرەڕای ئارامی و دڵنەواییەك بۆ تاكەكان، لەگەڵێك سەردەمدا، لە پای چەواشەكاری رێبەرەكانییەوە، ژیانی بەرەو هەڵدێران بردووە.

ئەورووپای مەسیحی، تا سەدەی پازدەهەم، ئەگەر نەڵێین هەمووی، ئەوا بەشی زۆری كاروباری سیاسەت و، دەسەڵات و، پەیوەندییەكانی دەرەوەی، لەژێر دەسەڵات و، كۆنترۆڵی كەنیسەدا بووە. هەر كار و كردەوەیەك، لەگەڵ رێنماییەكانی كەنیسەوە، دژ بوو‌بێت، سەركوتكراوە و، بەهیچ جۆرێك دەنگی تاكەكەس نەبیستراوە.

پیاوانی كەنیسە، هەموو جۆرە دەسەڵاتێكیان هەبوو. ئەوان مووچەیان دەدایە خەڵك و، هەموو جۆرە چالاكییەكی ئابووری و، كۆمەڵایەتی و، سیاسییان، ئەنجامدەدا. (كەنیسەكان رۆڵی گرنگ و گەورەیان هەبوو لە رەنگرێژكردنی سیاسەت و بەڕێوەبردنی ولاتدا. لەشەڕ و ئاشتیدا دەنگیان بڵند و خۆیان بە نوێنەری هەموو میللەت دەزانی و، زۆربەی بڕیارەكان لەژێر باڵی ئەوانەوە دەرچووە، لەدنیای پەیڕەوكارانی ئایینی "مەسیح"دا، پیرۆزییەكی یەكجار زۆری هەبوو، بەشێوەیەك كە لە زۆر شوێندا لەسەرووی دەسەڵاتی سیاسییەوە بوو)[1].

لەم سەردەمانەدا، ئایین لە رۆژئاوادا، پەیوەندییەكی تۆكمەی بە دەوڵەتەوە هەبوو. بڕیارە سیاسییەكان لەهەمان كاتیشدا بڕیاری ئایینیش بوون. لەنێو ململانێی و شەڕ و ئاژاوەدا، كۆمەڵگاكان، پارچە پارچە و لێكدابڕاو بوون. شەڕی ئایینی و مەزهەبی، باڵی بەسەر ولاتەكانیاندا كێشابوو. نەخوێندەواری و نەزانین و نەخۆشییە كوشندەكانیش، بەشێوەیەكی بەربلاو، بلاوببوونەوە. كەنیسە ئەوەندەی لە خەمی پتەوكردنی پێگەی خۆیدا بوو، نیو ئەوەندە لە خەمی بژێوی و، گوزەران و دروستی خەڵكدا نەبوو.

ئایینی (مەسیح)، هەروەك لە پەیامەكانیدا دەردەكەوێت، زێتر وەك ئایینێكی ئاشتی و تەبایی و، پێكەوە ژیان ناوزەد كراوە... وەلێ لەلایەن رێبەرەكان و، چالاكڤانەكانی كەنیسەوە، بەرەو هەڵدێر و چەواشەكاری بردراوە. بە تێپەڕبوونی كات بڕگەی لێ زیاد كراوە، یان قرتێندراوە.

لەگەڵ ئەو بۆچوونەنانەی سەرەوەش، تەواوی ئەو ئایینە دوور نییە لە توندوتیژی و، بە زۆر خۆسەپاندن. (كتێبی ئینجیل كە بە میهرەبان و لێكبووردن بەناوبانگە لە هەندێ شوێندا چەند بڕگەیەك هەیە ئاماژە بە توندوتیژی دەكات: "وا تێنەگەن من هاتووم ئاشتی بۆ زەوی بهێنم، من هاتووم چەك، بگرە شمشێر بێنم، هاتووم كوڕ و

١. ئازادی لە سایەی تیرۆردا، شاهۆ تۆفیق، وەرزە گۆڤاری "پێشهات" ژمارە (١٠)، حوزەیرانی ٢٠٠٥، ل١٥١.

هەواڵنامەی كتێب

باوك، كچ و دایك، بوك و خەسوو لە یەكتر جیابكەمەوە، ئیدی دوژمنی مرۆڤ و خـاو و خێزانەكەیەتی" ئینجیلی مەتی)[١].

لەگەڵ بەهێزی و دەسەڵاتی تەواوی كەنیسەشدا، دەنگ و گرووپی بەرهەڵستكار، توانیویانە جێ پەنجەی خۆیان دیـاری بكـەن و، گۆڕانكـاری و نـوێ بوونەوەیـەك لـەو ئایینەدا بێننە ئارا. هەر هەوڵی ئەوانە بوو، كە زۆر جارانیش بە مەرگی خۆیان تەواو دەبوو، وردە وردە دەسەڵاتی كەنیسە كەم بۆوە و، چالاكڤانەكانیشی بە پەراوێز كران.

لەساڵی (١٦٤٨) لەئاشتبوونەوەی (ڤیسڤالیا)، پەیوەندی نێوان ئـایین و دەوڵـەت دیـاریكرا و، كۆتـایی بەشـەڕی ئـایینی هێنـرا، كـە دواتـر بـووە كۆڵەگەیـەك بـۆ جیاكردنەوەی ئایین لە دەوڵەت.

پاش ئەوە، ئیدی وردە وردە توانرا سیسـتەمێك بـۆ پەیوەنـدی نێـوان دەوڵـەت و خەڵك لەلایەك و، خەڵك و ئایین و خوداش، لەلایەكی ترەوە، دابنرێـت و، دەسـەڵاتی ئایین سنووردار بكرێت. هەر بە هەوڵی زانـا و رێبـەرە كۆمەڵایەتییـەكانی ئـەورووپا، لەسەدەی هەژدەهـەم، تـوانرا، كۆتـایی بـەو شـەوەزەنگە بهێنرێـت، كـە ئـەورووپای خـەڵتانی خـوێن و، دەریـای فرمێـسك كردبـوو... ئـەو سـەدەیە كـە بەسـەردەمی "رێنیسانس بەناوبانگە، خاڵێكی پرشنگدارە لەمێژووی ئەورووپادا".

سەدەی حەڤدەش، كە سەدەیەك پـێش "رێنیـسانس" بـوو، دەتـوانین بەسـەدەی توندوتیژی و، كوشتار و، خوێنرشتن، ناوزەدی بكەین، چونكە (ئەو سەدەیە بوو رەوتی دژ بە چاكسازی ئایینی تێدا باڵا دەست بوو. ئەو سەدەیەی دادگایی "گالیلۆ"ی كرد. "دیكارت"ی ناچار كرد لە فەرەنسادا رابكات. "سـپینۆزا"ی تۆقانـد. ئـەو سـەدەیە سەدەی جەنگە مەزهەبی و ناوخۆییەكان بوو كە سەرتاپای ئەورووپای گرتبـۆوە. ئـەو

---

١. ئایین. فاشیزم. مـەرگ، هاشـم سـاڵح، وەرگێڕانـی، هـەورامان وریـا قـانع، لـە بلاوكراوەكـانی مەكتەبی بیر و هۆشیاری (یەكێتی نیشتمانی كوردستان)، سلێمانی، ٢٠٠٦، ل١٨.

هەواڵنامەی كتێب

سەدەیە، سەدەی تیرۆری تیۆلۆژیا بـوو كـە هیـچی لـە تـیرۆری تالیبـان و پاشـماوەی فەندەمینیتالیزمەكانی دیكەی ئێستا كەمتر نەبوو)[١].

فەرەنـسا و ئـەڵمانیاش، لـەڕووی رووبـەر و پێكهاتـەی دانیـشتوانەوە رۆڵێكـی بەرچاویان هەبوو لە نەخشەكێش كردنی مێژووی ئەورووپادا، بەتایبـەتیش ئـەورووپای رۆژئاوا... ئەو دوو وڵاتەش بەو سـەردەمە تاریكانـەدا تێپەڕبوویـنە و، قوربانییـەكی زۆریان بەخشیووە و، بەهەوەنتەش بەو ژیانە باڵا دەستە نەگەیشتوون.

لە فەرەنسا و بەشێوەیەكی فەرمی لە ١٩٠٥/١٢/٩دا، ئایین لەدەوڵەت جیاكرایەوە، كە لەمێژوو و، ساڵنامەی فەرەنسیدا بە یاسای عەلمانییەت ناودێر كراوە كە زانـا (جـۆن هۆلیوك) بەم شێوەیە پێناسەی كردووە؛ عەلمانییەت باوەڕێكی پتەوە بە عەقڵی مرۆڤ بـۆ باشتر كردن و بەرێوەچوونی ژیان و، دژایەتی هیچ ئایینێكیش ناكات.

لە ئەڵمانیاش، هەوڵەكان بۆ جیاكردنەوەی ئایین لە دەوڵەت لەكۆتاییەكانی سەدەی نۆزدەوە دەستی پێكرد كە ئامانجیان ئەوە بوو سنوورێك بۆ دەسەڵاتی كەنیسە دابنێن. دەستووری ئەڵمانیاش، دەستوورێكی دیموكراتییـە و رێـز لـە هـەموو بـیر و باوەڕێـك دەگرێت و، رێزیش بۆ ئایینی مەسیحی دادەنێـت، بـەڵام رێگـە بـەوەش نـادات ئـەو ئایینە دەست لـە كاروبـاری سیاسـی وەربـدات.. لەگـەڵ ئـەو واقیعەشـدا، هـەروەك (میشائێل باسە)ی پسپۆڕ لەبواری ئایین دەڵێـت؛ (هـەردوو كەنیـسەی كاسـۆلیكی و پرۆتستانت چالاكتر بوون و، دژی ئەو بڕیارە راوەسـتان، تائێـستاشی لەگەڵـدا بێـت، ئایینی مەسیحی وەك بابەت و، وانەیەكی ئیختیـاری، لـەژێر چـاودێری راسـتەوخۆی كەنیسەكانەوە، لە قوتابخانەكاندا دەخوێندرێن)[٢].

لەمە بەدواوە، ئایین و ئایینداری لەرۆژئاوادا بەرەو كزبوون و پووكانـەوە دەچێت. بەگوێرەی ئامار و راپۆرتەكان، كە لە دەزگـا جۆربـەجۆرەكانی لێكۆڵینـەوەی ئـایین و

---

١. هەمان سەرچاوە، ل٤٢.

٢. الدين والدولة في ألمانيا: فصل نسبي وتأثير غير مباشر للكنيسة، ماڵپـەڕی "دۆیتـچە فیلـە" www.dw-world.de، 2/4/2006.

سەنتەرەکانی راپرسییەوە، بڵاو دەکرێتەوە، ئەو راستییە زۆر بەڕوون و ئاشکرایی بەرجەستە دەبێت.

(رۆناڵد. ف. ئینگلهارد)، توێژەر لەزانکۆی (میشیگان) و، بەڕێوەبەری سەنتەری (راپرسییە جیهانییەکان دەربارەی نەریتە کۆمەڵایەتییەکان)دا دەڵێت؛ (... حاڵی حازر ئاین لەوڵاتە پیشەسازی و پێشکەوتووەکاندا، رۆڵێکی یەکجار کەم دەگێڕێت و بەشێوەیەکی بەرچاو، هەموو توێژە کۆمەڵایەتییەکان، کەنیسە جێ دەهێڵن).

لە نەرویج و دانیمارك لە (٥٪)ی خەڵك رۆژانی یەك شەممە، بۆ خواپەرستی روو لە کەنیسە دەکەن. هەروەها لە (٤٪)ی سویدییەکان و، لە (٢٪)ە رووسەکان، لەهەمان رۆژدا، هاموشۆی کەنیسە دەکەن.

بەگوێرەی راپۆرتەکان، لەنێوان ساڵانی ١٩٨٤-١٩٩٣، لەئەڵمانیادا، رێژەی ئەو کاسۆلیکانەی کە ناویان تۆمار کراوە و، بەرێکوپێکی هاتووچۆی کەنیسە دەکەن لە (٢٥,٣٪)وە بۆ (١٩٪) دابەزیووە. پرۆتستانتەکانی ئەو وڵاتەش لەساڵی ١٩٩٢ بەرێژەی (٤٪)، بەشێوەیەکی رێك و پێك، بە کەنیسەوە پەیوەست بوونە.

گۆڤاری (کریستیانی ئەمرۆ) کە بەزمانی ئینگلیزی دەردەچێت، دەڵێت؛ لە ساڵی (١٩٩٩)دا لە (١٠٪)ی ئەڵمانەکان رۆژانی یەك شەممە دەچنە کەنیسە. هەروەها رۆژنامەی (زی گاردیان)ی بەریتانی دەڵێت؛ (هیچ رۆژێك وەك ئەمرۆ، ئاینی مەسیحی نابووت و بێهێز نەبووە... ساڵانی ١٩٥٠-٢٠٠٠، بەڵای چاڵاکڤانانی کەنیسەوە، خراپترین و ناڵەبارترین پەنجا ساڵی ئاینی مەسیحییە و، رێژەی بڕوا نەبوون بە خودا و ئاینی مەسیحی، روو لە هەڵکشانە، ئەو هەڵکشانە، هەر ریزی گەنجەکانی نەگرتۆتەوە، بەڵکو بەساڵداچووەکانیش، هەرچەندە پیرتر دەبن، زێتر لە خودا و لەئاین یاخیتر دەبن)[1].

١. رۆژئاوا و ئاین، ئیسماعیل تەنیا، رۆژنامەی (کوردستانی نوێ)، ژمارە (٣٦٠٩)، ١/٣/٢٠٠٥، ل١٠.

ئاین لەنێو ئەڵمانەکاندا، ئەو پیرۆزی و بەهایەی جارانی نەماوە، ئەوانەی لە دیکۆمێنتە رەسمییەکاندا، لەخانەی (ئاین) بە مەسیحی تۆمار کراون لە (٦٠٪) تێپەڕ ناکەن و، ئەوانەی بڕوایان بە هیچ ئاینێکیش نییە لەسەرووی (٣٠٪)یەوەن.

لە لێکۆڵینەوەیەکی زەوی و خانوو کە بانکی (دریسدن)ی ئەڵمانی ئامادەی کردووە و، رۆژنامەی (بیلد)، بڵاویکردۆتەوە، ئەوە دەردەخات کە ژمارەی هاموشۆکەرانی کەنیسە روو لە کزییە. (ئەوانەی لە ساڵی ١٩٥٠دا هاتووچۆی کەنیسەیان دەکرد دوازدە ملیۆن کەس بوون، کەچی لە ساڵی ٢٠٠٠دا بوونەتە چوار ملیۆن. توێژینەوەکە دەڵێت؛ پێشبینی ئەوە دەکرێت تەنها لە شاری "ئاخن" تا ماوەی پازدە ساڵی تر، ژمارەی کەنیسەکان لە نۆسەد کەنیسەوە بۆ سەد کەنیسە دابەزێت)[1].

حاڵی هۆڵەنداش گەلێك لە ئەڵمانیا باشتر نییە، ئەگەر خراپتر نەبێت. بەگوێرەی ژمارە و راستییەکانی سەنتەری گشتی سەرژمێرییەکانی هۆڵەندا، رۆڵی ئاین وردە وردە لەکورتی دەدات، لەنێوان ساڵانی (١٩٦٠-٢٠٠٥)یشدا، زۆر بەڕوونی ئەو راستییە دەردەکەوێت. (لەساڵی ١٩٦٠دا، ٢٩٪ بێباوەڕ بوونە و لە ٦٨٪یش بڕوایان بە ئاینی مەسیحی بە کاسۆلیك و پرۆتستانتەوە هەبووە، کەچی لەساڵی ٢٠٠٥دا ٦٤٪یان هیچ باوەڕێکی ئاینییان نەبووە و لە ٣٠٪یشیان بڕوایان بە ئاینی مەسیحی هەبووە)[2].

لەسەرژمێرییەکەدا، ساڵانی ١٩٦٠و ١٩٧٠و ١٩٨٠و ١٩٩٠و ١٩٩٥و ١٩٩٩و ٢٠٠٥، دەستنیشان کراوە، سەرژمێری و راپرسی تێدا ئەنجامدراوە، لەئەنجامی هەموو سەرژمێری و راپرسییەکاندا، دەرکەوتووە کە هیچ کاتێك باوەڕداری بەسەر بێباوەڕی زاڵ نەبووە. لە هەموو جارەکاندا، ئەوانەی بڕوایان بە ئاینی مەسیحی

١. زیادبوونی مزگەوتەکان لەئەڵمانیا بەرامبەر بەکەمبوونەوەی کەنیسە، ماڵپەڕی (دەنگی ئیسلام)، www.dangiislam.org، 26/11/2006.

٢. ئیمارەتی ئیسلامی هۆڵەندا، رێکەوت ئیسماعیل ئیبراهیم، چاپی دووەم، سلێمانی، ٢٠٠٦، ل٤٩.

هەواڵنامەی کتێب

هەبووە، ساڵ بە ساڵ، باوەڕەکەیان کاڵتر بۆتەوە تا حاڵەتی نەمان. لەبەرامبەر ئەوەشدا، بێباوەڕی روو لە هەڵکشان بووە.

هۆکارەکانی بێهێز بوونی ئایینیش بەگشتی لە رۆژئاوادا، بۆ ئەم خاڵانەی خوارەوە دەگەڕێتەوە:

١- پەی بردنی زانست و زانیاری بە هەموو نهێنییەکان و، تاڕادەیەکیش باڵادەستی بەسەر کاروبارەکانی ژیاندا، کە دەتوانین لەشۆڕشی پیشەسازیدا کورتی بکەینەوە.

٢- دەسەڵاتی بەهێزی ئابووری لە رەنگڕێژکردنی گوزەرانی خەڵك و باڵادەستبوونی (مادده) لە کۆمەڵگاکاندا.

٣- بەرقەرار بوونی زەمینەیەکی لەبار بۆ دەربڕینی بیروڕای ئازاد و، سەربەستبوونی تاك لەهەڵبژاردن و، دەستنیشانکردنی ئەو جۆرە ئایینەی کە خۆی بڕوای پێیەتی، یان بڕوا نەبوون بە هیچ ئایینێك و، پابەند نەبوونی پێیانەوە، ئەمەش لەسایەی شۆڕشی فیکری (رێنیسانس)ەوە لە ئەورووپادا، زەمینەی بۆ خۆشکرا.

٤- باری خراپی ئابووری خەڵك و، ئەو جۆرە مەرجەی کە کەنیسە بۆ باوەڕدارانی (مەسیح)ی داناوە، کە لە زۆربەی وڵاتەکانی ئەورووپادا، کەسی باوەڕدار دەبێت بەشێك لەداهاتی مانگانەی وەك ئابۆنە پێشکەش بە کەنیسە بکات.

٥- رۆڵی خراپی کەنیسە لە رابردوودا، کە هەردەم پشتگیری لە رژێمە دیکتاتۆرەکان کردووە و، بە تەنگ داواکاری خەڵك و، ئازادی رادەربڕینەوە نەبووە. نموونەی پشتگیریکردنی لە دیکتاتۆرەکانی وەك (فرانکۆ) لە ئیسپانیا و، (هیتلەر) لە ئەڵمانیا و، (مۆسۆلینی) لە ئیتالیا، بەم دواییەش لە گەنەراڵ (پینوویشە)ی دیکتاتۆر[1].

---

١. دەربارەی کۆمەڵگا و وڵاتە موسڵمانەکانیش، رێکخراوە ئایینییەکان کەخۆیان لە مزگەوتدا بەرجەستە دەکەن، هەمان رۆڵی خراپی کەنیسەیان گێڕاوە لە پشتگیریکردن و بێدەنگی هەڵبژاردن، لە ئاست دەسەڵاتدارە ملهوڕەکان و، رۆژێك لە رۆژان، ئەو لایەنانە کە بانگەشە بۆ ئیسلام و، بەرقەرار بوونی دەسەڵاتی ئیسلام لەسەر زەوی دەکەن، کار و کردەوەی ئەو رژێمە دیکتاتۆرانەیان مەحکوم نەکردووە، بەڵکو بوونەتە پاشکۆیەك و، لەهەندێك جارانیشدا وەك بڵندگۆیەك، ریکلامیان بۆ کردوون.

رۆژێك لەرۆژانیش، کەنیسە ئەو رەشەکوژییەی نێوان ئایینزاکانی لەسەدەکانی رابردوو، جینۆسایدکردنی جوولەکەکان لەسەر دەستی هیتلەر، لەشەڕی دووەمی جیهانیدا، مەحکوم و ریسوا، نەکردووە.

٦- پیر بوونی ئایینیش، خۆی لەخۆیدا هۆکارێکە بۆ کاڵبوونەوە و، بەرەو هەڵدێر چوونی.

بەکورتی، بێهێز بوونی ئایین و، رۆڵ و دەسەڵات نەمانی لەئەورووپادا، شتێکی بەرچاوە و، تەواو لە کەنیسەدا گۆشەگیر کراوە... ئایین وەك جاران ئەو هۆکارە نییە کە پەیوەندییە سیاسی و ئابوورییەکان، بەڕێوەببات و، خۆی لە هەموو شتێك هەڵبقورتێنێ، بەڵکو بۆتە تایبەتمەندییەکی کەسی و، ئەو پەیوەندییە گیانییە رێکدەخات، کە لەنێوان تاك و خودادا، هەیە.

هەواڵنامەی کتێب

رەوەندی ئیسلامی لە رۆژئاوادا

سەرەتایەکی مێژوویی

سەرهەڵگرتن و جێلەق بوونی تاك یان گرووپ، جا بە هەر مەبەستێك و هۆکارێك بووبێت، لەبەرەبەیانی مێژووەوە بوونی هەبووە و، لەپێناوی مانەوە و، دابین کردن و، خۆگونجاندن، ئەو رێگەیەیان هەڵبژاردووە، بەهۆی لەسەر یەك بوونی سنوور و، هەڵگیرساندنی ئەو شەڕ و شۆڕە یەك لەدوای یەکانەی کە لەنێوان وڵاتانی ئیسلامی و، جیهانی ئەورووپا و رۆژئاوادا، بەهەزاران کەس، جێگا و رێگای خۆیان گۆڕیووە و، پەراگەندەی وڵاتانێك بووینە، کە لەڕووی جوگرافی و، مێژوویی و، ئەتنی و، ئایینی و، مورالەوە، بەرێژەیەکی یەکجار زۆر، جیاوازی هەبووە لەگەڵ زێدەکەی خۆیان.

دیاریکردن و دانانی هێڵێکی بەیانی، بۆ مێژووی بوونی رەوەندی ئیسلامی لە ئەورووپادا، شتێکی ئەستەم و، ئاڵۆزە. لەگەڵ ئەوەشدا بۆ نزیکبوونەوە و، دەستنیشانکردنی قۆناخێك بە پشت بەستن بە سەرچاوە مێژووییەکان، دەتوانین شتێك بە شتێك بکەین، ئەگەر زۆر تەواو و، تۆکمەش نەبێت.

دیارە پاش بڵاوبوونەوەی ئایینی ئیسلام لە نیمچە دوورگەی عەرەبی، هەر لەوێدا رانەوەستا و، بەرێگای شەڕ و ئاشتییەوە، پەل و پۆی بۆ هەر چوار لای خۆی هاویشت. لەسەردەمە جیاجیاکانی بڵاوبوونەوەی ئەو ئایینەش، بەشێك لەشەرەکان کەوتنە کێشوەری ئەورووپا. هەڵبەتە بەردەوامبوون و، درێژەدان بەو پرۆسەیەش سەرەڕای پێویستی بە توانای ماددی و مەعنەوی، پێویستی بەهێزی مرۆڤییەوەش هەبووە، هەر بۆیەش بە هەزاران سەربازی رێگای بڵاوبوونەوەی ئەو ئایینە، بەنیازی گەیاندنی پەیامەکەیان، رێگای ئەورووپا و رۆژئاوایان گرتۆتەبەر.

هەواڵنامەی کتێب

دەتوانین بڵێین، یەکەم رەوەندی ئیسلامی لەساڵی (٨١)ی کۆچی، بەرامبەر بە ساڵی (٧٠٠)ی زایینیدا دروست بووە، واتە بەر لەداگیرکردنی ئەندەلووس کە لەساڵی (٩٣)ی کۆچیدا داگیرکراوە. ئەو دروست بوونەش لەئەنجامی ئەوەوە بووە کە کۆمەڵێك موسڵمانی توونسی، بۆ دوورگەی (قەوسەرە)ی باشووری ئیتالیا کۆچیان کردووە[1].

هەر لەمیانەی فتوحاتی ئیسلامیدا، (تاریق بن زیاد) درێژەی بە جەنگەکانی خۆیدا و، تا لەساڵی (٧١١)ی زایینیدا توانی وڵاتێکی ئەورووپی وەك ئیسپانیا داگیر بکات و، دامودەزگای ئیسلامی لێدابمەزرێنێت... لەگەڵ ئەو داگیرکردنەش، بە هەزاران موسڵمان، چ وەك هێزێکی سەربازی، یان وەك هاونیشتمانییەك، لەو وڵاتەدا مانەوە و، بە تێپەڕبوونی کاتیش، بوونی خۆیان لەوێدا سەلماند. دوای ئەو داگیرکردنەش، بەهۆی نزیکی و، هاوسنووری فەرەنسا لەگەڵ ئەو وڵاتە، کۆمەڵێك لەو موسڵمانانەی کە لەگەڵ سوپاکەی (تاریق)دا بوون، لەساڵی (٧١٦)ی زایینیدا، توانییان لەچیای (برینییە)ی نێوان فەرەنسا و ئیسپانیا بپەڕنەوە و، شاری (ناربۆن) داگیربکەن و، کەنیسەی شارەکە بکەنە مزگەوت. پاش ئەوە، ئەو سوپایە لەساڵی (٧٢١)دا، بەسەرکردایەتی (السمع بن مالیك)، توانییان بگەنە دەوروبەری شاری (تۆلۆز)ی فەرەنسی[2]. هەندێکی تریشیان لەساڵی (٨٢٠)ی زایینیدا، لەشارەکانی (لیۆن، لۆز، ئەلرۆن)ی فەرەنسیدا، جێگیر بوون و، بوونە بەردێکی تر بۆ داڕێشتنی بناغەی رەوەندی ئیسلامی لە ئەورووپادا.

١. الأقليات الاسلامية في أوروبا.. تأريخ مشرف، محمود بيومي، ماڵپەڕی ئیسلام تودەی، www.islamtoday.net، 7/6/2006.

٢. التسامح الديني ينعش الاسلام في القارة البيضاء، عدنان أبو زيد، ماڵپەڕی www.elaph.com، 30/11/2006.

پاش ئەوە، کۆچکردنی موسڵمانانی باکووری ئەفەریقیا، بەردەوام بوو و، لەساڵی (٨٣١)ی زایینیشدا، کۆمەڵێکی تر بەرەو یۆنانستان بەڕێکەوتن و، لە دورگەکانی (کریت و رۆدس) گیرسانەوە[١].

پاش کۆتایی هاتنی جەنگ و فتوحاتەکانی (تاریق) و، سەرکردەکانی دوای ئەویش، بەهاتن و سەرهەڵدانی ئیمپراتۆرییەتی عوسمانی، کە خۆیان بەدرێژەپێدەری خەلافەتی ئیسلامی ناسدەکرد، ئەو شەڕ و داگیرکارییە بەردەوامبوو و، بەرەنجامەکەشی، چەندان وڵاتی تری جیهانی (مەسیح)یان، خستە ژێر قەڵەمڕەوی خۆیان...

عوسمانییەکان، بەسەرکردایەتی سوڵتان (محەمەد فاتیح)[٢] ، لەساڵی (١٤٥٣)دا، توانییان شاری (قوستەنتینییە) لەدەست بیزەنتییەکان دەربهێنن و ناوەکەشی بگۆڕن بۆ (ئیستەنبۆڵ). هەر بەوەش نەوەستان و توانییان یۆنانستانیش داگیربکەن و، نزیکەی چوارسەد ساڵ حوکمی تێدا بگێڕن. لەسەدەکانی شازدە و

١. الأقليات الاسلامية في أوروبا، محمود بيومي، ماڵپەڕی www.islamtoday.net، 7/6/2006.

٢. محەمەد فاتیح یەکێکە لە سوڵتانە بەهێزەکانی عوسمانی و، ئیمپراتۆرییەتی بیزەنتییەکانی لە شاری (قوسەنتنییە) دەرکرد. خودی خۆی سەرکردایەتی سوپای کردووە لە گەمارۆگان و، داگیرکردنی (بەلگراد)ی پایتەختی سربەکان. هەروەها یۆنانستان و بۆسنیا و هەرسك و ئەلبانیای کردە بەشێك لە ئیمپراتۆرییەتەکەی خۆی. لەساڵی (١٤٢٦)دا رۆمانیای داگیرکرد. لە ساڵی (١٤٧٦)یشدا هەنگاریا و مۆڵداڤیای داگیرکرد. تۆژەری ئەڵمانی (ئۆدۆ ئۆلفکۆتە) لە کتێبەکەی (شەڕ لە شارەکانماندا) دەڵێت: موسڵمانە توندڕەوەکان دەیانەوێت ئەڵمانیا داگیر بکەن. سەرم سوڕماوە لە هەڵسوکەوتی موسڵمانە تورکەکانی سەر بە رێکخراوی (میللی گۆرش).. ئەو تورکانە زۆربەی مزگەوتەکانیان بە ناوی (فاتیح) کردووە.. (ئۆدۆ) لە درێژەی باسەکەیدا دەڵێت، تورکەکان تا ئێستاش مەستی ئەو رۆژگارەن و، هۆی سەرەکی ناونانی مزگەوتەکانیشیان بە ناوی (فاتیح)، بە تایبەتیش لە ئەڵمانیادا، بۆ درێژ بوونەوەی ئیسلام لەو سەردەمەدا، بۆ قوڵایی ئەورووپا دەگەڕێتەوە.

حەڤدەشدا، مەجەرستان ماوەی (١٥٠) ساڵ لەژێر دەسەڵاتی عوسمانییەکاندا بووە. ئیتر وردە وردە، توانیویانە بەرەو قوڵایی ئەورووپا خشپە بکەن و، دامەزراوەی خۆیانیان تێدا دابمەزرێنن.

پاش رووخان و بێ هێز بوونی عوسمانییەکانیش، هێرشی پێچەوانە دەستی پێکرد، ئەمجارەیان وڵاتانی رۆژئاوا و ئەورووپا، کەوتنە داگیرکردنی وڵاتانی ئیسلامی... لەکۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەهەم و، سەرەتاکانی سەدەی بیستەمدا، ئەو وڵاتانە، توانییان بەشی هەرە زۆری وڵاتانی عەرەبی و، ئیسلامی داگیر بکەن. سەرەڕای بوونی بەرگریش، ئەورووپاییەکان توانییان هەست و سۆزی بەشێك لە خەڵکی ئەو وڵاتانە بۆ لای خۆیان رابکێشن و، بیانکەنە داردەستێك بۆ بە ئاکام گەیاندنی مەرامەکانییان.

پاش کۆتایی هاتنی سەردەمی داگیرکاری و، سەربەخۆ بوونی وڵاتە داگیرکراوەکان و، دواتریش دامەزراندنی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، سەردەمێکی تازە دەستی پێکرد... ئەو خەڵکانەی کە رۆژێك لەڕۆژان، داردەستی داگیرکەرەکان بوون، نەیانتوانی لەسەر زێدی خۆیان، درێژە بە ژیان بدەن و، بە ناچاری بەرەو وڵاتە رۆژئاواییەکان کۆچیانکرد. هەر بۆ نموونە: لەساڵی ١٩٥٤، پاش رزگاربوونی جەزائیر لەژێر دەسەڵاتی فەڕەنسادا، کۆمەڵێکی زۆر لەو جەزائیرییانەی کە هاریکار و جاشی فەڕەنسا بوون، کە بە چوار سەد هەزار کەس مەزەندە دەکران بەرەو فەڕەنسا کۆچیان کرد[١].

هەروەها لەنێوان (١٩١٢-١٩٥٥)دا وڵاتی مەغریب لەژێر دەسەڵاتی فەڕەنسادا بوو، هەر بۆیەش خەڵکێکی زۆری ئەو وڵاتە روویان لە فەڕەنسا کرد و، ئەوێیان کردە وڵاتی خۆیان.

پاش کۆتایی هاتنی شەڕی جیهانی دووەم، بە ماوەیەکی کەم، وڵاتانی ئەورووپا، بۆ ئاوەدانکردنەوەی وڵاتەکانیان، پێویستییەکی زۆریان بەدەستی کاری هەرزان هەبوو، بۆ ئەو مەبەستەش فەڕەنسا بە هەزاران مەغریبی و جەزائیریی هێنا و، لە بوارەکانی

١. ئیمارەتی ئیسلامی هۆڵەندا، رێکەوت ئیسماعیل ئیبراهیم، ل٢٠٤.

ئاوەدانکردنەوەدا خستنیە کار... ئەڵمانیاش، بە حوکمی دۆستایەتی و هاوپەیمانییەتی لەگەڵ تورکیادا، لەسەرەتای شەستەکاندا (سەدەی رابردوو) بە گوێرەی گرێبەستێك لەگەڵ ئەو وڵاتە، بە هەزاران کرێکاری گوندنشینی تورکیای هێنایە وڵاتەکەی... هۆڵەنداش بە هەمان شێوە.

بەهۆی شەڕی نێوان ئیسرائیل و فەلەستینییەکانیشەوە، لە کۆتایی پەنجاکانی سەدەی رابردووەوە، بە هەزاران فەلەستینی لە ڕێگای ڕێکخراوەکانی (UN)ەوە، وەك پەنابەر هاتنە ئەورووپا. پاش داگیرکردنی ئەفغانستان لەلایەن (یەکێتی سۆڤیەتی جاران) لە ساڵی ١٩٧٩دا، ئەفغان گەلێکی زۆر بەرەو ئەورووپا هاتن. هەروەها کاتێك کە ئیسرائیل لە ساڵی ١٩٨٢دا لوبنانی داگیرکرد، کۆمەڵێکی یەکجار زۆری فەلەستینی و لوبنانی و سوریایی و ئوردنی، بەرەو ئەورووپا بە تایبەتیش ئەڵمانیا هاتن و تێیدا گیرسانەوە.. هەندێکی تریشیان بەرەو وڵاتەکانی ئەسکەندنافیا کۆچیان کرد.

هەڵبەتە ئەو خەڵکانەش، چ ئەوانەی بە سیفەتی دەستی کار و، چ ئەوانەی وەك پەنابەر لەوڵاتانی ڕۆژئاوادا جێگیر ببوون، بە کەڵك وەرگرتن لە یاسای کۆکردنەوەی خێزان، توانییان، خێزانەکانیشیان رابکێشن.

ئەو رەوەندە، وردە وردە، لەڕووی ژمارەوە، ڕۆژ بەڕۆژ روو لە زیاد بوون گەشەیان کرد و، جێ پێی خۆیان لە ئەورووپادا کردەوە و، توانییان بوونی خۆیان بسەلمێنن. چ ئەوانەی کە بە پاشماوەی ئیمپراتۆرییەتی عوسمانییەکان دەژمێردرێن و، چ ئەوانەی وەك دیلی شەڕ و، دەستی کار و، داردەستی و، پەنابەر، چارەنووسیان بەرۆژئاوا گەیشتووە، بەهۆی زۆربوونی ڕێژەی زاوزێوە، توانیویانە، دوو سێ نەوە لەدوای خۆیان بەجێ بهێڵن، کە بەشێکیان لە شوێنە گرنگەکانی بڕیار و دەسەڵاتدا، جێگای خۆیان کردۆتەوە.

هەواڵنامەی کتێب

مزگەوتەکانی ڕۆژئاوا

★ فەڕەنسا

ڕووبەری ئەو وڵاتە (٥٤٧٠٢٦) کیلۆمەتری چوارگۆشە و، ژمارەی دانیشتوانەکەی (٦٢,٤٠٠,٠٠٠) کەسە. سنوورەکانی بە وڵاتانی (ئەندۆرا، مۆناکۆ، بەلجیکا، لۆکسمبۆرك، ئەڵمانیا، سویسرا، ئیتالیا، ئیسپانیا)وە، گرێدراوە، پایتەختەکەی (پاریس)ە و، ژمارەی دانیشتوانی دوو ملیۆن و دوو سەد هەزار کەسە.

لەڕووی ڕەگەزەوە، ڕێژەی لە (٩٤,٤)فەڕەنسی و، (٠,٨٪)مەغریبی و، (١٪)پورتوگالی و، (٣,٨٪)ڕەگەزی ترن. لەڕووی ئایینەوەش، لە (٨٣٪)یان کاسۆلیك و، (٢٪)پرۆتستانت و، (٥٪)موسڵمان و، (١٪)جوولەکە و، (٩٪) بیروباوەڕ و ئایینی ترن[1].

ئایینی ئیسلام بە دووەم ئایین دێت و، بەگوێرەی نوێترین سەرچاوە، نزیکەی شەش ملیۆن موسڵمان لەو وڵاتەدا دەژین[2]، کە ڕێژەی لە (٧٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن. ئەو ژمارەیە، لە (٥٣) دەوڵەتی جیاجیاوە هاتوون و، جگە لەزمانی فەڕەنسی بە (٢١) زمانی جیاواز دەدوێن... زێتر لەیەك ملیۆنیشیان ڕەگەزنامەی فەڕەنسییان هەیە. بە سوود وەرگرتن لە یاسای بنەڕەتی وڵات و، ئازادی ڕادەربڕین و خوداپەرستی، توانیویانە (١٦٠٠) مزگەوت و بنکەی خواپەرستی دروست بکەن، یان بکەنەوە[3].

---

١. ماڵپەڕی www.dw-wold.de، نەخشەی ئەورووپا.

٢. التسامح الدينى ينعش الاسلام في القارة البيضاء، ئيلاف، ٢٠٠٦/١١/٣٠.

٣. مسجد (ينولوك) في (كان) الفرنسية، ماڵپەڕی ئیسلام ئۆن لاین www.islamonline.net، 10/1/2007.

هەواڵنامەی کتێب

مزگەوتی گەورەی پاریس، کۆنترین و بەناوبانگترین مزگەوتە لەو وڵاتە و، مێژووی دروستکردنەکەی بۆ ساڵی ١٩٢٦ دەگەڕێتەوە. ئەو مزگەوتە، زێتر تایبەتە بە جەزائیرییەکان و، لەلایەن ئەو وڵاتەوەش یارمەتی و کۆمەکی پێدەبەخشرێت. لەڕووی ئایدۆلۆژیاوەش، بە مزگەوتێکی میانڕەو و، ئاراستەی ئیسلامی مۆدێرن، دێتە ژماردن. چاودێران پێیان وایە لەڕۆژانی جەژندا، (٢٥-٣٠) هەزار موسڵمان، بۆ بەجێگەیاندنی ڕێ و ڕەسمەکانی جەژن و، نوێژکرن، ڕووی تێدەکەن. دوای ئەویش، مزگەوتی (دەوحە) لەپاریس، بە دووەم مزگەوت دەژمێردرێت و، لەڕۆژانی هەینیدا زێتر لە (١٥٠٠) کەس، نوێژی تێدا دەکەن، تا سەرەتای ساڵی (٢٠٠٥)یش، نزیکەی هەزار و پێنج سەد پێش نوێژ و وتارخوێن (ئیمام و خەتیب)، بەشێوەیەکی فەرمی لەدەزگا ڕەسمییەکاندا، تۆمار کراون[1].

ئەو ڕەوەندە، خاوەنی دەیان کۆمەڵە و ڕێکخراوی جۆر بە جۆرن، کە گرنگترینیان ئەمانەن[2]:

١- یەکێتی ڕێکخراوە ئیسلامییەکان لە فەڕەنسا: لەساڵی ١٩٨٢دا دامەزراوە و، بریتییە لە سێ سەد کۆمەڵە کە دیارترینیان (لاوە موسڵمانەکانە).

٢- مزگەوتی گەورەی پاریس، سەرپەرشتی حەفتا مزگەوت دەکەن.

٣- فیدراڵییەتی نیشتمانی موسڵمانەکانی فەڕەنسا: لە عەرەبەکانی مەغریب پێکهاتوون و، مەغریب هاریکارییان دەکات، سەرپەرشتی چەند مزگەوتێك لە دەوروبەری پاریس و، ڕۆژهەڵاتی فەڕەنسادا دەکەن.

٤- کۆمەڵەی دەعوە و تەبلیغ: چالاکی ئەو ڕێکخراوە زێتر لەنێو پۆلی یەکەمی پەنابەرەکانی سەرەتای ساڵی (١٩٦٨) دایە.

---

١. العداء (المستتر) لمسلمين أوروبا يتكشف في ٢٠٠٤، محمد جمال عرفة، ماڵپەڕی ئیسلام ئۆن لاین، ٢٠٠٥/١/٢٥.

٢. مسلمو فرنسا الاكثر إندماجا في المجتمع، حسام الدين مصطفى، ماڵپەڕی (ئیسلام تودەی)، ٢٠٠٧/٣/١٠.

٥- لیژنەی تەنسیقی موسڵمانە تورکەکان لە فەرەنسا: سەر بەڕێکخراوی (میللی گۆرش)ن، سەرپەرشتی ١٥٠ مزگەوت دەکەن.

٦- یەکێتی کۆمەڵە ئیسلامییەکانی ئەفریقی لە فەرەنسا: ئەوانە زۆر ڕێکخراو نین، سەرپەرشتی هیچ مزگەوتێك ناکەن.

مزگەوتی (عوسمان)یش، مزگەوتێکی تازەیە و، لەڕووی بیناسازییەوە، قوبە و منارەی نییە و، لەسەر شێوەی ئەپارتمانەکانی ئەورووپا لە ساڵی ٢٠٠٦ لەباشووری ڕۆژهەڵاتی فەرەنسا، لەسەر ڕووبەری (١٢٠٠) مەتری چوارگۆشەدا، دروستکراوە، کە شوێنی هەزار نوێژکەری تێدا دەبێتەوە.

بەهۆی زۆری موسڵمانەکان و، نەبوونی مزگەوت لەهەموو شارەکاندا و، هەبوونی هەست و گیانی تەبایی و، یەکتر قەبووڵکردن، لەسەرەتای شەستەکانی سەدەی رابردوودا، زۆر جاران، کەنیسەکان، دەرگای خۆیان بۆ موسڵمانەکان، دەخستە سەر پشت، تاوەکو بێن نوێژو ڕێ و ڕەسمە ئایینییەکانی خۆیانیان تێدا ئەنجامبدەن. لەساڵی (٢٠٠٤)دا کۆمەڵێك نووسەری فەرەنسیو موسڵمان، کتێبێکیان لەسەر مێژووی مزگەوتەکانی فەرەنسا، بەناوی (سەربردەی مزگەوتەکان)، چاپکرد. یەکێك لەموسڵمانەکان لەدوو توێی ئەو کتێبەدا، ژیانی ڕابردووی ئەو ڕەوەندە دەور دەکاتەوە و، لەو بارەیەوە دەڵێت، (... کەنیسەی پرۆتستانتی "سانت ماتی" لەستراسبۆرگ، بواریان پێدەداین، ڕۆژانی هەینی، نوێژ لەو کەنیسەیەدا بکەین. بۆ ئەو مەبەستە، تا تەواوبوونی نوێژەکانمان، بەپارچە قوماشێك خاچەکەمان دادەپۆشی... بۆیە تائێستاکەش، موسڵمانەکان، بەو کەنیسەیە دەڵێن، مزگەوتی "سانت ماتی")[1].

بەهۆی زۆری ئەو ڕەوەندە و، کاریگەرییان لەسەر ژیانی ئەو وڵاتە، خەڵکێك ناچار بووینە، لێکۆڵینەوە و سەرژمێری ئەنجامبدەن و، لایەنە پۆزەتیف و نێگەتیفەکانی ئەو ڕەوەندە، لەڕووی ئابووری و سیاسی و، دەروونییەوە، شیبکەنەوە.... ئەو بابەتە،

١. "حکایات المساجد" یؤرخ لمساجد الألزاس، ماڵپەڕی "ئیسلام ئۆن لاین www.islamonline.net، 28/6/2004".

هەواڵنامەی کتێب

دەیان سەنتەر و ڕۆژنامە و، ڕۆژنامەنووسی سەرقاڵکردووە و وایلێکردوون، بەشێوەیەکی جددی و بەرفراوان، ئاوڕ لەم ڕەوەندە بدەنەوە و، تیشکێك بخەنە سەر ژیان و کولتووری تایبەتییان.

"ئەکسافیە تەریزیان"ی ڕۆژنامەنووس لە کتێبەکەیدا (فەرەنسا و مزگەوتەکان)، دەربارەی ژیانی ئایینی لەڕابردوو و، ئێستایان، بەم شێوەیە دەدوێت، (... نەوەی یەکەمی موسڵمانەکان، لەبەر نەبوونی مزگەوت، لەشوێنی کارکردنیان، لەژوورێك، یان لەچاپخانەکان، نوێژیان دەکرد... بەڵام نەوەی دووەم و سێیەم، وردە وردە، هەستیان بەونکردنی ناسنامە لەڕووی نەتەوەیی و ئایینییەوە دەکرد، بەتایبەتیش لەدوای شەڕی دووەمی کەنداو ١٩٩١و، ڕاپەڕینی یەکەم و دووەمی فەلەستینییەکان. هەر ئەم ڕووداوانەش، گیان و خوێنێکی تازەی بە بەر ئەو نەوەیەدا کرد و، هانیدان زێتر خەریکی خۆناسکردن و، خۆ دۆزینەوە بن. ڕووکردنە مزگەوتەکانیشیان، بە باشترین هۆکار زانی بۆ سەرلەنوێ دروستکردنەوەی ئەو ناسنامەیە)[1].

بەهۆی پەیوەندییە مێژووییەکان و، نزیکی سنوور و ژێردەستەییەوە، جەزائیرییەکان بە پلەی یەکەم و، مەغریبییەکان بە پلەی دووەم، ڕێژەی پێکهاتەکانی ئەو ڕەوەندە پێکدەهێنن. ئەو دوو وڵاتە ماوەیەکی زۆر، ژێردەستەی فەرەنسا بووینە و، لەڕووی لێکتێگەیشتنەوە گرفتێکی ئەوتۆیان نییە، چونکە تائێستاکەشی لەگەڵ بێت عەرەبەکانی جەزائیر، ناتوانن بەزمانی دایك (عەرەبی) بنووسن و بخوێننەوە، هەر بەزمانی فەرەنسیش دەدوێن. بەگوێرەی قسەی جەزائیرییەکانی دەرەوە، دەوڵەت، دوای ساڵی (٢٠٠٠)، واخەریکە وردە وردە، قوتابخانە بەزمانی عەرەبی بکاتەوە.

١. مساجد فرنسا خرجت من الأقبیة، ماڵپەڕی www.islamonline.net، 5/6/2004.

★ ئەڵمانیا

ئەڵمانیا، لەڕووی ڕووبەری خاك و، ژمارەی دانیشتوان و پێگەی ئابووری و تەکنۆلۆژییەوە، بە یەکێك لەوڵاتە گرنگ و پڕ بایەخەکانی ئەورووپا دەژمێردرێت. خاکەکەی (٣٥٧٠٢٣) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، سنوورەکانی لەگەڵ هەریەك لە (بەلجیکا و دانیمارك و فەرەنسا و لوکسمبۆرگ و هۆڵەندا و نەمسا و پۆڵەندا و سویسرا و کۆماری چیك)ەوە، گرێدراوە. ژمارەی دانیشتوانی هەشتا و دوو ملیۆن و نیوە، کە ڕێژەی (٩١,٥)یان ئەڵمانی و، (٢,٤٪)یان تورك و، (٦,١٪)یان ڕەگەزە جۆربەجۆرەکانی ترن.

لە ڕووی ئایینی دانیشتوانەوەش، لە (٣٣٪)یان کاسۆلیك و، لە (٣٣٪)یان پرۆتستانت و، لە (٣٪)یان موسڵمان و، لە (٠,١٪)یان جوولەکەن. ئەوانەی تریش سەر بە ئایینە جۆربەجۆرەکانی ترن، یان خاوەنی هیچ جۆرە ئایین و، بیر و باوەڕێك نین.

تورکەکان، لەڕووی ژمارەوە، گەورەترین ڕەوەندی ئیسلامی لەو وڵاتە پێکدەهێنن، کە نزیکەی سێ ملیۆن دەبن. دوای ئەوانیش، عەرەبەکان دێن کە لە سەرووی (٣٥٠تا٤٠٠) هەزارێك دەبن.

لەڕووی مێژووییەوە، بە پشت بەستن بە سەرچاوە مێژووییەکان، دەتوانین بوونی ئەو ڕەوەندە لەم وڵاتەدا، بۆ ساڵی (١٧٣٩)و، سەردەمی شا (فریدریك فیلهلم)ی یەکەم بگەڕێنینەوە. لە ساڵی (١٧٣١)ی زایینیش، یەکەم مزگەوت لەشاری (پۆتسدام) بۆ سەربازە تورکەکان، دروستکراوە[١] نەوەد ساڵێك لەمەوبەریش مزگەوتی دووەم[٢] لەڕێکەوتی ١٣/٧/١٩١٥دا، لەکاتی شەڕی یەکەمی جیهانیدا، لەناوچەی (فۆنسدۆرف)ی سەر بەشاری (بەرلین) دروستکراوە.

١. زیادبوونی مزگەوتەکان لەئەڵمانیا بەرامبەر کەمبوونەوەی کەنیسە، ماڵپەڕی (دەنگی ئیسلام)، www.dangiislam.org، 26/11/2006.

٢. هەندێك کەس پێیان وایە ئەوە یەکەم مزگەوتە لەئەڵمانیا، بۆ ئەو مەبەستە بڕوانە: نظرە علی تأریخ الوجود الاسلامی فی ألمانیا، ماڵپەڕی www.dw-wold.de، ڕۆژی ١٣/٧/٢٠٠٥. هەروەها

هەواڵنامەی کتێب

کاتێك کە دیلەکانی شەڕ بەرەو زیاد بوون دەچوون، دەسەڵاتدارانی ئەڵمانیا بڕیاریان لەوە کردەوە کە مزگەوتێك بۆ دیلەکانی شەڕ (موسڵمانەکان) دروست بکەن. موسڵمانەکان لە کەمپێکدا لەنزیك بەرلین بەناوی کەمپی (هیلال)، کۆکرابوونەوە، کە ژمارەیان خۆی لە پازدە هەزار کەسێك دەدا.ئەوانە سەر بەڕەگەزەکانی (مەغریبی و جەزائیری و هیندی و سێبیری و سەنگالی و تەتەر) بوون[١].

ئەو دیلانە، لەلایەن لێپرسراوانی کەمپەکەوە، هەموو جۆرە ئازادی و، مافێکیان بۆ دابین کرابوو، بەتایبەتیش دەربارەی بەجێگەیاندنی ڕێ و ڕەسمە ئایینییەکانی ئیسلام، وەك نوێژکردن و ڕۆژووگرتن و، خۆپاراستن لە خواردنی حەرام و، گرێدانی بازنەی ڕۆشنبیری ئایینی و... تاد. هەر بۆ ئەم مەبەستەش، مزگەوتێکیان بۆ دروستکردن. ئەو مزگەوتە بریتی بوو لەبینایەکی لە تەختە دروستکراو، کە بەرزاییەکەی دوازدە مەتر و، منارەکەشی (٢٣) مەتر بەرز بوو. جێگای چوار هەزار نوێژکەریشی لێ دەبۆوە. لەلایەن سوڵتانە عوسمانییەکانیشەوە، خواردن و خواردنەوە و، گۆشتی حەڵاڵیان بۆ دابین دەکرا. پاش کۆتایی هاتنی شەڕی یەکەمی جیهانیش، دیلەکان ئازاد کران. زۆربەیان گەڕانەوە وڵاتەکانی خۆیان، بەشێکی کەمیشیان بەویستی خۆیان لە ئەڵمانیا مانەوە و ئەو وڵاتەیان کردە دووەم نیشتمانی خۆیان.

موسڵمانەکان، بەتایبەتیش لەگەڵ گرتنە دەستی دەسەڵات لەلایەن (هیتلەر)ەوە، لەساڵی (١٩٣٣)دا، بازنەی ئازادییەکانیان لێ تەسك کرایەوە و، پاڵەپەستۆیەکی زۆریان خرایە سەر... هەر ئەوەش بووە هۆی ئەوەی کە زۆربەیان شاری (بەرلین) بەجێ بهێڵن و، پەرتەوازە ببن. دوای تەواو بوونی شەڕی جیهانی دووەم و، شکست هێنانی ئەڵمانەکان و، بەرقەرار بوونی زەمینەی ئازادییەکان، موسڵمانەکان، وردە وردە خۆیان کۆکردەوە و، ڕێکخراو و کۆمەڵەی تایبەت بە خۆیان، دامەزراند. حاڵی حازر،

بابەتی، التسامح الدینی ینعش الاسلام فی القارة البیضاء- عدنان أبو زید، ماڵپەڕی (ئیلاف) www.elaph.com، 30/11/2006.

١. بڕوانە، هەر دوو سەرچاوەی پێشوو.

نزیکەی سێ ملیۆن و حەوت سەد هەزار موسڵمان، بەشێوەیەکی فەرمی لەو وڵاتەدا دەژین و[1]، دەستووریش ئازادییە کۆمەڵایەتی و ئایینییەکانیان، بۆ دابین کردوون. زێتر لە حەفتا ڕێکخراوی ئیسلامی لەو وڵاتەدا هەن و، سەرپەرشتی (٢٥٠٠) مزگەوت دەکەن. لەناو ئەو ڕێکخراوانەدا چوار ڕێکخراوی گەورەی ئیسلامی بەدیدەکرێن، کە ئەمانەن:-

١- یەکگرتووی تورك بۆ کاروباری ئایینی ئیسلامی (DITIB)[2]: حەوت سەد و پەنجا مزگەوتیان هەیە کە (٢٢٠) هەزار کەس ئەندامن و، هاموشۆی ئەو مزگەوتانە دەکەن. ئەو ڕێکخراوە ڕاستەوخۆ لەلایەن دەوڵەتی تورکیاوە سەرپەرشتی دەکرێت و، ئیمام و وتارخوێنی بۆ دەنێردرێت.

٢- ئەنجوومەنی موسڵمانەکان لەکۆماری ئەڵمانیای فیدراڵدا: خاوەنی حەوت سەد مزگەوتن و، (١٣٦) هەزار ئەندامیان هەیە. ڕاستەوخۆ لەلایەن دەزگای هەواڵگری ئەڵمانیاوە، سەرپەرشتی دەکرێت.

٣- ئەنجوومەنی باڵای موسڵمانەکانی ئەڵمانیا: دوکتۆر (نەدیم عەتا ئەلیاس)ی بە ڕەگەز سعودی سەرۆکایەتی دەکات و، خاوەنی چوارسەد مزگەوتن و، نزیکەی هەشتا هەزار ئەندامیان هەیە.

٤- میللی گۆرش (MILLI GORUS): ڕێکخراوێکی ئیسلامی پەرگیرە و، سیاسەتمەدار (نەجمەدین ئەربەکان) دایمەزراندووە و، ئێستاکەش بە ناڕاستەوخۆ سەرپەرشتیان دەکات. زێتر لە (٢٦) هەزار ئەندامیان هەیە و، سەرپەرشتی سەدان مزگەوت دەکەن.

---

١. بناء المساجد في ألمانيا بين الحرية الدينية والصراعات الأجتماعية، ماڵپەری www.dw-wold.de، 10/6/2005.

٢. لە تورکیادا، وەزارەتێك بەناوی وەزارەتی ئەوقاف، بوونی نییە. بەڕێوەبەرایەتییەك بەو ناوونیشانە هەیە و، (عەلی پەرداخ ئۆغلو)، سەرپەرشتیی دەکات.

پەیمانگای ئەرشیفی ئیسلامی، لە لێکۆڵینەوەیەکدا دەڵێت؛ تاساڵی ٢٠٠٤، (١٤١) مزگەوتی ئاسایی (خاوەن قوببە و منارە) لە ئەڵمانیادا هەبووە. تاکۆتایی ساڵی (٢٠٠٦)یش بۆتە (١٥٩) مزگەوت و، چاوەڕوانی ئەوەش دەکرێت، ئەو ژمارەیە زێتر ببێت چونکە (١٢٨) مزگەوتی تر، لە قۆناخی دروستکردندان[1].

هەر بۆ زێتر خستنەڕووی ژمارەی موسڵمانەکان و، دەستنیشانکردنی مزگەوتەکانیان، چەند شارێکی ئەو وڵاتە هەڵدەبژێرین:

- بەرلین:

پایتەختی ئەڵمانیایە و، ژمارەی دانیشتوانی (٣,٣٨٨,٤٣٤) کەسە. ڕووبەری خاکەکەی (٨٩١٦٩) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، چڕی دانیشتوان لە هەر کیلۆمەترێکدا (٣٨٠٢) کەسە[2]. زێتر لە دوو سەد نەتەوە و ئەتنی جیاجیای لێ دەژیت و، بێگانەکان (٤٤٠) هەزار کەس زێترن و، ڕێژەی لە (١٠٪)ی دانیشتوانی شارەکە، پێکدەهێنن، تورکەکان، گەورەترین ڕەوەندن لەم شارە و، ژمارەیان (٢٠٠) هەزارە و، دوای ئەوانیش عەرەبەکان دێن کە حەفتا هەزارێك دەبن و، زۆربەیان (فەلەستینی و لوبنانی و مەغریبی و سوری)ن و، خاوەن سێ کۆمەڵە و ڕێکخراوی عەرەبی جۆربەجۆرن[3]. نزیکەی سێ سەد هەزار موسڵمان لەو شارەدا دەژیت و، خاوەنی هەشتا مزگەوتن. لەبەر زۆری بێگانە موسڵمانەکان لەو شارەدا، ئەڵمانەکان بەگەڕەکێکی وەك (کرۆیتسبێرگ) دەڵێن (ئەستەنبۆڵی بچووك). هەروەها لەبەر زۆری عەرەبەکان لەکەناری نیوکۆڵن (Neukoln)ی بەرلینیدا بەو ناوچەیە دەڵێن (ناوچەی

---

١. زیادبوونی مزگەوتەکان لە ئەڵمانیا بەرامبەر کەمبوونەوەی کەنیسە، ماڵپەری دەنگی ئیسلام، ٢٠٠٦/١١/٢٦.

2. Jahrbuch 2003, Die welt in Zahlen, Daten, Analsen, DER SPIEGEL, Deutschland,2003.

٣. الجالية العربية في ألمانيا كثيرة العدد قليلة التأثير، إعتدال سلامة، www.elaph.com، 1/4/2006.

هەواڵنامەی کتێب

عەرەبەکان). ئەوەندە قاوەخانە و چێشتخانە و، شوێنی بازرگانی عەرەبی لێیە، خەڵك وا هەست ناکات لە ئەڵمانیادا دەژیت. زۆربەی ئەو شوێنانە، ناوەکانیشیان عـەرەبین، نموونەی: (حبیبی) و (بیروت) و (السلام) و (فلسطین). لەناو ئەو عەرەبانەی بەرلیندا، (٤٥٠) دکتۆر و (٢٠٠) ئەندازیار و، پێنج هەزار قوتابی زانکۆ دەبینرێن. یەکەم گۆڕستانی موسڵمانەکانیش لەو وڵاتە، گۆڕستانی (کۆلۆمبیادام)ە و لەساڵی (١٨٦٦)دا، لەم شارە کراوەتەوە.

- دۆسبۆرگ:

ئەم شارە سەر بەویلایەتی (نۆرت راین ڤینستڤالن)ە و، ژمارەی دانیشتوانی (٥١٢,٠٣٠) کەسە. نزیکەی شەست هەزار تورك لەو شارەدا دەژین و، خاوەنی (٤٠) مزگەوتن. بەسەرپەرشتی (یەکگرتووی تورك بۆ کاروباری ئاینی ئیسلامی DITIB)و، بە پارە و هاوکاری رەوەندی ئیسلامی و یەکێتی ئەورووپا، خەریکی دروستکردنی مزگەوتێکی گەورەن لەو شارەدا، کە جێگای هەزار نوێژکەری تێدا دەبێتەوە. نهۆمی سەرەوەشی تایبەت دەبێت بۆ ئافرەتان. رێکخراوە ئیسلامییەکان و، یەکێتی ئەورووپا، سێ ملیۆن و دووسەد هەزار یۆرۆیان، بۆ ئەو مزگەوتە تەرخانکردووە[1].

- بۆن:

بیست و هەشت هەزار موسڵمان لەو شارەدا دەژین، کە زۆربەیان تورك و عەرەبن. سێ کۆمەڵەی ئیسلامی جیاجیایان هەیە کە ئەمانەن:

- کۆمەڵەی موسڵمانەکانی ئەڵمانیا، کە کۆنترین کۆمەڵەیە و لەساڵی ١٩٥٤دا، دامەزراوە سەرەڕای ئامانجە ئاینییەکە، ئامانجێکی تریشیان ئەوەیە هەوڵی لەیەکتر نزیکبوونەوەی شارستانییەکان و ئاوێتە بوونی موسڵمانەکان لەناو کۆمەڵگای ئەڵمانیادا دەدەن.

دووەم کۆمەڵە، (یەکێتی ئامۆژگا بەرزەکان)ە و، سێیەمیشیان؛ (یەکگرتووی ئیسلامی کۆمەڵایەتی)یە. نۆ مزگەوت لەو شارەدا هەیە کە (٥)یان عەرەبین و، (٣)یان تورکی و، (١)یشیان تایبەتە بە بۆسنییەکان.

١. جامع جديد في المانيا: خطوة على طريق الأندماج، www.elaph.com، 14/9/2006.

★ **بەریتانیا**

رووبەری خاکەکەی (٢٤٣,٠٠٠) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، لەگەڵ وڵاتی ئیرلەندا، هاوسنوورە. ژمارەی دانیشتوانی شەست ملیۆن و نیوە. لەڕووی رەگەزەوە بەم شێوەیە دابەش دەبن؛ لە (٨١,٥٪) ئینگلیز و (٩,٦٪) ئۆسکۆتلەندی و، (٢,٤٪) ئیرلەندی و، (١,٩٪) ویلزی و، (٤,٦٪) رەگەزە جۆربەجۆرەکانی ترن. لەڕووی ئایینەوە، رێژەی (٥٩,٥٪)یان ئینگلیکان و، (١٣٪)یان رۆمی کاسۆلیك و، (٢,٧٪)یان موسڵمان و، (١,٧٪)یان هندۆس و سیخ و، (٢٣,٣٪)یان، باوەڕی ترن.

"لەندەن" پایتەختەکەیەتی و، ژمارەی دانیشتوانی حەوت ملیۆن و نیوە. موسڵمانەکان لەسەرەتای سەدەی نۆزدەهەمەوە، هاتوونەتە ئەو وڵاتە، کە بەشی زۆریان پاکستانی و بەنگلادێشی و هیندی بوونە. بەهۆی پەیوەندی پتەوی بەریتانیا لەگەڵ وڵاتە ئیسلامییەکاندا، جا چ بەهۆی دۆستایەتی، یان داگیرکارییەوە، بوویێت، وایکردووە موسڵمانەکان وەك ئەلتەرناتیفێك ئەو وڵاتە بکەنە وڵاتی خۆیان و لەوێدا درێژە بە ژیان بدەن...

بە بەردەوامی، تاك و تەرای ئەو رەوەندە، چ لەترسان یان لە برسان بوویێت، روویان لەو وڵاتە کردووە. دەتوانین ساڵی (١٩٠٦) بە دروستبوونی رەوەندی ئیسلامی لەبەریتانیا ناوزەد بکەین، کاتێك کە ژمارەیەکی زۆری عەرەبە یەمەنییەکان، بەرەو شاری (کاردیف)، سەریان هەڵگرتو، لەو شارەدا گیرسانەوە و، درێژەیان بە چالاکییە کۆمەڵایەتی و، ئاینییەکانیاندا[1].

ئێستاکەش، پاش کۆچی بەردەوامی موسڵمانەکان، بەتایبەتیش دوای هەردوو شەڕی کەنداو و، داگیرکردنی ئەفغانستان لەلایەن رووسیا لەساڵی ١٩٧٩و، شەڕی ئیسرائیل و لوبنان (١٩٨٢) و، ململانێی بەردەوامی فەلەستینی و ئیسرائیلییەکان و، شەڕی ناوخۆی جەزائیر و، رووداوەکانی بۆسنیا و کۆسۆڤۆ و... تاد، ژمارەی ئەو

١. الأقليات الاسلامية في أوروبا... تأريخ مشرف، www.islamtoday.net، 7/6/2006.

رەوەندە رۆژ بەرۆژ لەزیاد بووندایە. بەگوێرەی سەرچاوە نارەسمییەکان، ملیۆنێك و هەشت سەد هەزار موسڵمان لەو وڵاتەدا دەژین و، رێژەی لە (٢,٧٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن[1]، کە بەلای هەندێك نووسەر و سەنتەری ئەو رەوەندە، ژمارەکە زۆر لەوە زیاترە و، خۆی لەدوو تا دوو ملیۆن و نیو دەدات[2].

چالاکییەکانی ئەو رەوەندە، زێتر خۆی لە دروستکردنی مزگەوت و، بەشداریکردن و یادکردنەوەی بۆنە ئایینییەکان و، وەرگێڕانی کتێبی ئیسلامی بۆ سەر زمانی ئینگلیزی دەبینێتەوە. ژمارەی مزگەوتەکانیان خۆی لە (١٥٠٠) دەدات[3]، کە کۆنترینیان مزگەوتی (قورئان)ە و، نیو سەدە لەمەوپێش لەلایەن پاکستانییەکانەوە، دروستکراوە[4].

ئەو رەوەندە زۆرە، سەرەڕای جیاوازییە رەگەزی و فیکرییەکانیان، توانیویانە (٤٠٠) کۆمەڵەو، رێکخراوی ئیسلامی دروستبکەن[5]. تەنها لە شاری (لەندەن)دا، زێتر لە (٦٢) مزگەوت هەیە و، هی تریش بەرێوەیە. (جەماعەتی تەبلیغ)ی سەر بە پاکستانییەکان، هەوڵ دەدەن مزگەوتێك لەو شارەدا دروستبکەن، کە شوێنی حەفتا هەزار نوێژکەری تێدا دەبێتەوە و، گەر دروست بکرێت، ئەوا دەبێتە گەورەترین

١. ماڵپەڕی www.islamonline.net، 30/9/2006.

٢. الشباب المسلم التسامح الديني ينعش الاسلام في القارة البيضاء، د.عدنان أبو زيد، www.elaph.com، 30/11/2006.في بريطانيا: بين التطرف وثقافة الآخر، ماڵپەڕی www.dw-world.de، 3/10/2006.

٣. برمنغهام... روائح العرب تطفو الى السطح! سلطان تحطاني، www.elaph.com، 2/10/2006.

٤. آراء في صحف غربية عن الاسلام السياسي في الغرب، عزيز الحاج، www.elaph.com، 22/2/2006.

٥. آراء في صحف غربية عن الاسلام السياسي في الغرب، عزيز الحاج، www.elaph.com، 22/2/2006.

هەواڵنامەی کتێب

مزگەوت لە ئەورووپا و، بیست و سێ جار بەقەدەر کەنیسەی (لیڤەرپول) گەورەترە. ئەو جەماعەتە تا ئێستاکە نەیانتوانیوە رەزامەندی دەوڵەت بەدەست بهێنن، چونکە ئەنجوومەنی شارەوانی (نیوهام)ی لەندەن، رازی نین ئەو مزگەوتە گەورەیە دروست بکرێت. کۆمەڵەیەکی تری ئیسلامیش هاورای شارەوانین و، پێیان وایە؛ دروستکردنی زێتر دەبێتە هۆی لێکترازانی موسڵمانەکان و، هاندانی بیروباوەڕی توندڕەوی[1].

شاری لەندەن، بەگەورەترین بنکەی چالاکی ئەو رەوەندە دێتە ژماردن، سەرەرای زۆری بارەگای کۆمەڵە و رێکخراو و مزگەوتەکان، یەکەم کۆلیژی ئیسلامیش بەهاوکاری زانکۆی ئەم شارە دروستکراوە، کە هەوڵدەدەن زانستە ئیسلامییەکان، لەنێو نەوەی نوێی کەمینە موسڵمانەکاندا بلاو بکەنەوە[2].

بەگوێرەی قسەکانی (کین لیڤنگسێون)ی سەرۆکی شارەوانی بێت، کە لەرۆژی ٢٤/١٠/٢٠٠٦دا گوتی؛ لە هەر دوازدە لەندەنی نشینێك، یەکیان موسڵمانە و، دەبێت رۆڵی باشیان لەشارەکەدا هەبێت، کە بەداخەوە بەهۆی دەرهاویشتەکانی تیرۆرەوە، بەشێوەیەکی ترسناك دەچەوسێنرێنەوە[3].

شایانی باسە، لەسەرژمێری ساڵی ٢٠٠١دا هاتووە؛ کە ژمارەی دانیشتوانی لەندەن حەوت ملیۆن و (١٧٢) هەزار کەسە، لەوانە ئینگلیزەکان چوار ملیۆن و بیست و هەشت هەزارن و رێژەی (٥٩,٨٪) پێکدەهێنن. ئایینی ئیسلام، دوای ئایینی مەسیحی بەپلەی دووەم دێت، زێتر لە (٦٠٧) هەزار موسڵمان لە لەندەندا دەژین، کە رێژەی (٤,١٪)ی پێکهاتەی شارەکە پێکدەهێنن. یەهودییەکان (١٥٠) هەزار کەس و رێژەیان (٢,١٪)ە. هەروەها یەك ملیۆن و (١٣٠) هەزار کەس هیچ

١. ماڵپەڕی www.daralhayat.com، 28/11/2006.

٢. الأقليات الاسلامية في أوروبا... تأريخ مشرف، www.islamtoday.net، 7/6/2006.

٣. رئيس بلدية لندن: مسلمو لندن يعانون من "تمييز خطير"، www.dw-world.de، 24/10/2006.

ئایینێکیان نییە. زێتر لە (١٠٠) کەمایەتی نەتەوەیی جیاجیای تێدایە، کە بووەتە پایتەختی کولتوورە جیاوازەکان[1].

شاری (بەرمنکهام)، کە لەڕووی ڕووبەرەوە بەدووەم شاری ئەو وڵاتە دێت و، بەگەورەترین شاری ئەورووپاش دەژمێردرێت لەڕووی زۆری ڕەوەندی ئیسلامییەوە. زۆربەی موسڵمانەکانی ئەو شارە سەر بە (پارتی ڕزگاریخوازی ئیسلامی)ن. دوای ئەو شارەش، شارەکانی (یورکشیرن) ٣٧ مزگەوت و، شاری (کاردیف) دێت.

★ ئیتالیا

ڕووبەری خاکەکەی (٣٠١٢٧٧) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، ژمارەی دانیشتوانی (٥٧) ملیۆن و (٩٠٠) هەزار کەسە. سنوورەکانی لەگەڵ (فەرەنسا و سویسرا و نەمسا و سلۆڤینیا) گرێدراوە. شاری (ڕۆما) پایتەختەکەیەتی و، ژمارەی دانیشتوانی دوو ملیۆن و (٥٥٠) هەزار کەسە. ڕێژەی (٩٠٪)یان کاسۆلیك و، ئەوانی تریش ئایینەکانی ترن.

ژمارەی موسڵمانەکان لەو وڵاتە ملیۆنێك و (٣٧٥) هەزار کەسە، کە ڕێژەی (٢,٤٪)ی دانیشتوانی پێکدەهێنن[2]. بەدەیان ڕێکخراو و کۆمەڵە و مزگەوتیان دروستکردووە و، ساڵانە بۆنە ئایینییەکان بە بەرزی ڕادەگرن.

★ هۆڵەندا

ڕووبەری خاکەکەی (٤١٥٢٨) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، ژمارەی دانیشتوانی شازدە ملیۆن و نیوە. سنوورەکانی لەگەڵ (ئەڵمانیا و بەلجیکا) وە گرێدراوە. لە (٨٣٪)یان هۆڵەندین و، لە (١٧٪)یش ڕەگەزە جۆربەجۆرەکانی ترن. لە (٣١٪)

١. العالم... لندن، ترکی الدخیل، www.alarabiya.net، 23/8/2005.
٢. ئیمارەتی ئیسلامی هۆڵەندا، ڕێکەوت ئیسماعیل ئیبراهیم، ل٥٤.

هەواڵنامەی کتێب

کاسۆلیك و، (٢١٪) پرۆتستانت و، (٤٠٪) بێ ئایین و، (٦٪) موسڵمان و، (٢٪) بیروباوەڕی ترن.

ژمارەی ڕەوەندی ئیسلامی لە ملیۆنێك زێترە و، تاساڵی ٢٠٠٤، (٦١٦) ڕێکخراویان هەبووە، کە لەوانە (٣٥٦) دانەیان تورکی و، (١٧١) دانەشیان مەغریبی بووینە، تورکەکان گەورەترین ڕەوەندن... دوای ئەوانیش مەغریبییەکان بە پلەی دووەم دێن، زیاتر لە (٥٠٠) مزگەوتیان هەیە، کە (٥١) دانەیان لەشاری (ئەمستەردام)ی پایتەختدایە. (٤٨) قوتابخانەی ئیسلامی و، دوو زانکۆ بۆ ئامادەکردن و پێگەیاندنی ئیمام و وتارخوێن و، سێ قوتابخانەی دواناوەندی ئیسلامی و، دە ڕێکخراوی خێرخوازی و، هەشت بانکی ئیسلامی و، چەندان بنکەی ڕۆشنبیری و، کۆمەڵایەتییان هەیە.

لەقوتابخانە ئیسلامییەکاندا، زێتر لە (٣٥) هەزار قوتابی درێژە بە خوێندن دەدەن. لەسەر ئاستی سەنتەری بڕیاریشدا، لە کۆی (١٥٠) پەرلەمانتار هەشتیان موسڵمانن. (٥٢) نوێنەریشیان لە ئەنجوومەنی شارە گەورەکاندا هەیە. حکومەتی هۆڵەندی، ساڵانە زێتر لە نیو ملیار یۆرۆ لەو دامودەزگایانەدا، سەرف دەکات.

تەنها لە (ڕۆتردام)دا، هەشت سەد هەزار موسڵمان دەژین، کە دەکاتە ڕێژەی لە (١٣٪)، کریستیانەکانیش ڕێژەی (٣٢٪)ی ئەم شارە پێکدەهێنن و، پەنجا کەنیسەیان هەیە. ژمارەی مزگەوتەکان، بەگوێرەی چڕی دانیشتوانی موسڵمانەکان دابەشبوون. پاش (ئەمستەردام)، (٣٤) مزگەوت لەشاری (دەنهاخ) و، (٤١) مزگەوت لە (ڕۆتردام)دا هەیە. چەندان ڕێکخراو و پارتی سیاسییان هەیە، کە هەندێکیان لەوڵاتەکانی خۆیان یاساغن و، ڕێگای کارکردنیان پێنەدراون، کەچی لەو وڵاتە، ئازادانە چالاکییەکانیان ئەنجام دەدەن.

هەندێك لەو پارت و کۆمەڵانە، بە ڕاشکاوی هانی تیرۆر دەدەن و، بانگەشە بۆ بڵاوکردنەوەی ئیسلام دەکەن و، کۆمەك و یارمەتی بۆ باندە بەرگیرەکان، کۆدەکەنەوە. زۆربەی ئەو ڕێکخراوانە سەر بە تورکەکانن، لەوانە؛ (ڕێکخراوی میللی

گۆرش و بزووتنەوەی تەبلیغ و حزبوڵڵای تورکی و بەرەی مەزنی ئیسلامی و... تاد).

هەروەها چەندان ڕێکخراو و پارتی ئیسلامی عەرەبیش هەن، نموونەی؛ (پارتی دەعوەی ئیسلامی سەر بە لیبیا، حیزبی تەحریر سەر بە ئوردون، حیزبوڵڵای لوبنان، بزووتنەوەی حەماس و جیهادی ئیسلامی فەلەستین، کۆمەڵەی برایانی موسڵمانی سەر بە میسر، بەرەی ئیسلامی تونس، سوپای ئیسلامی جەزائیر، بزووتنەوەی ئیسلامی مەغریبی و... تاد). موسڵمانەکانی تری وەك؛ (پاکستانی و سۆماڵی و سودانی و ئەفغانی و مەغریبی و ئەندەونووسی و تونسی و بۆسنی و جەزائیری و بەکوردیشەوە)، مزگەوتی تایبەت بەخۆیان هەیە[1].

★ ئیسپانیا

ڕووبەری خاکەکەی (٥٠٥٩٩٠) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، ژمارەی دانیشتوانی (٤١) ملیۆن و سەد هەزار کەسە. سنوورەکانی لەگەڵ (فەرەنسا و پورتوگال و ئینگلتەرە)دا گرێدراوە. شاری "مەدرید" پایتەختەکەیەتی و، ژمارەی دانیشتوانی سێ ملیۆن و ٢٠٠ هەزار کەسە. لەڕووی ئاینەوە (٩٤٪)یان کاسۆلیك و، (٦٪)یش ئاینەکانی ترن.

بە گوێرەی داخۆیانی (بنکەی ڕۆشنبیری ئیسلامی لەئیسپانیا)، ٧٠٠-٨٠٠ هەزار موسڵمان بە شێوەی فەرمی لەو وڵاتەدا دەژین، کە نیوەی زێتریان مەغریبین. ئەگەر

١. زانیارییەکانی تایبەت بەهۆڵەندا، لەم سەرچاوانەوە وەرگیراون:
- ئیمارەتی ئیسلامی هۆڵەندا.
- هۆڵندا: إغتیال الأقلیة المسلمة، د.خالد شوکات، ماڵپەری www.islamonline.net، 20/11/2004.
- اول مستشفی "الاسلامي" بأوروبا... في روتردام، رضوه حسن، ماڵپەری www.islamonline.net، 27/11/2006.
- ماڵپەری www.dw-world.de، بەشی نەخشەی ئەورووپا.

هاتوو ئەو موسڵمانانەی کە بەشێوەی قاچاخ لەو وڵاتەدا دەژین، خستە سەر ئەو ژمارەیەی سەرەوە، بەدڵنیاییەوە دەبنە ملیۆنێك. لەتەموزی (١٩٦٧)ەوە، دەوڵەت دانی بە ئایینی ئیسلامەوە ناوە و، پاش کاسۆلیك بەدووەم ئایینی ئەو وڵاتە دەژمێردرێت.

بەپێی سەرچاوە جۆربەجۆرەکان، نزیکەی (٦٠٠) مزگەوت لەشێوەی (مزگەوتی ئاسایی و خانوو و شوێنی کارکردن) لە ئیسپانیادا هەیە، کە هەندێکیان ئەوەندە بچووکن، هەر تەنها شوێنی (٢٠) نوێژکەری لێدەبێتەوە.

تەنها لەشاری (مەدرید)دا، زێتر لە سەد هەزار و، لەشاری (بەرشلۆنە) ١٥٠هەزار موسڵمان دەژین.

مزگەوتی (قورتوبە) لەساڵی (٧٨٦)ی زاینیدا، دروست کراوە و، ناوە ناوەش نۆژەن کراوەتەوە[1]، تاوەکو بووەتە گەورەترین مزگەوت لە ئیسپانیادا، کە ڕۆڵێکی گەورەی بینیوە لە گواستنەوە و ناساندنی ئایینی ئیسلام بە جیهانی ڕۆژئاوا، ساڵی (١٢٣٦) زایینی، شاری قورتوبە دووبارە کەوتەوە دەست ئیسپانییەکان و، ئەو مزگەوتە مێژووییەش کرایە کەنیسە. لە مێژووی هاوچەرخیشدا، چەند مزگەوتێکی گەورە و بەناوبانگ لەو وڵاتەدا دروست کراون، لەوانە؛ مزگەوتی (ئەبوبەکری سەدیق)، لەساڵی ١٩٧٢ لەشاری (مەدرید) دروستکراوە، کە بە یەکەم مزگەوت دەژمێردرێت، دوای ئەویش، مزگەوتی (ماربیا) لەساڵی ١٩٨٢ دروستکراوە. ئەو دوو مزگەوتە لەلایەن عەرەبستانی سعودییەوە هاریکاری دەکرێن.

دەربارەی دروستبوون و چالاکی کۆمەڵە و ڕێکخراوە ئیسلامییەکان، پرۆفیسۆر (گۆردی مۆرایس) لە کتێبی (موسڵمانەکانی بەرشلۆنە... فەزا و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان)دا، دەڵێت؛ (لەنێوان ساڵانی ١٩٦٨-١٩٧١ کۆمەڵە ئیسلامییەکان زۆر بەهێواشی دەرکەوتن و، لەساڵی ١٩٧١دا، کۆمەڵەی ئیسلامی ئیسپانیایان دامەزراند و، مزگەوتی ئەبوبەکر سەدیقیان، دروستکرد)[2].

١. ماڵپەری www.asharqalawsat.com.
٢. ماڵپەری www.islamonline.net، 5/7/2007.

★ یۆنانستان

رووبەری خاکەکەی (١٣١٩٩٠) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، ژمارەی دانیشتوانی یازدە ملیۆن کەسە. سنوورەکانی لەگەڵ (ئەلبانیا و مەکەدۆنیا و بولگاریا و تورکیا)، گرێدراوە. (ئەسینا)، پایتەختەکەیەتی و، ژمارەی دانیشتوانی سێ ملیۆن و دووسەد هەزار کەسە. لەڕووی ئایینەوە (٩٨٪)یان ئەرتۆدۆکس و (١,٣٪) موسڵمان و، (٠,٧٪) ئایینەکانی ترن. ئایینی ئیسلام بە پلەی دووەم دێت.

بەپێی هەندێك سەرچاوە، لەساڵی (١٩١٣)دا، موسڵمانەکان، ڕێژەی (٦٠٪)ی دانیشتوانیان پێکهێناوە، بەڵام بەهۆی کۆچکردنی بەردەوام، ئەو ژمارەیە وردە وردە لەکورتی داوە و، حاڵی حازر ژمارەیان (٤٠٠) هەزار کەسێك دەبێت[1]، لەو ژمارەیەدا، (١٥٠) هەزاریان لە پایتەختدا دەژین، کە یەك مزگەوتیان بەناوی مزگەوت نییە، کەمایەتییەکی موسڵمانی تورکیش لەناوچەی (ئەکزەنتی)دا دەژین، کە تەنها مزگەوتێکیان هەیە.

(ئەسینا)، تاکە پایتەختی ئەوروپایە، کە مزگەوتی لێنەبێت، لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو ڕەوەندە توانیویانە (١٣٠) شوێنی جۆربەجۆر لە (خانوو و شوێنی کار و چایخانە و کۆگا و چێشتخانە)، لەجیاتی مزگەوت بۆ بەجێگەیاندنی ئەرکە ئایینیەکان دابین بکەن. ئەو شوێنانە بەهۆی بچووکی و پیسی و، نەبوونی پەنجەرە و، هەندێك جاریش دڵۆپە کردنەوە، هی ئەوە نین بکرێنە شوێنی نوێژکردن، بەڵام لە ناچارییەوە پەنایان بۆ بردوون[2].

ئەو ڕەوەندە، بەردەوام داوای کردنەوەی مزگەوت دەکەن، بەڵام دەسەڵاتداران بەهۆی فشاری زۆری کەنیسەی ئەرتۆدۆکسەکان و خەڵکەوە، نایێنە ژێر ئەم بارە و، داواکانیان پشتگوێ دەخەن. یۆنانییەکان (٤٠٠) ساڵ ژێردەستەیی عوسمانییەکان وەك

١. الأقليات الاسلامية في أوروبا، www.islamtoday.net، 6/7/2006.

٢. التسامح الديني ينعش الاسلام في القارة البيضاء، عدنان أبو زيد. هەروەها، مسلمو أثينا بأنتظار أول مسجد في اليونان www.elaph.com، 3/3/2006.

پاساو دەهێننەوە و، دەڵێن؛ ئەزموونێکی تاڵمان لەگەڵ موسڵمانەکان، بەتایبەتیش (تورکەکان)ەوە هەیە، کە بەدرێژایی مێژوو کێشە و گرفتی زۆریان بۆ دروست کردووین، کە هەندێکیان، تائێستاکەشی لەگەڵدا بێت، بەبێ چارەسەری و، بە هەڵپەسێردراوی ماونەتەوە.

ئەوان کردنەوەی مزگەوت بەشتێکی هەستیار دەزانن و، بەترسەوە مامەڵەی لەگەڵدا دەکەن.

★ نەمسا

رووبەری خاکەکەی (٨٣٨٧١) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە، ژمارەی دانیشتوانی هەشت ملیۆن و (٢٠٠) هەزار کەسە. سنوورەکانی لەگەڵ (ئەڵمانیا و چیك و سلۆڤاکیا و هەنگاریا و سلۆڤینیا و ئیتالیا و سویسرا و لیشتنشتاین)ەوە گرێدراوە. پایتەختەکەی (ڤیەننا)یە و، ژمارەی دانیشتوانی ملیۆنێك و شەش سەد هەزار کەسە، لەڕووی ئایینەوە، (٧٣,٦٪)یان کاسۆلیك و (٤,٧٪) پرۆتستانت و، (٤,٢٪) موسڵمان و، (٢,٢٪) ئەرتۆدۆکس و، (١٥,٣٪)یان سەر بە ئایینەکانی ترن.

بەپێی سەرژمێری ساڵی (٢٠٠١) ژمارەی ڕەوەندی ئیسلامی لەو وڵاتەدا (٤٠٠) هەزار کەس دەبێت، کە خاوەنی (٢٥٠) مزگەوتن[1]، کە شەست دانەیان[2] لەناو پایتەختە و زۆربەیان لەلایەن تورکەکانی ئەو شارە بەڕێوە دەبرێن. (١٢١) هەزار و (١٥٠) موسڵمان لە ناو پایتەختدا دەژین، کە ڕێژەی (٧,٨٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن. لەساڵی (١٩١٢) و لە سەردەمی ئیمپراتۆر (فرانس یوسف) یاسایەك

١. التسامح الديني ينعش الاسلام في القارة البيضاء... هەروەها، مؤتمر الأئمة في فيينا: الحوار هو الطريقة المثلى لتفادي النزاعات، www.elaph.com، 7/4/2006.

٢. تەقینەوەی بۆمبێك لەمزگەوتێکی شاری ڤیەنا، دانا سەعدی، ماڵپەڕی www.pukmedia.com، 19/11/2005.

دەرچوو کە دواتر بە (یاسای ئیسلام) ناسرا, بەگوێرەی ئەو یاسایە، ئایینی ئیسلام لەدەستووردا دانی پیانراوە. هەر ئەو قەیسەرە، پاش هاتنە پاڵی هەرێمەکانی بۆسنە و هەرزەگۆڤینیا بۆ سەر ئەو ئیمپراتۆرییەتە، دروستکردنی مزگەوتێکی بە پێویست زانی و، فەرمانی دەرکرد مزگەوتێك بۆ موسڵمانەکان دروستبکرێت. ئەوەبوو لەساڵی (١٩١٤) لە مێژووی نوێی نەمسادا، یەکەم مزگەوت لەشاری (ڤییەننا)دا دروستکرا[1].

ئەو رەوەندە، بۆ تۆکمە کردنی پەیوەندییەکان و، ون نەکردنی ناسنامە، دەیان رێکخراوی کۆمەڵایەتی و، کولتووری و، سیاسییان دامەزراندووە. ساڵانە بۆنە ئایینییەکان یاد دەکەنەوە و، ناوە ناوەش کۆنگرە و کۆنفرانسی هەمە چەشنە دەبەستن. بەم دواییەش، بۆ رووبەڕوو بوونەوەی ئەو هێرشە بەردەوامەی کە دەکرێتە سەر موسڵمانەکان و، زیتر ناساندنی ئیسلام وەك ئایینێکی ئاسمانی، رۆژی ٢٧/١٠/٢٠٠٦ رۆژنامەیەکی ئیسلامییان بەزمانی ئەڵمانی دەرکرد، ئامانج لە دەرکردنی ئەو رۆژنامەیە، وەك (د.ئەمیر زێدان)ی سەرنووسەر دەڵێت: (تاوەکو دەنگێکی ئازاد و راستەقینە بۆ موسڵمانانی رۆژئاوانشین، دروست ببێت و، لەو رێگایەوە، راستەوخۆ دەنگیان بگاتە ناوەندەکانی بریار و دەسەڵات لەو وڵاتە، هەروەها برەودان بە بڵاوکردنەوەی بابەتی ئایینی ئیسلامی جۆربەجۆر تاوەکو خەڵکی ئەو وڵاتە لە کرۆك و مەبەستی راستەقینەی ئیسلام بگەن)[2].

★ سویسرا

رووبەری (٤١٢٨٥) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، سنوورەکانی لەگەڵ (فەرەنسا و لیشتنشتاین و نەمسا و ئەڵمانیا و ئیتالیا) گرێدراوە. ژمارەی دانیشتوانی حەوت ملیۆن و چوارسەد هەزار کەسە. لەڕووی رەگەزەوە لە (٦٣,٦٪)یان ئەڵمانی و،

١. الأقليات الاسلامية في أوروبا، محمود بيومى، www.islamtoday.net، 7/6/2006.

٢. صدور أول صحيفة الاسلامية باللغة الألمانية، ئاژانسی دەنگ و باسی ئیتاڵیا (ئاکی)، www.adnki.com، 27/10/2006.

هەواڵنامەی کتێب

(١٩,٤٪) فەرەنسی و، (٧,٦٪) ئیتالی و، (٠,٦٪) رۆمان و، (٨,٩٪) رەگەزەکانی ترن. لەڕووی ئایینییەوەش لە (٥٦,٣٪) رۆمی کاسۆلیك و، (٤٠٪) پرۆتستانت و، (١٣,٧٪) سەر بە بیروباوەڕی ترن. شاری (بێرن) پایەختەکەیەتی و، دانیشتوانەکەی (١٣٠) هەزار کەس دەبێت[1].

(٣٨٠) هەزار موسڵمان لەو وڵاتەدا دەژین کە رێژەی لە (٤,٣٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن و، (٦٨) دامەزراوە و بنکەی ئیسلامییان هەیە. رێژەی لە (٤٣٪)ی ئەو رەوەندە تورکن. ئایینی ئیسلام بە سێیەم ئایین دەژمێردرێت. لە هیچ سەرچاوە و وتارێکدا، ژمارەی تەواوی مزگەوتەکانی ئەو وڵاتەمان دەست نەکەوت، بەڵام تائێستاکە چوار مزگەوتی گەورەی بە قوبە و منارە لەو وڵاتەدا، دروستکراون، کە بەم شێوەیەن:

١- لەشاری (زیوریخ) لە ساڵی ١٩٦٣دا، یەکەم مزگەوت لەلایەن تایفەی (ئەحمەد)ییەکانەوە دروستکراوە.

٢- مزگەوتی (جنێف)، گەورەترین مزگەوتە و، رۆژی (هەینی)یان، بەتایبەتیش لەمانگی رەمەزاندا (٢٥٠٠-٣٠٠٠) کەس نوێژی تێدا دەکەن. ئەو مزگەوتە لەساڵی ١٩٧٨ لە گەڕەکی (بۆتی ساکسۆنیکس)دا دروستکراوە. (حفیظ ئەواردێری) بەرەگەز جەزائیری، یەکێکە لە دامەزرێنەرانی و، لەساڵی (١٩٦٨)ەوە، لەو وڵاتەدا دەژیت و، خۆی بە غەریب نازانێت. ناوبراو دەڵێت؛ (لەسایەی بەرقەرار بوونی ئەو سیستەمە کە رێگا بە ئازادی رادەربڕین و، ئایینی جۆربەجۆر دەدات، ئێمە بە خۆشی و بەختەوەری دەژین و، سەربەستییەکی تەواویان هەیە)[2].

٣- رۆژی ٣١/٥/٢٠٠٥، لە شاری (فینتەرتور)، مزگەوتی سێیەم دروستکراوە.

٤- رۆژی ٢٤/١١/٢٠٠٦، لەشاری (فنگن)، چوارەم مزگەوت دروستکراوە، کە بەرزی منارەکەی شەش مەترە[3].

١. ماڵپەڕی www.dw-world.de، بەشی (نەخشەی ئەورووپا).

٢. مسلمو سويسرا يرون أنهم نموذج للأندماج في أوروبا، www.elaph.com، 26/10/2003.

٣. مئذنة رابعة في سويسرا بحكم المحكمة، محمد حامد، www.islamonline.net، 25/11/2006.

بەگوێرەی داخۆیانی رۆژی ٢٧/١٠/٢٠٠٥ی دەسەڵاتدارانی سویسرا، ژمارەی ئەو رەوەندە بە بەراوورد لەگەڵ ساڵی ١٩٧٠دا، دووقات زیادیکردووە و، (٣٠) هەزار کەسیان رەگەزنامەی سویسرییان وەرگرتووە، نیوەی زێتری ئەو رەوەندە تەمەنیان لە (٢٥) ساڵ بەرەو ژێرەوەیە و، زۆربەشیان لایەنگیری ئەوەن کە ئاین لە دەوڵەت جیا بکرێتەوە. لەدوای تورکەکان، موسڵمانەکانی (بەلکان) بەپلەی دووەم و، عەرەبەکان بەپلەی سێیەم دێن[1](٥٣).

ئەو زیادبوونە بەرچاوە، بەشێوەیەکی ئاشکرا لەویلایەتی (زوریخ)دا دەردەکەوێت، کە لەساڵی ١٩٧٠دا، ژمارەی ئەو رەوەندە چوار هەزار کەس بووە، لەساڵی ١٩٨٠ بۆتە دوازدە هەزار و، لەساڵی ١٩٩٠ بۆتە ٣١ هەزار و، ساڵی (٢٠٠٠)یش بۆتە ٦٧ هەزار موسڵمان[2](٥٤).

★ سوێد

رووبەری خاکەکەی (٤٤٩٩٦٤) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، ژمارەی دانیشتوانی نۆ ملیۆن و (٢٠٠) هەزار کەسە. لە (٨٦٪)یان کریستیان و، (١٤٪)شیان، سەر بە ئاینییەکانی ترن.

ژمارەی رەوەندی ئیسلامی (٣٥٠) هەزار کەس دەبێت، کە رێژەی (٣٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن[3]، کە زۆربەیان عەرەب و ئێرانی و کوردی باشووری

١. غالبیة المسلمین في سویسرا تؤید العلمانیة، علی أوحیدة، ماڵپەری www.elaph.com، 27/10/2005.

٢. العداء "المستتر" لمسلمي أوروبا یتکشف في ٢٠٠٤، محمد جمال عرفة، www.islamonline.net، 25/1/2005.

٣. مسلمات بالسوید والنرویج تتعرضن لانتهاکات بسبب إرتداء الحجاب، www.alarabiya.net، 19/5/2006.

هەواڵنامەی کتێب

کوردستانن. بەدەیان مزگەوت و، رێکخراو و کۆمەڵەی کولتووری و ئایینییان هەیە. ئایینی ئیسلام بە دووەم ئاینی دەژمێردرێت و، یەکەم مزگەوت لەساڵی (١٩٧٦) لەشاری (یۆتۆبۆری)دا دروستکراوە، کە لەرووی دانیشتوانەوە دوای ستۆکهۆڵم، بەدووەم شار دەژمێردرێت، لەسەرژمێرییەکی ئامۆژگای ئایینی کۆمەڵایەتیدا هاتووە؛ (ساڵی ١٩٦٦ تەنها هەزار موسڵمان لەو وڵاتەدا هەبوونە، کەچی بەگوێرەی دوا سەرژمێری، ژمارەیان گەیشتۆتە ٣٥٠ هەزار کەس)[1].

ئەوانە بەهاریکاری دەوڵەت، توانیویانە چەندان قوتابخانە بکەنەوە، تاوەکو نەوەکانیان لەزمان و کولتووری رەسەنی خۆیان دانەبڕێن. گرنگترینیان ئەمانەن:

- ستۆکهۆڵم: دوو قوتابخانەی ئیسلامی لێیە کەیەکیان سەر بەشیعەکان و، ئەوی تریان هی سونییەکانە.
- ئۆبسالا: دوو قوتابخانەی بەناوەکانی (ئیمان) و (مەنار ئەلهودا)، لێکراوەتەوە، کە سەر بەکۆمەڵەیەکی خێرخوازی لوبنانییەوەن.
- مالمۆ: زێتر لە چوار قوتابخانەی عەرەبی و ئیسلامی لێیە، کە تێدا، (مێژووی ئیسلام و، زمانی عەرەبی و، فقه و قورئان)ی لێدەخوێندرێت[2].

★ دانیمارك

یەکێکە لەوڵاتەکانی ئەسکەندنافیا و، خاکەکەی (٤٣٠٩٤) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە. ژمارەی دانیشتوانی پێنج ملیۆن و نیوە. سنوورەکانی لەگەڵ (ئەڵمانیا و سوید) گرێدراوە. شاری (کۆپنهاگن) پایتەختەکەیەتی و، دانیشتوانەکەی نیو ملیۆن دەبێت. لە (٩٧٪)یان بە رەگەز دانیمارکین.

١. الاسلام فی سوید، یحیی أبو زکریا، www.islamtoday.net، 6/10/2004.

٢. العرب والمسلمون في السوید، الحلقة الأخیرة، یحیی أبو زکریا، www.alarabiya.net، 17/3/2007.

ژمارەی رەوەندی ئیسلامی (٢١٠) هەزار کەس دەبێت کە رێژەی (٣/٨٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن. لەوانە (٦٠) هەزاریان تورك و (٣٠) هەزاریان پاکستانی و، (١٧) هەزاریان عەرەبن[1] دوازدە ئایین لەو ولاتەدا، بەرەسمی ناسراون، کەئایینی ئیسلامیش یەکێکە لەو ئایینانە. دەیان مزگەوت و رێکخراوی سیاسی و کۆمەڵەی کولتووریان دامەزراندووە. یەکەم مزگەوتیش لەو ولاتە لەشاری (کۆپنهاگن)، لەساڵی (١٩٥٦)دا دامەزراوە. مزگەوتەکانی تریش، لەرووی پێکهاتەوە، زێتر لەخانوو ئەپەرتمان دەچن و، زۆربەشیان وەك کۆمەڵەی کولتووری و ئیسلامی، مۆڵەتی یاساییان پێدراوە. لەلایەن دەسەڵاتیشەوە، بەشێوەیەکی بەرفراوان، زەمینەیان بۆ خۆش نەکراوە، تاوەکو بتوانن مزگەوتی گەورە و منارەدار دروستبکەن.

★ بەلجیکا

رووبەری خاکەکەی (٣٠٥٢٨) کیلۆمەتری چوار گۆشەیە و ژمارەی دانیشتوانی (١٠) ملیۆن و چوارسەد هەزار کەسە. شاری (برۆکسل) پایتەختەکەیەتی و، دانیشتوانەکەی یەك ملیۆن کەس دەبێت. سنوورەکانی لەگەڵ (فەرەنسا و هۆڵەندا و لۆکسمبۆرگ و ئەڵمانیا)وە گرێدراوە. لە (٨٠٪)یان کریستیانی کاسۆلیك و، (٢٠٪)یش سەر بەئایینەکانی ترن.

لە بارەی ژمارەی رەوەندی ئیسلامی لەم ولاتە، سەرچاوە و ژمارەی جۆر بەجۆر هەن، کە هەندێك پێیانوایە (١٨٠) هەزار کەس و هەندێکی تر بەسەد هەزاری مەزەندە دەکەن.. بەلام بەگوێرەی راپۆرتە هەواڵەکان، زێتر لەدووسەد هەزار دەبن و، رێژەی لە (٢٪)ی دانیشتوان، پێکدەهێنن. خاوەنی (٣٨٣) مزگەوت و شوێنی خواپەرستین. ئایینی ئیسلام لەساڵی (١٩٧٤)ەوە، بەرەسمی دانپیانراوە و، بەدووەم

١. مسلمو الدانمارك... في مواجهة الحقد الصليبي، عبدالرحمن أبو عوف، www.islamtoday.net، 8/3/2006.

ئایینی ئەو ولاتە دەژمێردرێت. لەساڵی (١٩٧٥)ەوەش، ئایینی ئیسلام بەرەسمی لەپرۆگرامەکانی خوێندنی سەرەتاییدا، دەخوێندرێت و، نزیکەی (٧٠٠) مامۆستا بەکاری وتنەوەی وانەکان هەڵدەستن. لەساڵی (١٩٩٨)ەوەش ئەنجوومەنی ئیسلامی لەو ولاتە هەڵبژێردراوە و، لەلایەن دەوڵەتەوە وەك نوێنەری رەوەندەکە ناسکراون.

لەپاش شەڕی جیهانی دووەمەوە بەشی زۆریان وەك دەستی کار روویان لەو ولاتە کردووە و، بەشدارییەکی بەرچاویان لەدووبارە ئاوەدانکردنەوەدا کردووە. مەغریبییەکان، گەورەترین رەوەندن، کە لەدوای ساڵی (١٩٦٠)ەوە، روویان لەم ولاتە کردووە. دوای ئەوانیش، تورکەکان بەپلەی دووەم دێن. تەنها لەشاری (برۆکسل)دا، نزیکەی (١٢٠) هەزار مەغریبی دەژین و، خاوەنی گەڕەکی تایبەت بەخۆیانن[1].

★ نەرویج

رووبەری خاکەکەی (٣٨٥١٥٥) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، سنوورەکانی لەگەڵ (فنلەندە و سویسرا و رووسیا)وە گرێدراوە. ژمارەی دانیشتوانی چوار ملیۆن و (٦٠٠) هەزار کەسە، کە (٥٣٠) هەزاریان لەشاری (ئۆسلۆ)ی پایتەختدا دەژین.

بە گوێرەی سەرژمێری ساڵی (٢٠٠٤)، نزیکەی (١٥٠)[2] هەزار موسڵمان لەو ولاتەدا دەژین، کەرێژەی لە (٣/٢٦٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن. زۆربەیان تورك و

١. سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە:
- ئیمارەتی ئیسلامی هۆڵەندا، رێکەوت ئیسماعیل ئیبراهیم، ل٥٤.
- التسامح الديني ينعش الاسلام...، www.elaph.com، 30/11/2006.
- المغاربة في بلجيكا بين إرادة الاندماج ونزعات التطرف، علي أوحيده، www.elaph.com، 20/12/2005.

٢. الشعب النرويجي يعتنق الاسلام، عبدالرحمن أبو عوف، ماڵپەری www.islamtoday.net، 30/11/2005.

هەواڵنامەی کتێب

پاکستانی و عەرەبی (فەلەستین و لوبنان و عێراق و مەغریب و جەزائیر) و، ئەلبانی و بۆسنین لەساڵی (١٩٦٩)وە، ئایینی ئیسلام بەفەرمی ناسراوە و، ڕێگەدراوە لەقوتابخانەکاندا بخوێندرێ. دەوڵەت یارمەتی مزگەوت و بنکە ئیسلامییەکان دەدات.

★ فنلاندە

یەکێکە لەوڵاتە بچووکەکانی ئەسکەندنافیا و، ڕووبەری خاکەکەی (٣٣٨١٤٥) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، سنوورەکانی لەگەڵ (ڕووسیا و سوێد و نەرویج) گرێدراوە. ژمارەی دانیشتوانی پێنج ملیۆن و دووسەد هەزار کەسە، کە (٥٦٠) هەزاریان لە (هلسنکی) پایتەختدا دەژین.

یەکەم پۆلی موسڵمانان، (تەتەرەکان)ی یەکێتی سۆڤیەتی جاران بوون، لەبەر زوڵم و زۆری "ستالین" وڵاتیان جێهێشتووە و، ڕوویان لەفنلاندە کردووە. بەپێی سەرچاوەکان ژمارەی ئەو پۆلە پەنابەرە (٨٠٠-١٠٠٠) کەس دەبوون، کەدواتر بوونەتە ناوکی دامەزراندنی ڕەوەندی ئیسلامی لەو وڵاتە. ئەوانە، بەشی زۆریان بەبازرگانی کردنی کوتاڵ و پێستە خۆشکردن، خەریکبوونە. پاش ئەو پۆلە پەنابەرە، تا سەرەتای حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو تاك و تەرا عەرەبەکان هاتوون، بەڵام لەسەرەتای نەوەدەکان شەپۆلێکی تر کەبریتیبوون لەموسڵمانەکانی بۆسنیا و هەرزەگۆڤینیا و لەبەر ئاگری شەڕ پەنایان بۆ ئەو وڵاتە بردووە... دواتریش، شەپۆلی عێراقی و سۆماڵی و مەغریبییەکانی بەدواوە هاتووە. ئەوانە، بەزۆری لەشارەکانی (هلسنکی) و (تۆرکۆ) و (تامپر)، نیشتەجێ بوونە. لەساڵی (١٩٢٥) دەوڵەت بەڕەسمی ئایینی ئیسلامی ناسکردووە کەبۆتە ڕێ خۆشکەرێك بۆ دروستکردنی یەکەم کۆمەڵەی ئیسلامی لە (هلسنکی) و دواتریش چەند دامەزراوەیەکی تر لەشاری (تامپر) ڕاگەیاندرا، کەڕۆڵیان هەبوو لەکردنەوەی مزگەوت و گۆڕستانی تایبەتی.

بە زۆربوونی ژمارەی ئەو ڕەوەندە، ڕێکخراوێکی تر بە ناوی (پەیوەندی ئیسلامی)یان دامەزراند، کەڕۆڵی هەبوو لە دروستکردنی مزگەوتی گەورەی (هلسنکی) لە ساڵی ١٩٩٩دا. کتێبخانەیەك و ژووری تایبەت بە فێرکردنی قورئان و، دوکانێك بۆ فرۆشتنی گۆشتی حەلاڵ، لەو مزگەوتەدا هەیە.. ئێستاکە ژمارەی موسڵمانەکان زێتر لە (١١٠) هەزار کەس دەبن و، ڕێژەی (٢/١١٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن و، چەند مزگەوت و کۆمەڵە و ڕێکخراوێکی ئایینی و کولتوورییان هەیە[1].

★ ڕۆمانیا

ڕووبەری خاکەکەی (٢٣٨٣٩١) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، ژمارەی دانیشتوانی (٢١) ملیۆن و حەوت سەد هەزار کەسە. سنوورەکانی لەگەڵ (هەنگاریا و ئۆکرانیا و مۆلداڤیا و بۆلگاریا و سربیا) گرێدراوە. شاری "بوخارست" پایتەختەکەیەتی.

حەفتا هەزار موسڵمان لەو وڵاتەدا دەژین، کەزۆربەیان بەڕەگەز (تاتار و تورك و ئەلبانی)ن و، ڕێژەی (٢٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن. جگە لەچەند ڕێکخراو و کۆمەڵەیەکی کولتووری، خاوەنی (٨٠) مزگەوتیشن[2].

★ لیشتنشتاین

ڕووبەری خاکەکەی (١٦٠) کیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، بەگوێرەی سەرژمێری ساڵی ٢٠٠٤، ژمارەی دانیشتوانی (٣٤٦٠٠) کەسە. شاری (فادۆز) پایتەختەکەیەتی و، سنوورەکانی لەگەڵ (ئەڵمانیا و فەرەنسا و سویسرا)وە،

---

١. فنلاندا... تواجد اسلامي عارم، عبدالرحمن أبو عوف، ماڵپەڕی www.islamtoday.net، 5/3/2007.

٢. مسلمو رومانيا الجدد يولون وجوههم شطر الكعبة، هانی صلاح، www.islamonline.net، 14/12/2006.

گرێدراوه. لەڕووی ئایینەوە (٢٦١٢٢) کەسیان کریستیانی کاسۆلیك و، (٢٧٦٠) کەسیشیان پرۆتستانتن.

(١٦٠٠) موسڵمان لەو وڵاتە بچووکەدا دەژین کەرێژەی (٤/٨٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن. (٦٦) کەسیان ڕەگەزنامەی ئەو میرنشینەیان هەیە. زۆربەیان (تورك و بۆسنی و ئەلبانی و عەرەب)ن.

"هانز ئادەمی دووەم" میری ئەو وڵاتە بەتەنگ داواکاری موسڵمانەکان هاتووە و بەرپرسیارەدی ئەو لیژنەیەك پێکهاتووە تاوەکو بابەتی ئایینی ئیسلام بخەنە ناو پرۆگرامەکانی خوێندنی سەرەتایی.. هەوڵیش دەدەن مزگەوتێکی منارەدار دروست بکەن و پارچە زەوییەکیش وەك گۆڕستان، بۆیان تەرخان بکرێت. هەڵوێستی میر، زۆر پۆزەتیفە و پێیوایە (ئەوانەی دژ بەکردنەوەی مزگەوت و گۆڕستانن، دەبێت ئەو ڕاستییە باش بزانن، کە لە وڵاتانی ئیسلامیدا، بەهەزاران کەنیسە و گۆڕستانی تایبەت بەکریستیانەکان هەن و، ئیسلامەکان ڕێزی تەواویان دەگرن).

هەروەها داوای لەوڵاتانی ڕۆژئاوا کرد، کەمادام بانگەشە بۆ دیموکراسی و، ئازادی رادەربڕین و، پەرستن دەکەن، (دەبێت ئازادییەکی تەواو بەرەوەندی ئیسلامی لەوڵاتەکانیان بدەن)[1].

---

١. حلم المئذنة يدنو في مسلمي ليشتنشتاين، أحمد المتبولي، www.islamonline.net، 4/3/2007.

هەوڵنامەی کتێب

پەرەسەندنی هزری رەگەزپەرستی لە رۆژئاوادا

پاش رووخانی جەمسەری رۆژهەلاّت، کە خۆی لەیەکێتی سۆڤیەتی جاراندا، دەبینییەوە، دواتریش شەڕی دووەمی کەنداو و سەربەخۆ بوونی ولاّتەکانی بەلکان و هێرشی هاوپەیمانەکان بۆ سەر بنکەی (تالیبان و قاعیدە)، لە ئەفغانستان، خەلّکێکی زۆری ئەو دەڤەرانە، لەپێناو درێژەدان بەژیان و، دۆزینەوەی پەناگەیەك، روویان لەولاّتانی رۆژئاوا کرد.. ئەوانە لەگەلّ خۆیان، کۆمەلێك کولتووری جۆر بەجۆریان، بۆ ئەو ولاّتانە هێنا، کەنامۆبوون بەو کۆمەلگایانە. سەرەڕای ئەوەش، نەبوونی کولتووری یەکتر قەبوولّکردن و، بێدەنگ بوون لەئاست ئازادییەکانی تاك، لەلای کەسی کۆچکردوو، رووبەڕووی کۆمەلێك کێشەی کردنەوە.

سەرەڕای هەموو ئەمانەش، پابەند بوون بەئایین و بەگشتی کردنی و، نەزانینی زمان و، کارنەکردن و، زۆر هۆکاری تریش، رووبەڕوو بوونەوەکەی فراوانتر کردووە.

هەر چەندە دیاردەی رەگەزپەرستی لەسەر ئاستی دەسەلاّت و پارت و رێکخراوە دیموکراتی و مەدەنییەکان بەمانای وشە بوونی نییە.. بەلاّم بلێین و نەلێین، رەگی ئەو دیاردە مەودایەکی لەمێژینەی هەیە، بەهۆی ئەم شەپۆلە زۆرەی پەنابەران و، دروستکردنی سەدان کێشە، کە بەشێکیان پەنابەرەکان خۆیان لێیی بەرپرسیارن. ئەو هەستی رق لێبوونەوەیە، لە پاش سەرەتای نەوەدەکانی سەدەی رابردوو، زێتر زەق بوونەتەوە. کۆمەلێك رێکخراو و پارتی بچووك بچووکی راستڕەویش، سوودیان لەو بۆشاییانە وەرگرتووە و، توانیویانە، وردە وردە خەلّك لە دەوری خۆیان کۆبکەنەوە و، بە کولتووری خۆ بە گەورە زانین و، رق بوونەوە لە بێگانەکان، زێتر دەولّەمەندیان بکەن.

ئەنجامی رووبەڕوو بوونەوە و بەرکەوتنی کولتوورەکان، زۆرجاران کاری توند و تیژیشی لێکەوتۆتەوە و، بەمەرگی ئاوارەکان، کۆتایی پێهاتووە. لێرەدا، بەکورتی هەولّ دەدەین، چەند وێستگەیەکی ئەو راستڕەوانە بەسەر بکەینەوە و، هۆکارەکانی گەشەکردنیشیان، دەستنیشان بکەین.

⋆ ئەلّمانیا

نموونەی هەرە دیاری ئەو هەستی راستڕەوییە لە پارتە بچووکەکانی وەك (پارتی کۆمارییەکان RED و، پارتی گەلی ئەلّمانیا DVU و، پارتی دیموکراتی نەتەوەیی (NPD)، بەرجەستە دەبن. لەناو ئەو سێ رێکخراوەشدا، پارتی دیموکراتی نەتەوەیی، لەهەموویان زێتر، ئەندام و لایەنگیریان هەیە و، توانیویانە، لەماوەیەکی کەمدا، بنکەکانیان فراوان بکەن و، جەماوەرەکەیان بەرۆشنبیری رەگەزپەرستییەوە، پەروەردە بکەن. ئەم پارتە لەسالّی ١٩٦٤دا، لەکۆبوونەوەی (بزووتنەوەی راستڕەوەکان)دا، دامەزراوە. داوای سەرەکییان، گەڕانەوەی سنوورە میللییە کۆنەکانی ئەلّمانیا و، پاك و بێگەردی خوێنی ئەلّمانە.

(NPD)، لە سالاّنی ١٩٦١-١٩٦٨دا، توانی لە پەرلەمانی حەوت هەرێمدا بەشدار بێت. لە سالّی ١٩٦٨دا زێتر لەسی هەزار ئەندامیان هەبووە[1]. لەمە بەدواوە، وردە وردە لەکورتییان داوە، تا گەیشتۆتە ئەو ئاستەی، کەنەیانتوانیوە لەپەرلەمانی هیچ هەرێمێکدا تاکە ئەندامێکیان هەبێت... کەچی دوای نەوەدەکان، بە تایبەتیش سالّی (١٩٩٥)، رۆژ بە رۆژ، ژمارەیان لە زیاد بووندایە.

ئەو پارتە و، رێکخراو و کۆمەلّە هاوبیرەکانی، چالاکی و دروشمەکانیان خۆی لەم کارانەدا دەنوێنێت:

- شکاندن و تێکدانی گۆڕستانی جوولەکەکان.

---

١. سەفەری رەش، ئیسماعیل تەنیا، ل٩٤.

هەولاّنامەی کتێب

- ئاگر تێبەردانی کەمپی پەنابەران.
- ئاگر تێبەردانی ماڵی بێگانەکان.
- لێدان و کوشتنی بێگانەکان.
- نامەی هەڕەشە ئامێز فڕێدانە سندووقی پۆستی بێگانە موسڵمانەکان.
- نووسینی دروشم و، جوێن دان و، سوکایەتیکردن بە ئایینی ئیسلام، لەسەر دەرگا و دیواری مزگەوتەکاندا.
- پیسکردنی مزگەوتەکان و ئۆتۆمبێلی بێگانەکان، بە پیسایی.
- ئاگر تێبەردانی مزگەوت و بارەگای کۆمەڵە کولتوورییەکان... تاد.

سەرەڕای ئەنجامدانی ئەم کارانە بە نهێنی و، دوور لە چاوی خەڵك، زۆر جارانیش بە ئاشکرا و لەسەر شەقامەکان خۆپیشاندان ساز دەکەن و، دروشم گەلێکی دژ بە بێگانە موسوڵمانەکان دەڵێنەوە و، لە هەندێك حاڵەتیشدا، پەلاماریان دەدەن و، دەکەونە گیانیان. بۆ نموونە لە ساڵی ١٩٩١دا، (٢٤٢٦) تاوانی دژ بە بێگانەکان ئەنجامدراوە. لەوانە (١٠) هەوڵی کوشتن بووە. (٣٨٦) کەس بریندار بووینە. (٢٩) ئاگرتێبەردان و، تەقاندنەوەی کەمپەکان.

بەپێی داخۆیانی وەزارەتی ناوخۆی ئەڵمانیای فیدراڵ، لە ساڵی (١٩٩٦)دا، ژمارەی برینداره بێگانەکان (٣٠٧) کەس بووە، کەچی لە ساڵی (١٩٩٧)دا، ڕێژەکە بەرزتر بووە و بۆتە (٤٠٦) بریندار.

بە پێی ئەو زانیارییانەی کە لەلایەن پۆلیسەوە تۆمارکراون، ژمارەی راستڕەوەکان لەساڵی ١٩٩٧دا بوونەتە (٤٨٤٠٠) کەس، کە (٧٦٠٠) کەسیان ئەوەندە پەڕگیرن و ئامادەی دەست وەشاندن. بنکەی سەرەکی و فراوانبوونیان، زێتر ڕۆژهەڵاتی ئەڵمانیایە. ژمارەی ئەندامەکانی ئەو پارتە نازییانە، بەگوێرەی سەرچاوەکانی پاراستنی دەستوور، بەم شێوەیە:

١- پارتی کۆمارییەکان لەساڵی ١٩٩٨دا، (١٥) هەزار ئەندامیان هەبووە.

٢- پارتی گەلی ئەڵمانی DVU لەساڵی ١٩٩٨دا، (١٨) هەزار ئەندامیان هەبووە.

٣- پارتی دیموکراتی نەتەوەیی NPD لە ساڵی ١٩٩٩دا (٦) هەزار ئەندامییان هەبووە[١].

(NPD) لەساڵی ٢٠٠٥دا، لە ویلایەتی (ڤێشڤێرن)ی ڕۆژهەڵاتدا، توانییان لە (١٠٪)ی دەنگەکان مسۆگەر بکەن و، دوازدە کورسی پەرلەمان وەدەست بێنن. هەروەها لەویلایەتی (میکلنبۆرگ)یش توانییان لە (٧/٣٪)ی دەنگەکان وەدەست بێنن و، ببنە خاوەنی شەش کورسی. لە کۆی شازدە ویلایەت، لە سێ ویلایەتدا پەرلەمانتاریان هەیە. ئەوانەی دەنگیشیان بەو پارتە داوە، تەمەنیان لە نێوان (١٨-٢٤)ساڵیدا بووە و، زۆربەشیان بێکار و، ئاستی خوێندەوارییان نزم بووە[٢].

بە گوێرەی ئەو ئەنجامەی کە نووسینگەی تاوانەکانی ئەڵمانیای فیدراڵ، بلاویکردۆتەوە، کە ساڵی (٢٠٠٤) (٥١٢٧) تاوان و، ساڵی (٢٠٠٥)، (٥٦٠٠) تاوان و، لە نێوان کانوونی دووەم و ئابی (٢٠٠٦)یشدا، هەشت هەزار تاوان دراوەتە پاڵ ئەو پارتە، کە زۆربەیان دژی بێگانەکان ئەنجامدراوە و[٣] (١٤٠٠) تاوان لە ساڵی (٢٠٠٥) زێترە.

لە ڕاپۆرتێکدا کە ڕۆژنامەی (دی تسایت)ی ئەڵمانی بلاویکردۆتەوە، لەسەرجەم ئەڵمانیاشدا لەساڵی (٢٠٠٥)دا، (١٠٢٧١) تاوان تۆمارکراوە، کەهەستی ڕەگەزپەرستی لەپشت ئەو تاوانانە بووە. (٥٨٨)یان کاری توندوتیژی بووە. لەساڵی (٢٠٠٦)یش، ژمارەکە بۆ (١٢٢٣٨) تاوان بەرز بۆتەوە و، (٧٢٦)یان تاوانی

١. هەمان سەرچاوە، ل٩٦.

٢. نتائج إنتخابات مكلنبورغ وبرلين: تحذير أولي لحكومة ميركل، www.dw-world.de، 18/10/2006.

٣. اليمين المتطرف ينمو بشكل مقلق في ألمانيا، إعتدال سلامة، www.elaph.com، 17/10/2006.

هەواڵنامەی کتێب

توندوتیژی و، (٨٧٣٨)یان پروپاگەندە و چالاکی بووە بۆ پاڵپشتی کردن و، بلاوکردنەوەی هەستی ڕەگەزپەرستی[١].

بە گوێرەی داخۆیانی داواکاری گشتی فیدراڵ، تەنها لەشاری (دریسدن)ی سەر بەویلایەتی (زاکست)، چل کۆمەڵەی ڕاستڕەو هەیە، کەژمارەی ئەندامەکانیان خۆی لە (١٨٠٠) کەس دەدات[٢].

لەخوێندنەوەی ئەو ژمارانەدا، دەگەینە ئەو ئەنجامە، کە ڕۆژ بەڕۆژ، چالاکییەکانی ئەو پارتە و هاوبیرەکانیان، بەرفراوانتر دەبێت، ئەگەر جاران دەگوترا، تەنها خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ئەڵمانیا دژی بێگانەن، ئەوە لێکۆڵینەوەکەی دامەزراوی (فریدریش ئێبەرت)، ئەو بۆچوونەی پێچەوانە کردۆتەوە. ئەو دامەزراوە، نزیکی (پارتی سۆسیالیستی دیموکرات)ە و، دەریخستووە کە لە (٩,١٪)ی خەڵکی ڕۆژئاوا و، لە (٦,٦٪)ی ڕۆژهەڵات دژی بێگانەکانن. لە وەڵامی چەند پرسیارێکی ئەو دامەزراوەشدا لە (٢٦٪)ی خەڵکە ڕاوەرگیراوەکان، پێیان وایە یەك پارت حوکمی ئەڵمانیا بکات و، لە (٧٪)یشیان نەتەوەی ئەڵمان بە نەتەوەیەکی پاك و سەردەستە دەزانن. لە (١٥٪)یشیان دەخوازن پێشەوایەکی دیکتاتۆر حوکمی وڵات بکات[٣]. بەگوێرەی ڕاپۆرتی (دامەزراوەی سیستەم و دژایەتیکردنی توندوتیژیی سەر بەزانکۆی بیلیفلد) کە ڕاپرسییەکیان لەنێوان دە هەزار کەسدا ئەنجامداوە، لە (٦٠٪)ی ڕۆژهەڵاتییەکان و، لە (٤٦٪)ی ڕۆژئاواییەکان دژایەتی بێگانە دەکەن، زۆرترین دژایەتی کردنەکەش کەدەگاتە ڕێژەی لە (٦٣/٧٪)، لەویلایەتی (میکلنبۆرگ- فۆربۆمرن)ە[٤].

---

١. العنف ضد الأجانب في ألمانيا يسجل أعلى مستوياته، ماڵپەڕی www.dw-world.de، 7/2/2007.

٢. ماڵپەڕی www.elaph.com، 5/1/2007.

٣. دراسة: الفكر اليميني المتطرف ينتقل من هامش المجتمع الألماني إلى وسطه، www.elaph.com، 10/11/2006.

٤. كره الأجانب في الريف الألماني أكثر من المدن، إعتدال سلامة، www.elaph.com، 15/12/2006.

یازدەی سێپتێمبەری ٢٠٠١، کاریگەرییەکی نێگەتیفی لەسەر بۆچوونی ڕۆژئاواییەکان دەربارەی ئیسلام، دروستکردووە و، ئەنجامەکەشی بەخراپ بەسەر ڕەوەندی ئیسلامییەوە شکاوەتەوە. بەگوێرەی ڕاپرسییەك کە (ئامۆژگای ئەلینسباخ بۆ لێکۆڵینەوە)، کە لەسەر داوای ڕۆژنامەی (فرانکفۆرتەر ئەلگیماینە تسایتونگ) ئەنجامیداوە و، ڕۆژنامەکەش ئەنجامی ڕاپرسییەکەی لە ١٧/٥/٢٠٠٥دا، بلاوکردۆتەوە. بەپێی ئەنجامەکان:

- لە (٦٠٪)ی ئەڵمانەکان پێیانوایە ڕۆژێك دادێت (دەرەنگ یان زوو)، کێشەو ڕووبەڕوو بوونەوە لەنێوان ئەڵمانەکان و ڕەوەندی ئیسلامی ڕوودەدات.
- لە (٥٦٪)یان پێیانوایە، ململانێ لەنێوان کولتوورە جیاوازەکاندا هەیە. هەر لەپاش ڕووداوی سێپتێمبەردا، لەئەنجامی ڕاپرسییەکی تردا، دەرکەوتووە، کە:
- لە (٨٣٪)ی خەڵکەکە پێیانوایە، ئایینی ئیسلام، ئایینێکی پڕ لەتوندوتیژی و ڕەگەزپەرستییە. کەچی دوو ساڵ پێشتر لە (٧٣٪)ی خەڵکەکە ئەو ڕایەیان هەبووە.
- لە (٤٩٪) پێیانوایە، ئیسلام ئایینێکی کۆنە پەرستییە.
- لە (٧١٪) پێیانوایە، ئیسلام ئایینی لێبووردەیی نییە، کەچی دوو ساڵ لەمەوبەر، لە (٦٦٪)ی خەڵك ئەو ڕایەیان هەبووە.
- لە (٩١٪)یان هەرکە گوێیان لە وشەی (ئیسلام) دەبێت، یەکسەر نایەکسانی و جیاوازی نێوان ژن و پیاویان دەکەوێتەوە بیر.
- لە (٦١٪)یان دەڵێن، ڕۆژێك دادێت توندوتیژی لەنێوان ئەڵمانەکان و، ڕەوەندی ئیسلامی ڕوودەدات.
- لە (٦٠٪)یان دەڵێن، ئیسلام ئایینێکی دیموکرات نییە.
- لە (٨٪)یان، پێیانوایە ئیسلام ئایینێکی ئاشتیخوازە.
- لە (٥٦٪)یان دەڵێن، گەر وڵاتە ئیسلامییەکان ڕێگا نەدەن کەنیسە لەوڵاتەکانیان بکرێتەوە، دەبێت ئێمەش ڕێگا نەدەین مزگەوت لەوڵاتەکانمان بکرێتەوە[١].

---

١. الالمان ينظرون بعين الشك والريبه إلى الاسلام والمسلمين، www.elaph.com، 26/5/2006.

★ هۆڵەندا:

لەو وڵاتەشدا هەستی رەگەزپەرستی هاوشانی وڵاتە رۆژئاواییەکانی تر، لەهەڵکشاندایە، بەتایبەتیش دوای کوژرانی دەرهێنەری هۆڵەندی (تیوڤان کۆخ)، لەرێکەوتی ٢٠٠٤/١١/٢ لەسەر دەستی (محەمەد بوێری) بەرەگەز مەغریبی تەمەن (٢٧) ساڵە. پاش ئەو رووداوە، ململانێیەکان بەئاراستەی توندوتیژی رۆیشت و، هەردوولا (رەگەز پەرستە هۆڵەندییەکان و موسڵمانە پەرگیرەکان)، هێرشەکانیان دژی یەکتر خەستتر کردەوە. لەو سەروبەندەدا، لەرۆژی ٢٠٠٤/١١/٦، لەشاری (ئۆتریخت)دا، هێرش کرایە سەر کۆمەڵەی مەغریبی و عەرەبی و ئیسلامییەکان. رۆژی (٢٠٠٤/١١/٧)یش، هێرش کرایە سەر مزگەوتی (نەسر) لەشاری (هۆتسین). لەهەمان رۆژیش هێرش کرایە سەر مزگەوتی شارەکانی (ئێندهۆڤن و رۆتردام و بەریدا). لەژێر فشاری ئەو راسترەو و، کارە تیرۆریستییەکانی موسڵمانە پەرگیرەکان، پەرلەمانی هۆڵەندا پرۆژە پێشنیارێکی پێشکەش بەحکوومەت کردووە، کەتیایدا داوا دەکات ئەو مەلایانەی کەهانی توندوتیژی دەدەن، تا ساڵی (٢٠٠٨)، دەبێت لە هۆڵەندا دەربکرێن.

گرووپ و کۆمەڵە راسترەوەکان تادێت فراوانتر دەبن و، وردە وردەش توانیویانە بگەنە دەسەڵات.. رێکخراوی گەلی هۆڵەندا، کە لەبڵاوکراوەکانیدا زۆر بەئاشکرا دژایەتی موسڵمانەکان دەکات و، لەیەکێك لەبرگەکانی بەرنامەکانیدا زۆر راشکاوانە داوای داخستنی مزگەوتەکان دەکات[1].

پەیرەوکارانی (فۆرتاین)[2]، هێدی هێدی زۆر دەبن و، لیست و پارتی جۆر بەجۆری راسترەوی لێدەکەوێتەوە. ئەو لیستەی کە بەناوی (لیستی فۆرتاین)، بۆ

---

١. ئیمارەتی هۆڵەندا، ل١١٠.

٢. فۆرتاین ١٩٤٨-٢٠٠٢، مامۆستایەکی زانکۆ بوو، چەندین پارتی سۆسیالیستی تاقیکردبۆوە، سەرەنجام ببووە سیاسەتمەدارێکی راسترەو و، جەماوەرێکی زۆری لەدەوری خۆی کۆکردبۆوە، تا

هەڵبژاردنەکانی ساڵی ٢٠٠٢ ئامادە کرابوو، توانییان (٢٦) کورسی لەکۆی (١٥٠) کورسی، مسۆگەر بکەن[1].

بەهۆی هەوڵی ئەو راسترەوانە و، ئەو ترس و تۆقاندنەی کەموسڵمانە پەرگیرەکان ئەنجامی دەدەن، توانراوە کۆمەڵگای هۆڵەندی بەرەو ئاقارێك ئاراستە بکرێت، کەهیچ مرۆڤێکی ئازادیخواز و دیموکرات، خوازیاری ئەو ئاراستەیە نییە.

ئەنجامی ئەو راپرسییەی کە بنکەی (ئارئێم ماتریکس) لەنێوان (٧٥٠) کەس کە سەرجەم چین و توێژەکانی هۆڵەندی گرتۆتەوە، ئەنجامیداوە و، لەرۆژی ٢٠٠٦/٢/١٨دا بڵاوکراوەتەوە، دەرکەوتووە کەزۆربەی هۆڵەندییەکان لە ئیسلام وەك ئایینێك، دەترسێن. لە (٤٠٪)یان پێیانوایە ئیسلام و دیموکراتییەت دوو هێڵی تەریبن[2].

★ دانیمارك:

پاش بڵاوکردنەوەی ئەو (١٢) کاریکاتێرەی کە لەرۆژی ٢٠٠٥/٩/٣٠ لەرۆژنامەی (یولاندس پۆستن)دا بڵاوکرایەوە، کە بەگەورەترین و بەربڵاوترین رۆژنامە دەژمێردرێت، پەچەکرداری پڕ لەهێرشی راگەیاندن و، یەکتر تاوانبارکردنی، لەنێوان موسڵمانەکان و دانیمارکییە راسترەوەکان، لێکەوتەوە. (پارتی گەلی دانیمارك) راسترەو، ئەو هەلەی قۆستەوە و، هەوڵیدا زێتر بۆ بەرژەوەندییەکانی خۆی بەکاری بهێنێت و، هەوادارەکانی لەمەترسی رەوەندی ئیسلامی وریا بکاتەوە. ئەو پارتە رادیکاڵە، سێهەم فراکسیۆنە لەناو پەرلەماندا و، دوای ئەو کاردانەوە پڕ لە

لەرۆژی ٢٠٠٢/٥/٦، لەلایەن کەسێکی چەپرەوەوە کوژرا، بڕوانە کتێبی، ئیمارەتی هۆڵەندا، ل١١٠-١١٣.

١. ئیمارەتی هۆڵەندا، ل١١٣.

٢. الهولنديون خائفون من الاسلام، عبدالرحمن الماجدي، ماڵپەڕی www.elaph.com، 18/2/2006.

توندوتیژییەی وڵاتان و شەقامی ئیسلامی، توانیویانە خەڵکێکی زۆرتر لەدەوری خۆیان کۆبکەنەوە و، قەناعەت بەو کەسانەش بهێنن کە تادوێنێ دژایەتییان دەکردن. لەهەڵبژاردنەکانی شوباتی ۲۰۰۵دا توانییان (۲٤) کورسی پەرلەمان مسۆگەر بکەن.

بە گوێرەی ئەو راپرسییەی کەدوای ئەو تەنگژەیە ئەنجامدراوە، ئەگەر بێت و هەڵبژاردنێکی سەرتاسەری پەرلەمان بکرێتەوە، ئەوا (پارتی گەل) یەکەم سوودمەند دەبێت لەو قەیرانە و، دەتوانێت رێژەی (۸,۱۳٪) دەنگەکان بەدەست بهێنێت و سی و دوو کورسی پەرلەمان مسۆگەر بکات، لەو کاتەشدا هیچی وایان نامێنێت ببنە دووەم فراکسیۆنی بەرهەڵستکار لەناو پەرلەماندا[1].

هەندێك رۆژنامەی بەربڵاوی ئەوروپایی تریش کەنوێنەرایەتی ئەو پەرگیرانە دەکەن و، بەبیانووی بیروبۆچوونی ئازادەوە، زێتر بەنزینیان بەئاگرەکەدا کردووە. بۆ نموونە، رۆژنامەیەکی فەرەنسی، پاش دووبارە چاپکردنەوەی کاریکاتێرەکان، حەوت قات تیراژی زێتر فرۆشراوە. هەروەها کۆمپانیایەکی ئەمریکاییش بەنیازی قازانج و زێتر کەلەبەر خستنە نێوان ئەو دوو جەمسەرە، هەمان کاریکاتێرەکانی لەسەر "تیشێرت" چاپکردۆتەوە. پاش زێتر لەساڵێك تێپەربوون بەسەر ئەو قەیرانە، رۆژی ٦/١٠/٢٠٠٦، چەند گەنجێکی سەر بەهەمان پارتی ناوبراو، لە کاتی گەشتکردنیان دا سوکایەتی بەپێغەمبەر (د.خ) دەکەن و، وێنەی دیمەنەکەش تۆمار دەکەن، کەدواتر لەکەناڵی (TV.۲)ی دانیمارکی بڵاوکرایەوە.

هەروەها یەکێك لەکەسایەتییە سیاسەتمەدارە دیارەکانی دانیمارکی کەسەر بە (پارتی گەل)ە، بەناوی (مۆنیس گلسترۆب) دەڵێت، پێویستە موسڵمانەکان لەدانیمارکدا دەربکرێن و، لەکەمپێکدا کۆبکرێنەوە، ژن و کچەکانیشیان لە بازاردا هەرزان فرۆش بکرێن... هەروەها دەڵێت، بەمانەوەی ئەوانە لە دانیمارك، زیانێکی

١. قضية الرسوم تعزز موقع اليمين المتطرف في الدانمارك، www.elaph.com، 12/2/2006.

زۆر بە ئابووری وڵات دەگات، ئەو موسڵمانانە بەناوی نوێژکردنەوە، رۆژانە، چوار جار کارەکانیان بەجێدەهێڵن[1].

★ **نەمسا:**

(پارتی ئازادیخوازی نەمسا)، کە پارتێکی توندرەوی رەگەزپەرستە، لەهەڵبژاردنەکانی ساڵی ۱۹۹۹دا، توانییان لە (۳۰٪)ی دەنگەکانی پەرلەمان بەدەست بهێنن[2].

ئەو پارتە، (د.یۆرگ هایدەر) رێبەرایەتیی دەکات و دۆستێکی نزیکی رژێمە دیکتاتۆرەکانە. سەرەرای گۆشەگیر کردنی رژێمی لەناوچووی سەدام لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکان و، کۆمەڵگای نێودەوڵەتییەوە. (هایدەر) لەشوباتی (۲۰۰۲)دا، سەردانی عێراقی کرد و، چاوی بەسەدام کەوت و، پشتیوانی خۆی بۆ دەرباز بوون لەو قەیرانە، بۆ دیکتاتۆر دووپاتکردەوە.

نازییەکان، لەتەواوی دونیادا وێنەی سەدام و هیتلەر پێکەوە هەڵدەواسن. بۆ نموونە، پۆلیسی (باڤاریا)ی ئەڵمانیا لەساڵی ۱۹۹۳دا، بنکەیەکی نازییەکانی دۆزییەوە، کەوێنەی هیتلەر و سەدامیان پێکەوە هەڵواسیبوو. لە چەندین پایتەختی دونیادا، باشترین پەیوەندییان لەگەڵ باڵوێزخانەی عێراق، دروستکردبوو. تەنانەت لە زۆر رۆژنامە و راگەیاندنیشدا، قسە لەسەر ئەوە دەکرا کە چەندین رێکخراوی نازی لە پشت ناردنی چەکەوە بوون بۆ سەدام حوسێن[3].

پارتی ناوبراو لە هەڵبژاردنەکانی ئۆکتۆبەری ۲۰۰٦دا، توانییان لەکۆی (۱۸۳) کورسی، (۲۱) کورسی پەرلەمان مسۆگەر بکەن، بەوەش لەدوای (پارتی

١. مسلمو الدانمارك... في مواجهة الحقد الصليبي، عبدالرحمن أبو عوف، www.islamtoday.net، 8/3/2006.

٢. سەفەری رەش، ل٩٨.

٣. ئیمارەتی هۆڵەندا، ل١٠٩ و ٢٠٧.

سۆسیالیست) و (پارتی گەل) و (سەوزەکان)، بەچوارەم پارت لەقەڵەم دەدرێن[1]. ئەو پارتە زۆر دژی بیگانەیە، بەتایبەتیش موسڵمانەکان. هەوڵدەدەن سیستەمی وەرگرتنی پەنابەران، توندتر بکرێت، چونکە پێیانوایە بێگانەکان سەرچاوەی زۆربەی تاوانەکانن کە لە وڵاتدا ئەنجامدەدرێن.

لە هەمان هەڵبژاردندا، دروشمی پارتە پەڕگیرەکان، دژی بێگانەکان بوو. ڕێکخراوی (یەکگرتووی دواڕۆژی نەمسا)، بەڵێنی ئەوەی دەدا، ئەگەر بێت و سەرکەوتن بەدەست بهێنن، ئەوا (٣٠٠) هەزار بێگانە لەوڵات دەردەکەن. هەروەها (پارتی ئازادیخوازی نەمسا)ش، دروشمی (نیشتمان لەجیاتی ئیسلام)ی بەرز کردبوەوە و، لە (١١,٢٪) دەنگەکانی بەدەست هێنا، کەرێژەی لە (١,٢٪)ی لەساڵی ٢٠٠٢دا زێتر بوو. (ڕێکخراوی دواڕۆژی نەمسا)ش، توانی لە (٤,٢٪)ی دەنگەکان بەدەست بهێنێت[2].

بێجگە لەو پارت و ڕێکخراوە پەڕگیرە ناو هاتوانەش، چەندان گرووپی تر، نموونەی (کۆمەڵەی گەنجە ئازادیخوازەکان) و (یەکێتی لاوانی ئازادیخوازی نەمسا) و.... تاد، لەگەشە سەندندان و، دروشمی (قوربانیدان لەپێناوی نیشتمان)یان، بەرزکردۆتەوە.

هەواڵنامەی کتێب

★ فەرەنسا

فەرەنسا، سەنتەرێکی تری بزووتنەوەی ڕاستڕەوەکانە، (جان ماری لۆپین)ی سەرۆکی (بەرەی نیشتمانی فەرەنسی) ڕاستڕەو، لەخوولی یەکەمی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماردا، ڕکابەرایەتی (جاك شیراك) و (جۆسپان)ی دەکرد، ئەوەی دواییانی بەزاند. (پارتی کۆمۆنیستی فەرەنسی تەوا شکستی هێنا و، توانییان لە (٣٪)ی دەنگەکان

١. ئاژانسی دەنگوباسی ئیتاڵی (ئاکی)، www.adnki.com، 28/12/2006.

٢. أوروبا نحو مزيد من التشدد والعداء تجاه الأجانب المهاجرين، www.dw-world.de، 7/10/2006.

وەدەست بهێنن. (جۆسپان) لەبەردەم میدیاکاندا، دانی بەشکستەکەیدا هێنا و، بڕیاریدا دەست لەکاری سیاسەت بکێشێتەوە. لەم هەڵبژاردنەدا، چەپڕەوی پەڕگیر و ڕاستڕەوی پەڕگیر کەوتنە ڕکابەرایەتییەوە. چەپڕەوەکان لە (١١٪)ی دەنگەکانیان هێنا، کەچی ڕاستڕەوەکان لە (١٩٪)ی دەنگەکانیان هێنا. بەواتایەکی تر، هەستی ڕاستڕەوی، زاڵ بوو بەسەر چەپڕەویدا.

(جان ماری لۆپین) چۆن لەهەشتاکاندا بانگەوازی دژایەتیکردنی پەنابەران و، دەرکردنیانی دەکرد و بەسەرچاوەی بێکاری و تاوانی دەزانین، ئەوهاش لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٢/٥/٥دا، بانگەوازەکانی بریتی بوون لە:

- پەشیمان بوونەوە لەپارەی یەکگرتووی ئەورووپایی (یۆرۆ) و، خستنەوەکاری (فرەنك)ی فەرەنسی.
- دانانی ڕادەیەك بۆ بێگانەکان و، بەپەناهەندە وەرگرتنیان.
- بەتاڵکردنەوەی جووت ڕەگەزنامە بۆ بێگانەکان، وەك (فەرەنسی و جەزائیری) و (فەرەنسی و مەغریبی) و، (فەرەنسی و تورکی) و..... تاد.
- سنوور دانانێك بۆ بنیاتنان و، کردنەوەی مزگەوتەکان و، کەمکردنەوەیان.

ئەو پارتەی (لۆپین)، لەخوولی دووەمی هەڵبژاردندا ڕێژەی (١٧/٩٪)ی دەنگەکانی بەدەست هێنا[1].

بۆ زانینی پێگەی (بەرەی نیشتمانی) لەناو جەماوەردا، ئامۆژگای (CSA)ی فەرەنسی بۆ ڕاپرسی، ڕاپرسییەکی لەنێوان (١٠٠٢) کەسدا کردووە و، ڕۆژنامەی (لۆمۆند)یش لەڕۆژی ٢٤/١١/٢٠٠٦دا، ئەنجامەکەی بڵاوکردۆتەوە، کە لە (١٧٪)ی خەڵکەکە دەنگ بە (لۆپین) دەدەن[2].

١. سەفەری ڕەش، ل١٠٠-١٠١.

٢. ئاژانسی دەنگوباسی ئیتاڵی (ئاکی)، www.adnki.com، 24/11/2006.

جگە لەو بەرەیەش، دەیان گرووپ و کۆمەڵەی راستڕەوی تر هەن کەدژایەتی بێگانەکان دەکەن و، سوود لەو تەنگژە جیهانییە وەردەگرن، کە موسڵمانەکان، تێیکەوتوون. (بزووتنەوەی لەپێناوی فەرەنسادا)، کەسەرۆکەکەی (فلیپ دۆفلییە)یە و، دژی دروستکردنی مزگەوتە لەوڵاتدا.

ئەو رێکخراوانە، سەرەرای پروپاگەندەی راگەیاندن، کار و چالاکی توندوتیژیش، دەرهەق بەموسڵمانان ئەنجامدەدەن و، پیرۆزییەکانیان پێشێل دەکەن. لەسەرەتای نیسانی ٢٠٠٤دا، چەند راستڕەوێکی پەرگیر، گۆرستانی موسوڵمانەکانیان لە (ستراسبۆرگ)، پیسکرد و، چەند وێنە و دروشمی نازییەکانیان لەسەر رەسم کرد. هەروەها لەرۆژی ١٩/٤/٢٠٠٤دا، لەناوچەی (میلانۆ)ی شاری (ستراسبۆرگ)دا، چەند دروشمێکی دژ بەموسڵمانەکانیان لەسەر مزگەوتی (ئەبو ئەیوب ئەلئەنساری)، نووسیبوو. رۆژێك دواتریش، هەمان گرووپ، لەسەر دەرگای مزگەوتەکەیان نووسیبوو: (مردن بۆ عەرەبەکان).

رۆژی ٢١/٤/٢٠٠٤یش لە هەمان شاری ناوبراو، هەوڵی سووتاندنی مزگەوتێکیاندا[1].

★ ئیسپانیا

بەهۆی لەیەکتر نزیکبوونی سنوورەکانی ئەو وڵاتە لەگەڵ وڵاتە عەرەبییەکان و، هەبوونی مێژوویەکی پڕ لەشەڕ و داگیرکاری، هەستی راستڕەوی لەوێش لە پەرەسەندندایە، بەتایبەتیش دوای تەقینەوەکەی (مەدرید)ی پایتەخت، لە ١١/٣/٢٠٠٤، کە (١٩٢) کوژراو و، (١٤٠٠) برینداری لێکەوتەوە. پاش ئەو رووداوە، (پارتی گەلی ئیسپانی)، هەوڵەکانی چڕتر کردووە لەپێناوی کۆکردنەوەی خەڵك لەدەوری بەرنامەکەی، کەدژی بێگانەکانە. ئەو پارتە لە رۆژنامەکاندا، ئەوەی

١. مسلمو ستراسبورغ يطالبون بوقف الاعتداءات، www.islamonline.net، 24/4/2004.

هەواڵنامەی کتێب

بلاوکردەوە کەزیندانی کراوە موسڵمانەکان، لەناو زیندانەکانیشدا، چالاکی پەرگیری ئەنجامدەدەن و، (کۆماری تالیبان)ەکانیان، دروست کردۆتەوە.

بەپێی ئەو زانیارییە راگەیاندراوانە، پاش تەقینەوەکەی (مەدرید)، ژمارەی زیندانییەکانی ئیسپانیا گەیشتۆتە (٦٠) هەزار کەس کە لە (٧٠٪)یان موسڵمانەکانن. لەزۆربەی زیندانەکاندا، موسڵمانە بەندکراوەکان، مەلا و وتارخوێن، سەرپەرشتیان دەکەن و، بوونی ئامێرەکانی وەك (تەلەفزیۆن و رادیۆ) یاساغە و، لێشناگەڕێن گۆڤار و رۆژنامە بگاتە دەستی زیندانییەکان.. تەنها رێ بەخوێندنی قورئان دەدەن[1].

هەروەها راپۆرتی رێکخراو و دامەزراوە مەدەنییە ناحکومییەکان، ئاماژە بەوە دەکەن کە لەساڵی ٢٠٠٦دا، بەشێوەیەکی سەرنج راکێش، چالاکی نازییە تازەکان لەزیاد بووندایە و، پێیانوایە زێتر لە سەد کۆمەڵە و رێکخراویان لەسەرجەم وڵاتدا هەیە، ساڵانەش زێتر لەچوار هەزار دەست درێژی دەکەنە سەر بێگانەکان.

جگە لەو وڵاتانەی کە باسمان کردن، لەزۆر وڵاتی تری ئەورووپاشدا ئەو هەستە لەپەرەسەندندایە و، رۆژ بەرۆژ خەڵك لەدەوری بەرنامەکانیان کۆدەبنەوە. ئەوەتا لە (سویسرا)ش خەڵکەکە داوای توندکردنی وەرگرتنی پەناهەندەکان دەکەن و، لەراپرسییەکدا، لە (٦٨٪)ی خەڵکەکە لەگەڵ ئەو بۆچوونەدا بوون.

هەروەها لە (نەرویج)یش، لەراپرسییەکی (ئەنجوومەنی ئاوێتە بوون)دا، دەرکەوتووە کە لە (٤٠٪)ی نەرویجییەکان، نایانەوێت مزگەوت لەگەڕەکەکانیاندا، بکرێتەوە.

١. حملة يمينية على المسلمين بسجون إسبانيا، www.islamonline.net، 31/10/2004.

ترسان لە زۆربوون

بەهۆی سەقامگیر بوونی کولتووری جیاواز و، گیانی لێبوردەیی، ئەمڕۆکە ڕۆژئاوا بۆتە مەڵبەندی کولتوور و نەتەوە و ئایین و، ئایینزا جیا جیاکان. هیچ دووریش نییە لەداهاتوویەکی نزیکدا، ئەو بێگانانەی ئەمڕۆکە لەو مەڵبەندەدا میوانن، ببنە خاوەن ماڵ و، ڕێژەکەشیان جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ خاوەن ماڵە ڕەسەنەکان، نەبێت.

ڕۆژئاواییەکان، بەتایبەتیش ئەوانەی پەڕگیرن، لەو ساڵانەی دواییدا بەهۆی زۆربوونی بێگانە و لەکورتی دانیشتوانە ڕەسەنەکە، زۆر لەونبوونی ناسنامەکەیان دەترسن.

بەگوێرەی هەموو ڕاپۆرتەکان، چ ئەوانەی فەرمین و لەسەنتەرەکانی دەسەڵاتەوە دەردەچن، چ ئەوانەی لێکۆڵەر و ڕێکخراوە مەدەنییەکان دەریدەکەن، ئەوە روون دەبێتەوە کەرێژەی زۆربوون لەنێو ڕەوەندی موسڵمانەکاندا لەچاو ڕۆژئاواییەکان زۆر زۆرترە.

ئەگەر بەراوردێك لەنێوان وڵاتی ڕەسەنی موسڵمانەکان و وڵاتە خانەخۆییەکان بکەین، جیاوازییەکان روونتر دەبێتەوە. زۆرترین ڕێژەی زاوزێ لەوڵاتەکانی ڕۆژئاوا (کە موسڵمانەکان وەك پەنابەر لێیدەژین)، لەوڵاتی نەرویجدایە و ڕێژەکە (١,٩٪)ە. کەمترین ڕێژەش لەوڵاتی ئیسپانیادایە کە (١,٢٪)ە. ڕێژەی زۆر بوونیش لەو وڵاتانەی کە بەسەرچاوەی سەرەکی موسڵمانەکانی ڕۆژئاوا دەژمێردرێت، زۆرترین ڕێژە لەوڵاتی ئەفغانستانە کە (٦,٧٪)ەو، کەمترینیشیان لەتورکیایە کەڕێژەی (٢,٤٪)ە.

زۆربەی هەرەزۆری وڵاتی ڕەسەنی ڕەوەندەکە (تورکیا و مەغریب و جەزائیر و لوبنان و پاکستان و فەلەستین و عێراق و ئێران و میسر و ئەفغانستان و سوریا)یە،

ڕێژەی تێکڕایی زاوزێش لەو وڵاتانەدا، (٣,٩٪)یە. ئەو شوێنانەی کە ئەو ڕەوەندەش لێیگرساونەتەوە، وڵاتەکانی (ئەڵمانیا و فەڕەنسا و بەریتانیا و هۆڵەندا و سویسرا و نەمسا و ئیتاڵیا و یۆنان و ڕۆمانیا و سوێد و نەرویج و دانیمارك و بەلجیکا و ئیسپانیا)یە، کەڕێژەی تێکڕا (معدل)ی زۆربوون لەو وڵاتانەدا (١,٥٪)ە.

بەبەراورد کردن و لێدەرکردنی ئەو دوو ڕێژەیە، ئەوەمان بۆ ساغ دەبێتەوە کەڕێژەی زاوزێکردن لەنێو ئەو ڕەوەندەدا بەقەدەر (٢/٤)، لەچاو ڕۆژئاواییەکان، زێترە. هەر ئەو بەرەنجامەشە، ترسێکی گەورەی لەلای ڕۆژئاواییەکان، دروستکردووە.

بۆ دڵنیابوون و، زێتر گەیشتنە ڕاستی، خۆم هاوکێشەیەکی ترم دروستکرد، لێکۆڵینەوەیەکی مەیدانیم لەسەر (١٥٢) خانەوادەی ڕەوەندی ئیسلامی لەوڵاتەکانی (ئەڵمانیا و هۆڵەندا و بەریتانیا و دانیمارك و سویسرا و سوێد) کرد، کەسەر بەنەتەوەکانی (تورك و عەرەب و کورد و ئەفغانی و ئەلبانی و بۆسنی)ن. ئەو خێزانانەش لەدوور و نزیکەوە دەناسم و، ژمارەی منداڵەکانیان دەزانم. لەئەنجامی کۆکردنەوە و دابەشکردندا، ڕێژەی تێکڕایی زاوزێکردن لەنێو ئەو خێزانە موسڵمانە ڕۆژئاوانیشنانەدا لە (٢,٩٪) بوو. دەبێت ئەوەش لەبەرچاو بگیرێت کەهەندێك لەو خێزانانە، تەمەنێکی درێژیشە خێزانیان پێکەوەناوە، کەچی منداڵیان نەبووە. خێزانی واشی تێدایە حەوت منداڵیان هەیە.

ئەگەر بێت و زێتر لەو کێشەیە بکۆڵینەوە و، چەند وڵاتێك بەنموونە بهێنینەوە، جیاوازی ڕێژەکان (زۆربوونی موسڵمانەکان و کەمبوونەوەی ڕۆژئاواییەکان)، ئاشکراتر دەبێت و ترسەکەش لەواقیعەوە نزیکتر دەبێتەوە.

لەوڵاتێکی وەکو سویسرادا، ڕێژەی موسڵمانەکان لەویلایەتی (زیوریخ) لەساڵی ١٩٧٠دا، تەنها چوار هەزار کەس بووە، کەچی لەساڵی ٢٠٠٠دا بۆتە (٦٧) هەزار کەس. بەگوێرەی ئەو ڕاپۆرتەی کە (ئولڕیش شلۆیر)ی ئەندام پەرلەمان لەسەر لیستی (پارتی گەلی سویسری) ڕاسترەو، ئامادەیکردووە و، لەڕۆژی ٢٠٠٤/٩/٦ لەڕۆژنامەی (تسایتونگ میونیتن)دا، بڵاوکراوەتەوە، گەر بەم شێوەیە بڕوات، بە هاتنی ساڵی

هەواڵنامەی کتێب

(٢٠٤٠)، ڕێژەی موسڵمانەکان لەو ویلایەتە دەبێتە (٧٢٪)[1] و سویسرییەکان دەبنە کەمینەیەکی کەم.

لەولاتێکی بچووکی ئەسکەندەناڤی وەك دانیمارکیشدا، پسپۆڕەکانی بواری کۆمەڵناسی وای بۆ دەچن گەر ڕێگە چارەیەکی گونجاو بۆ دیاردەی وەرگرتنی پەناهەندە و، دۆزینەوەی میکانیزمێك بۆ ڕێژەی زۆربوونی زاوزێ لەنێو خێزانە دانیمارکییەکاندا، نەدۆزرێتەوە، ئەوە بێگانە موسڵمانەکان زۆر زوو گەشە دەکەن و، ناسنامەی ولات لەولاتێکی دیموکرات و عەلمانی دەکەنە ولاتێکی ڕۆژهەلاتی بە ناسنامەی ئیسلامی.

لەو بارەیەوە، (پرۆفیسۆر "پاول کریستیەن مەتیسن"ی ئەندام لیژنەی لێکۆڵینەوەی نێودەولەتی لەبواری گەشەی خەلك لەزانکۆی کۆپنهاگن پێیوایە، ڕەوتی هەنووکەیی کۆچکردن بەرەو ئەورووپا، ئەگەر بێت و بەم حاڵەتە بەردەوام بێت، لەئاییندەیەکی نزیکدا دەکارێ بونیادی کۆمەڵگە ئەورووپییەکان، لەوانە لەدانیمارك بشێوێنێ، بێ ئەوەی سیاسەتمەدارانی ئەورووپی لێیی بەئاگابن.. هەروەها ڕاپۆرتی سالانەی نووسینگەی ئاماری سەر بەوەزارەتی ناوخۆی دانیمارك پێیوایە، بەهاتنی ساڵی ٢٠٢٠ ژمارەی خەڵکی بێگانە لەدانیمارك خۆی لەهەشت سەد هەزار کەس دەدات، کەرێژەیەکی خەیاڵی و سەرسوڕهێنەرە)[2].

لە ساڵی (١٩٦٠)ش لە ئەڵمانیادا، (٦٨٦,٢٠٠) بێگانە هەبووە، کەچی لە کۆتایی ساڵی ١٩٩٩دا گەیشتۆتە حەوت ملیۆن و (٣٤٤) هەزار کەس[3]. کەچی ئێستاکە ژمارەی بێگانەکان، بەهۆی زۆربوونی زاوزێ لە ناویاندا و، هاتنی بەردەوام، گەیشتۆتە پازدە ملیۆن و ٣٠٠ هەزار کەس، کە ڕێژەی (٢٠٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن. واتە

---

١. العداء (المستتر) لمسلمي أوروبا يتكشف في ٢٠٠٤، محمد جمال، www.islamonline.net، 25/1/2005.

٢. سەفەری ڕەش، ل٩٣.

٣. هەمان سەرچاوە، ل٩٣.

لەهەر پێنج کەس، یەکێك بێگانەیە، یان بەرەگەز لەدایکێك یان باوکێکی بێگانەیە[1].

لێکۆڵینەوەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان و، سەنتەرە ئەڵمانییەکانیش ئاماژە بەوە دەکەن کەدانیشتوانی ئەڵمانیا (کەئێستاکە نزیکەی ٨٣ ملیۆنە)، بەهاتنی ساڵی (٢٠٥٠) بۆ حەفتا و دوو ملیۆن کەمدەبێتەوە، بەهۆی کەمبوونەوەی ڕێژەی ئاسایی زاوزێکردنەوە. لەسالانی پەنجا و شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا، هەر خێزانێك زیاتر لەدوو منداڵی دەبوو، کەچی ئەمڕۆکە هەر ژنێك (١,٣) منداڵی دەبێت[2].

بە تێپەڕبوونی کات و، مردنی بەساڵداچووەکانیش، ڕێژەی دانیشتوان لەنێوان دانیشتوانە ڕەسەنەکەدا، وردە وردە کەم دەبێتەوە.

هەر لەو پەراوێزەدا، ئەو ڕاپۆرتەی کە لە ١٧/٣/٢٠٠٦دا، بلاوکراوەتەوە، ئەوە دەردەخات کە لەساڵی (٢٠٠٥)دا، (٦٨٠-٦٩٠) هەزار منداڵ لەئەڵمانیا لەدایکبوونە کەدەکاتە ڕێژەی (١,٣٪) بۆ هەر ژنێك. ئەوەش ئەوەندە کەمە، ئەڵمانیا لەپاش شەڕی جیهانی دووەمەوە، شتی وای بەخۆیەوە نەبینیوە.

بۆ ئەوەی پێکهاتەی دانیشتوانی ئەڵمانیا بپارێزرێت، لەسەر هەر ژنێك پێویستە (٢,١) منداڵی ببێت[3].

لە هۆڵەنداش، بارەکە لە ئەڵمانیا گەلێك باشتر نییە. (ڕێژەی گەشەسەندنی زاوزێ لە نێو ڕەوەندی ئیسلامی ٥/٢٪، بەلام ئەم ڕێژەیە لەنێو خودی هۆڵەندییەکان لە باشترین حاڵەتدا ١,٥٪ تێپەڕ ناکات)[4]. کۆی گشتی هۆڵەندی ناڕەسەن (بێگانە) لە

---

١. ألمانيا تغلق ابوابها أمام المهاجرين رغم حاجتها الماسة اليهم، www.dw-world.de، 11/11/2006.

٢. تحديات البشرية في القرن الحادي والعشرين في منظورين مختلفين، www.dw-world.de، 31/3/2006.

٣. معدل المواليد في المانيا يتراجع الأدنى مستوى له منذ الحرب العالمية الثانية، www.dw-world.de، 18/3/2006.

٤. ئیمارەتی هۆڵەندا، ل٥١.

هۆڵەندا ٣,٠٨٨,١٥٢ ملیۆن دەبێت واتە ڕێژەی ١٩٪ی دانیشتوان... چاوەڕوان دەکرێت ئەم ژمارەیە لەساڵی ٢٠١٥ خۆی لەچوار ملیۆن کەس بدات[1].

بەگوێرەی ڕاپۆرتێکی حکوومەتی هۆڵەندی کە لەساڵی ٢٠٠٦دا بڵاوبۆتەوە، بەهاتنی ساڵی (٢٠٢٠) ڕێژەی موسڵمانەکان لەو وڵاتە لە (٦٪)ەوە بۆ (٨٪) بەرز دەبێتەوە[2].

نووسەری سویدی (یان سامۆیلسۆن)یش لەکتێبەکەیدا کە بەناوی (سوید و ئیسلام)دا دەڵێت، بەهاتنی ساڵی (٢٠٢٠)، عەرەب و موسڵمانەکان لەڕووی سیاسی و دانیشتوانەوە، دەبنە ژمارەیەکی گرنگ، ئەگەر هاتوو کار بکەن و، واز لەماددە بێهۆشکەرەکان بهێنن[3].

وێڕای کەمی زاوزێش، دیاردەی کۆچی پێچەوانە دەستپێکردووە، ئەویش لەوە سەرچاوە دەگرێت، کەرۆژئاواییەکان لەژیانی خۆیان ناڕازین، بەتایبەتیش لەڕووی ماددییەوە.. ئەوان پێیانوایە لەچاو ئەو کارە زۆر و قورسەی کەدەیکەن، پارەکەیان کەمە، خراپی باری گوزەرانیش بەهاندەری یەکەمی کۆچکردن دەزانن. جگە لەخراپی باری ئابووریش، خەڵکانێك هەن بۆ گۆڕینی کەش و هەوا، وڵات جێدەهێڵن و، بێزارن لەسەرما و بەستەڵەکی ئەورووپا.

بەگوێرەی ئەو ڕاپۆرتەش کە لە ڕۆژنامەی (دی فۆلکس کرانت)دا، بڵاوکراوەتەوە، لەساڵی ٢٠٠٦دا، زیاتر لە (١٢٠) هەزار هۆڵەندی وڵاتی خۆیان جێهێشتووە و،

١. هەمان سەرچاوە، ل٥١.

٢. محكمة هولندية تمنع إماما في دخول المسجد "تطاوله" على الشواذ، www.alarabiya.net، 7/1/2007.

٣. العرب والمسلمون في السويد الواقع والتحديات (١)، يحي أبو زكريا، www.alarabiya.net، 8/3/2007.

هەواڵنامەی کتێب

لەبەرامبەریش دا (٧٦) هەزار بێگانە هاتوون[1]. لەبەر هەمان هۆکاریش، لەئەڵمانیاش کۆچی پێچەوانە دەستپێکردووە.

هەر چەندە خەڵکانێك هەن لەپێناوی گەیشتن بە ئەورووپا بە گشتی و، ئەڵمانیا بەتایبەتی، ئامادەن خۆ بەئاو و ئاگردا بدەن، لەو کاتەشدا خەڵکێکی ئەڵمانی هەن وڵاتەکەی خۆیان جێدەهێڵن و، ڕوو لەوڵاتانی ئەمریکا و کەنەدا و ئیسپانیا و نەرویج و وڵاتانی کەنداو دەکەن. تەنها لەساڵی ٢٠٠٥دا، (١٤٥) هەزار کەس وڵاتیان جێهێشتووە، کەزۆربەیان خاوەنی بڕوانامەی (دکتۆرا)ن[2].

کەمبوونی ڕێژەی زاوزێش لە نێو خانەوادە ڕۆژئاواییەکاندا، زیاتر بۆ گرانی مەسرەف و، بڵاوبوونەوەی کولتووری (بۆ خود ژیان) و، تێکچوونی شیرازەی خێزان و، زۆربوونی ڕێژەی جودابوونەوە و.... تاد، دەگەڕێتەوە... ئەوان، ئەوەندە پابەند نین بە پەیامە ئایینییەکان، کە پیرۆزییەك بە زاوزێ دەدات و، منداڵ بە هەند هەڵدەگرێت.

بەگوێرەی ڕاپرسییەك کە لەئەڵمانیادا بڵاوبۆتەوە و لەنێوان چوار ملیۆن و ٨٠٠هەزار ئافرەت ئەنجامدراوە، دەرکەوتووە لەهەر سێ منداڵ، منداڵێك لەدەرەوەی پەیوەندی خێزانی (بەشێوەی فەرمی) لەدایك دەبێت. لە ٤٠٪ی ئەو خێزانە ئەڵمانیانەی منداڵیان نییە، بەقەناعەتەوە منداڵیان ناوێت، چونکە پێیان وایە پەروەردە کردن و، گەورەکردنی منداڵ ئەرکێکی قورسە، منداڵ تا گەورە دەبێت، پێویستی بە (٤٠٠) هەزار یۆرۆ هەیە.. هەر بۆیەش ئێستاکە ڕێژەی تەمەنی ناوەندی (٣٠-٤٥) ساڵ زۆر زیاترە لە تەمەنی منداڵی.

١. نظرة على الصحافة الهولندية، ماڵپەڕی ڕادیۆی هۆڵەندا- بەشی عەرەبی، www.arabic.rnw.nl، 25/1/2007.

٢. ألمانيا تغلق أبوابها أمام المهاجرين رغم حاجتها الماسه اليهم، www.dw-world.de، 11/11/2006.

دەزگای ئاماری ئەڵمانیای فیدراڵ، لەساڵی ١٩٩٩دا، ئاشکرایکرد کە لە ٢٠٪ی منداڵان بەناشەرعی لەدایکبوونە. لە کۆی (٧٨٥) هەزار منداڵ کە لەساڵی ١٩٩٨دا لەدایکبوونە، ١٥٧ هەزاریان لەو دایك و باوکانەن کەپێکەوە ناژین و، ژن و مێردی یەکتر نین. ئەو ژمارەیە بە بەراورد لەگەڵ بیست ساڵ لەمەوبەر، دوو قات زیادیکردووە[١].

بەگوێرەی ئەو راپۆرتەی کەنووسینگەی سەرژمێری نیشتمانی بەریتانیاش، ئەنجامیداوە و لەسێپتێمبەری ٢٠٠٥دا بلاّوبۆتەوە، هاتووە، ساڵی ٢٠٠٣ رێژەی ئەو پیاوانەی کە بەفەرمی گرێبەندی هاوسەرێتییان مۆرکردووە لە ٥٣٪ بووە... پێشبینی ئەوەش دەکرێت لەساڵی ٢٠٣١دا ببێتە ٤٢٪. هەروەها ئەو ژنانەی کە لەهەمان ساڵدا گرێبەندی هاوسەرێتییان مۆرکردووە ٥٠٪ بووە و، پێشبینی ئەوەش دەکرێت لەساڵی ٢٠٣١دا ببێتە ٤٠٪. نووسینگەکە پێشبینی ئەوەش دەکات کە رێژەی تەڵاق دراوەوکان بە هاتنی ساڵی ٢٠٣١ بۆ ٣٥٪ بەرز ببێتەوە... ئەوە لەکاتێکدایە کە لەساڵی ٢٠٠٣دا لە ٢٨٪ بووە[٢].

سەرەڕای ئەو ترسەش (ترسی زۆربوون)، رۆژئاوا کە بەکیشوەرە پیرەکە بەناوبانگە، بەهۆی لەکورتیدانی دانیشتوانە رەسەنەکەی، بۆ راگرتنی بالاّنسی دانیشتوان لەحاڵەتی ئاساییدا، ساڵانە پێویستی بەدەستی کار و خەڵکی شارەزا هەیە، تاوەکو لە بنیاتنانی کۆمەڵگەدا رۆڵ ببینن و، ئەو بۆشاییانە پڕ بکەنەوە. بەگوێرەی راپۆرتی (ریتا زوسمۆس)ی سەرۆکی پێشووی پەرلەمانی ئەڵمانیا، ئەو وڵاتە هەموو ساڵێك پێویستی بە (٢٥) هەزار دەستی کاری ئاسایی بێگانە و، پازدە هەزار ئەندازیار هەیە[٣].

---

١. سەفەری رەش، ل١٠٤-١٠٥.

٢. الزواج في خطر في بريطانيا، www.elaph.com، 30/9/2005.

٣. المانيا تغلق أبوابها أمام المهاجرين رغم حاجتها الماسة إليهم، www.dw-world.de، 11/11/2006.

لە بەرامبەر ئەو کولتووره بەرقەرارەی رۆژئاوادا، کولتووری سەرجەم رەوەندی ئیسلامی، منداڵ بەدیارییەکی خۆشەویستی خودا دەزانن و، لەزۆر حاڵەتی کەمدا نەبێت ئامادەنین زاوزێ سنووردار بکەن. تائێستاکەش بەهۆی تارمایی ئەو کولتووره باوە، زۆری منداڵ بەهێزێکی کاریگەر لەپێناو مانەوە و، پاراستنی عەشیرەت و خێڵ دەزانن و، بەیەکێك لەشانازییە گەورەکانیش ناوزەدی دەکەن.

گەر خێزانێك منداڵیان نەبێت، سەردانی سەدان دکتۆر و، مەزاری پیاوچاکان دەکەن، تاوەکو خودا ئاوڕێکیان لێبداتەوە و، لەدوا رۆژدا، ئاگردانیان کوێر نەبێتەوە. پێچەوانەی ئەوە، لای رۆژئاواییەکان، ئەو کێشەیە ئەوەندە بەهەند هەڵناگرن و، گرنگی پێنادەن.

لە هەموو حاڵەتەکاندا، ترسی زۆر بوونی موسڵمانەکان، ترسێکی بەرقەرار و لەجێگای خۆیدایە. بەهەڵکشانی ئەو رێژەی زۆربوونەش، پێشبینی هەموو گۆڕانکارییەك لەژیان و گوزەرانی کۆمەڵگا رۆژئاواییەکاندا، دەکرێت.

هەولنامەی کتێب

له پەراوێزی كاریكاتێرەكانەوە:

بەرژەوەندییە ئابوورییەكانی نێوان رۆژهەلاٚت و رۆژئاوا

دانیمارك یەكێكە لەو ولاٚتانەی كە لەلایەن ئەلمانیاوە داگیر كراوە و، خەلٚكەكەی ژیانی ژێردەستەیی و چەوساندنەوەی زۆریان بینیوە و پاش رزگاربوونیشیان، توانیویانە ولاٚتەكەیان ئاوەدانبكەنەوە و، ژێرخانێكی باشیش دروستبكەن.

ئێستاكەش بەهۆی ئەو سیستەمە بەرقەرارەی كەولاٚت بەڕێوە دەبات، بۆتە پەناگەی هەزاران دەربەدەر و ڕاكردوو لەسیستەمە دیكتاتۆر و تۆتالیتارییەكان. رەوەندی ئیسلامی لەو ولاٚتەدا، رێژەی (٣,٨٪)ی دانیشتوان پێكدەهێنن و، دەیان رێكخراوی كۆمەلاٚیەتی و ئایینی و كولتووریان هەیە. دەستووری بنچینەیی ئەو ولاٚتە، لەسەر بنچینەی یەكسانی و، رێزگرتن لەمافەكانی مرۆڤ و، رای جیاوازو، رۆژنامەگەریی ئازاد، بنیات نراوە. لەو دەستوورەدا، دوازدە ئایین بەڕەسمی ناسراون، كەئایینی ئیسلام یەكێكە لەو ئایینانە.

رۆژنامەی "یولاندس پۆستن Jyllands- Posten" كە بە بەرفراوانترین رۆژنامەی دانیمارك دەژمێردرێت، لەڕێكەوتی ٢٠٠٥/٩/٣٠دا، دوازدە كاریكاتێری لەسەر كەسایەتی پێغەمبەری ئیسلام (د.خ) بلاٚوكردۆتەوە. ئەو كاتە، دوو رای جیاواز هاتە ئاراوە، یەكێكیان پێیوابوو ئەوە دەچێتە خانەی بلاٚوكردنەوەی بیروڕای ئازاد و، ئەوەی تریشیان كەموسلٚمانە پەرگیرەكان نوێنەرایەتییان دەكەن، پێیانوابوو، ئەوە هێرش كردنە بۆ سەر بەها پیرۆزییەكانی ئیسلام و، سوكایەتیكردنیشە بە پەیڕەوكارانی.

زێتر لە چوار مانگ بەسەر بلاٚوبوونەوەی ئەو كاریكاتێرانە تێپەڕی كەچی زۆر بە درەنگەوە، شەقامی ئیسلامی ورووژان و، نارەزاییان دەربڕی. بێگومان، پەڕگیرەكان لە هەردوو لاوە ئەم هەلەیان قۆستەوە و، توانییان مانۆرێكی گەورە بكەن و، تێشیدا (ئەگەر بۆ ماوەیەكی كەمیش بووبێت)، سەركەوتن بەدەست بهێنن.

ئیسلامییەكان لەسەرتاسەری جیهاندا، رژانە سەر شەقامەكان، هەر بەڕێپێوان و بەیاننامە دەركردن نەوەستان، بەلٚكو هەردوو بالٚوێزخانەی دانیمارك و نەرویجیان لەدیمەشق ئاگر تێبەردا و، بۆ جیهانی رۆژئاوایان سەلماند، كە ئەو توێژەی ئەوان رێبەرایەتییان دەكەن، توێژێكن جگە لەتوندوتیژی و خۆسەپاندن، بڕوایان بەدیالۆگ و لێبووردن و، لەیەكتر تێگەیشتن نییە. ئەوان، هەر رۆژئاواییەكی قژ زەرد و چاوشینیان لیٚ بۆتە كاریكاتێریستەكەی دانیمارك و، هەموویان بەیەك چاو سەیر دەكەن.. بۆ بەدبەختیش، مانۆرەكە بەدرەنگەوە، -ئەگەرچی زۆر كەمیش بوو- كوردستانی چەوساوەی دەستی داگیركەرە موسلٚمانەكانیشی گرتەوە و، مانۆرا گێڕانیش، توانییان گۆلێكی تر لەو خەلٚكە ستەمدیدەیە بكەن.

لە هەمبەر ئەو كاردانەوەیەشدا، پەڕگیرە داخراوەكانی رۆژئاواش قسەیان هات و، رێزیان سوار بوو. ئەمڕۆكە، ئەوە بەچاوی خەلٚكە شارستانی و ئاساییەكەی خۆیان، دادەدەنەوە و، پێیان دەلٚێن، ئا ئەوەیە جیهانی ئیسلامی، جگە لەزمانی هەڕەشە و خۆتەقاندنەوە، هیچ شتێكی تر شك نابەن... دەیان سالٚە هاوار دەكەین، چیتر دەرگاكان بۆ ئەو خەلٚكە رۆژهەلاٚتییانە ئاوەلاٚ مەكەن و، دالٚدەیان مەدەن.

چۆن پەڕگیرە موسلٚمانەكان توانییان شەقام بورووژێنن و، پرۆڤەیەكی سەركەوتوو -بەلای خۆیانەوە- بۆ پرۆژەكانی داهاتوویان بكەن، پەڕگیرە رۆژئاواییەكانیش بەهەمان شێوە، ئەو سەركەوتنە ناشارستانییەیان بەدەست هێنا.

ئەو دوو لایەنە دژ بەیەكە، ئەوە نازانن كە ئەمڕۆ لە سایەی سیستەمی جیهانگیری و، بەرژەوەندییە تێكچڕژاوەكان، هیچ ولاٚت و نەتەوە و ئایین و جەمسەرێك، ناتوانن بەبیٚ یەكتری بژین و، ژیانێكی كامەران و ئاسوودە، بۆ

هەواڵنامەی كتێب

خەڵکەکەیان دابین بکەن. ئەوانە، تەنها لە روانگەیەکی تەسکی (نەتەوەیی یان ئایینی)یەوە، سەیری مەسەلەکان دەکەن و، جگە لەیەکتر رەتکردنەوە، هیچ کەناڵێکی تر بەڕەوا نازانن و، هەموو رەهەندەکانی تر دەخەنە ژێر پێیەوە.

ئابوورییەکی باش و، ژێرخانێکی تۆکمە، یەکێکە لەرەهەند و کۆڵەگە سەرەکییەکانی کۆمەڵگای پێشکەوتوو و شارستانییەکانی جیهان، بەبێ دەستەبەرکردنی ئەو ژێرخانەش، مەحاڵە خەڵکێک بتوانن بەکەیف و ماشای خۆیان لە ژێر چەترێکی ئارامدا، هەموو رێورەسمە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان (بەئایینییەوەش) پیادە بکەن. لە سایەی ئەو هەڕەشە لەیەکترکردن و، چەقۆ لە یەکتر تیژکردنە، بەرژەوەندییە باڵاکانی هەردوو جەمسەرەکەش، دەکەوێتە مەترسییەوە.

وڵاتێکی بچووکی وەک دانیمارک، لە سایەی رۆژنامەی ئازاد و، چاپکردنی ئەو کاریکاتێرانەوە، باجێکی زۆریدا. لەزۆربەی وڵاتە ئیسلامییەکانەوە کەرەستە و خواردن و کاڵاکانیان، بایکۆت کرا. بەگوێرەی پێشبینی ئابووریناسەکان، لەئەنجامی ئەو بایکۆت کردنەدا گەر بەردەوام بێت، دانیمارک (ساڵانە یەک ملیار و شەش سەد ملیۆن دۆلار زیانی لێدەکەوێت[1].

ئەگەر ئەو بایکۆت کردنە تەشەنەی بکردابوایە و، وڵاتانی ئەورووپایی تریشی بگرتابوایەوە، ئەوا ئەڵمانیاش زیانێکی گەورەی ئابووریی بەردەکەوت، چونکە ئەو وڵاتە پەیوەندییەکی ئابووری پتەوی لەگەڵ جیهانی ئیسلامیدا هەیە. هەر بۆ نموونە، لەساڵی (٢٠٠٣)دا، بایی چواردە ملیار و شەش سەد ملیۆن دۆلار، خواردن و ئامێری ئەلکترۆنی و ئۆتۆمبێل و کاڵای جۆر بەجۆری بەوڵاتانی عەرەبی فرۆشتووە. لەساڵی (٢٠٠٤)یشدا، بایی شازدە ملیار و سەد ملیۆن دۆلار، کاڵای بەهەمان شوێن فرۆشتووە. بەپێچەوانەش لە ساڵی ٢٠٠٣دا، بایی حەوت ملیار و سێ سەد ملیۆن و، لە ساڵی (٢٠٠٤)یشدا بایی هەشت ملیار دۆلار کاڵای لەو وڵاتانەوە کڕیووە[2].

١. تداعيات إقتصادية محتملة للأزمه الرسوم الكاريكاتوريه، www.elaph.com، 8/2/2006.

٢. العرب والمانيا: تجارة مزدهرة وإستثمارات متواضعة، www.elaph.com، 8/2/2006.

هەواڵنامەی کتێب

لەو کڕین و فرۆشتنەدا، تەنها لەساڵی ٢٠٠٥دا، ئەڵمانیا بایی چوار ملیار و نیو دۆلاری کەرەستە و خواردەمەنی بۆ وڵاتێکی رادیکاڵی وەک ئێران، ناردووە[1]. بەواتایەکی تر، ئێران یەکەمین بازاڕ بووە لەرۆژهەڵاتی ناوەڕاست بۆ ساغکردنەوەی کاڵاکانی.

لەو ئاڵوگۆڕکردنەدا، تورکیاش وەک وڵاتێکی ئیسلامی و نیمچە ئەورووپایی، پەیوەندییەکی پتەوی ئابووریی لەگەڵ جیهانی رۆژئاوادا هەیە، بەتایبەتیش لەگەڵ ئەڵمانیادا. تەنها لەساڵی ٢٠٠٥دا، بایی هەشت ملیار و سەد و بیست ملیۆن یۆرۆ، کاڵای بەتورکیا فرۆشتووە و، بایی سێ ملیار و هەشت سەد ملیۆنیشی کاڵا لێکڕیووە، کەزۆربەیان میوە و خواردەمەنی بووە[2].

جگە لەو زیانانەی بەر وڵاتانی رۆژئاوا دەکەوێت، زیانێکی زۆرتریش بەر ئابووری وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی دەکەوێت. ئەوانیش، بەرژەوەندییەکی هاوبەشیان هەیە، جگە لەوەی کەرەوەندێکی زۆری موسڵمانەکان لەرۆژئاوادا دەژین و، کاریگەرییەکی باشیان لەسەر ئابووری وڵاتەکانیان هەیە. وڵاتانێکی وەک، میسر و تونس و مەغریب و تورکیا، داهاتی سەرەکییان بەندە بەشوێنەوارە مێژوویی و گەشت و گوزارییەکانیان. ساڵانە بەدەیان ملیۆن گەشتیاری رۆژئاوایی روو لەو وڵاتانە دەکەن و، گیرفانەکانیان لەو بازاڕانەدا بەتاڵ دەکەن. بۆ نموونە، لەساڵی ٢٠٠٤دا شەش ملیۆن و نیو گەشتیار روویان لەمیسر کردووە و، پێنج ملیار و سەد ملیۆن دۆلاریان سەرفکردووە کە رێژەی لە ٤٠٪ی داهاتی میسر پێکدەهێنن[3].

سەرەڕای کاری تیرۆر و خۆتەقاندنەوە، کە دەبوایە خەڵک کەمتر روو لەو شوێنانە بکەن، ئەوجا (تەنها لەرۆژی ٢٦/٧/٢٠٠٥دا، لەماوەی شەو و رۆژێکدا، چوار هەزار گەشتیار روویان لەهاوینەهەواری "شەرم ئەلشێخ" کردووە)[4].

١. تداعيات إقتصادية محتملة للأزمه الرسوم الكاريكاتورية، www.elaph.com، 8/2/2006.

٢. ميركل الى أنقره لبحث عوائق إنضمام تركيا الى الاتحاد الأوروبي، www.dw-world.de، 5/10/2006.

٣. علماء والاسلام يدافعون عن السياحة، www.elaph.com، 26/7/2005.

4. www.elaph.com، 26/7/2005.

وێڕای گەشتیاریش، زۆر داهات و بەروبوومی کشتوکاڵی ئەو وڵاتە ئیسلامییانەش لەبازاڕەکانی ڕۆژئاوادا، ساغ دەبنەوە. (هەناردەی میسر بۆ ئیتاڵیا، لەسەرەتای کانوونی دووەمی ٢٠٠٦ تا مانگی هەشتی ئەو ساڵە گەیشتۆتە دوو ملیار و چل و دوو ملیۆن دۆلار)[1].

جگە لەو پەیوەندییە ڕەسمییەی نێوان ڕۆژئاوا و ڕۆژهەلات، ئەوا جەمسەرگەلێکی تری ئالۆز هەن کە بەهیچ شێوەیەك لەم ڕۆژگارەدا، ناتوانرێت دەستبەرداریان ببین، بەملیۆنان موسڵمان لەوڵاتانی ڕۆژئاوا گیرساونەتەوە، کەهەزارانیان خاوەن کۆمپانیای گەورە و، سوپەرمارکێت و، پڕۆژەی خزمەتگوزارین. بەپێچەوانەش، بەهەزاران کۆمپانیای ڕۆژئاوایی بۆ دروستکردنی ئۆتۆمبێل و، ڕێگاوبان و گەیاندن و... تاد، لەوڵاتانی ئیسلامیدا بلاوبوونەتەوە. لەوڵاتێکی وەکو ئەڵمانیادا، زێتر لەدوو ملیۆن و نیو تورك لەو وڵاتەدا دەژین کەزێتر لەهەشت سەد هەزاریان ڕەگەزنامەی ئەڵمانییان هەیە و، شەست و چوار هەزاریشیان خاوەن پڕۆژەی تایبەتی خۆیانن لەخاوەن کۆمپانیای بچووك و، سوپەرمارکێت و دوکان، کەبواری کارکردنیان بۆ سێ سەد هەزار کەس ڕەخساندووە و، ساڵانە حەوت ملیۆن یۆرۆ بەرهەم دێنن[2].

ئەگەر جیهانی عەرەبی و ئیسلامی، بەبڕینی نەوت هەرەشە لە ڕۆژئاوا بکەن، ئەوە دەبێت چیتر ئەو ئامێر و هۆکارانەی کە داهێنانی ڕۆژئاواین نموونەی (فڕۆکە، شەمەندەفەر، ئۆتۆمبێل، سەتەلایت، مۆبایل،.... تاد) بەکار نەهێنن و، لە جیاتی ئەوە، گەشتەکانیان بەحوشتر و، پەیوەندییەکانیشیان بەکۆتری نامەبەر جێبەجێ بکەن.

خۆ ئەگەر هێزێکی گەورەی سەربازی پڕ چەکی وەك ڕۆژئاوا نەبێت، ئەوا زۆر لەمێژبوو وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی، لەناو یەکتردا، زێتر خەریکی خۆ خواردن دەبوون. کەواتە، بەرژەوەندییەکان و، ڕەهەندەکان، تێکچڕاو و هەمەلایەنن. هیچ

١. فائض الميزان التجاري وصل الى ٥٠٠ مليون يورو، www.elaph.com، 29/11/2006.

٢. "اللوبي" التركي والأنتخابات الالمانية، د.محمد نوالدين، www.elaph.com، 18/9/2005.

یەکێك ناتوانێت دەستبەرداری ئەوەی تریان بێت و، درێژەدان بەسیاسەتی ڕەتکردن و هەڕەشە و، چەقۆ لەیەکتر سووین، جگە لەکوێرەوەری و گەڕانەوە بۆ سەردەمە تاریکەکان، هیچ شتێکی تری لێ سەوز نابێت.

هەر لەو سەروبەندەدا، هەڵێکی باش بۆ لایەنە پەرگیرەکان ڕەخسا، بۆ هاندانی لایەنگرانیان و، پڕ چەك کردنیان بەهەستی ڕق لێبوونەوە و دوژمنایەتی کردنی یەکتری. ئەگەر ئاگرەکە لەکاتی خۆیدا دانەمرکابوایەوە، لەوانەبوو تەڕ و وشك بەیەکەوە بسووتێنێت.... بۆ نموونە، مەلا و سەرمایەدارێکی گەورەی پاکستانی، لەو سەروبەندەدا، یەك ملیۆن دۆلاری کردۆتە دیاری بۆ هەر کەسێك کە ئەو کاریکاتێریستە بکوژێت[1].

ئەگەر ئەو مەلا بەرێز و، سەرمایەدارە دڵسۆزە، ئەو پارەیەی لەپڕۆژەکانی خێرخوازی و، دروستکردنی کارگە و، قوتابخانە و نەخۆشخانە، لەوڵاتە موسڵمانەکان، بەکار بهێنابوایە، زۆر باشتر نەدەبوو، لەکوشتنی تاکە کەسێك؟! کە بەدڵنیاییەوە، بەکوشتنی، جگە لەکارەساتی گەورەتر، هیچ ئەنجامێکی باشی لێنەدەکەوتەوە... یان بۆچی زانا و بیرمەندە ئیسلامییەکانمان، بۆ وەڵامدانەوەی نەیارەکان، هەر چەکی چاو سوورکردنەوە و هەڕەشە بەکاردەهێنن؟! بۆچی لەجیاتی ئەو چەکە وێرانکەرە، زمانی گفتوگۆ بەکارناهێنن و، لەڕێگای کتێب چاپکردن بەزمانە ڕۆژئاواییەکان، وەلامێکی زانستی ناخەنە بەردەست شەقامی ئەو وڵاتانە بە گشتی و، گرووپە پەرگیرەکانیش بە تایبەتی.

مادام ئەو کاریکاتێرانە گوزارشت لەبیروبۆچوونی سەرجەم کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوا ناکەن و، تەنها گوزارشت لە بیروبۆچوونی خاوەنەکەی دەکات، دواتریش بەرپرسی ڕۆژنامەکە و لەسەر ئاستی حکوومەتیش، بەفەرمی داوای لێبووردنییان لەگەلانی ئیسلامی کردووە، هەق نەبوو، مەسەلەکە ئەوەندە تۆخ بکرێت... جگە لەوەش، بڵێین و نەڵێین، جیاوازییەکی زۆر لەنێوان بیرکردنەوەی تاکێکی ڕۆژهەلاتی و، ڕۆژئاوایی

١. أراء في صحف غربية عن الاسلام السياسي في الغرب، www.elaph.com، 22/2/2006.

هەیە، چونکە ئەوانە، لەدوو کولتووری جیاوازەوە پەروەردەیان وەرگرتووە... لە ڕۆژئاوادا، ڕاگەیاندن دەسەڵاتێکی سەربەخۆیە و، هیچ پەیوەندییەکی بەدەسەڵاتەوە نییە... ئەوەش دەق پێچەوانەی ڕۆژهەڵاتە، کە ڕاگەیاندن، جگە لە زوڕنای دەسەڵات، هیچ بوونێکی تری نییە. خۆ زۆر کردەوە و ئاکاری لەوە خراپتر و سووکتر، لەسەر دەستی موسڵمانەکان خۆیانەوە، بەئایین و سومبوڵە ئیسلامییەکانەوە کراوە.... کەچی یان لەترسان، یان لەبرسان، دیزە بەدەرخۆنە کراون[1].

١. ڕۆژنامەی "حوڕییەت"ی تورکی، کە یەکێکە لەڕۆژنامە کۆن و بەرفراوانەکانی تورکیا، لەیەکێك لەژمارەکانی نیسانی ٢٠٠٦دا، کاریکاتێرێکی بڵاوکردۆتەوە کەئافرەتە موسڵمانە حیجاب پۆشەکان، بە بەراز دەچووێنێ، بڕوانە، تورکیا: رسم يشبه المحجبات بـ(الخنازير) يثير غضبا شديدا، www.alqanat.com، 25/4/2006.

هەروەها لە بەهاری ساڵی (٢٠٠٠)دا، دەسەڵات ڕێنماییەکی دەرکرد، بەگوێرەی ئەو ڕێنماییە (سەگ و ژنی بەحیجاب بۆیان نییە بچنە سەر کەنارەکانی دەریا) چونکە بوونی سەگ و ژنی حیجاب پۆش، ئاکاری تورکیا وەك وڵاتێکی موسڵمان نیشان دەدات و، گەشتیارەکان، تورکیا بەوڵاتێکی دواکەوتوو لەقەڵەم دەدەن. بڕوانە: ئیسماعیل تەنیا، سەفەری ڕەش، ل١٤٩.

هەواڵنامەی کتێب

میوانە سەر بەگۆبەنەکان

ئەورووپاییەکان بەگشتی ڕێز لەهەموو داب و نەریت و ڕێبازێکی ئایینی دەگرن، تاك سەربەستە لەوەی پەیوەندی ڕۆحی لەسەر چ بنەمایەك لەگەڵ خودای خۆیدا دەبەستێت.. لەهیچ لایەنێکەوە، گوشار و زۆری بۆ ناهێنرێت و، ئازادیشە لەوەی بیر و بۆچوونەکانی خۆی لەمەڕ ئایینەکانی تردا، دەربڕێت.

بەهۆی نالەباری ژیان، لەڕووی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابوورییەوە، تاکەکانی سەر بەوڵاتانی سۆسیالیستی جاران و، وڵاتانی ڕۆژهەڵات و ئیسلامی، بەشێوەیەکی بەرچاو روویان لەو وڵاتانە کرد، کەپێشتر بەوڵاتی داگیرکەر و ئیلحاد و سەرمایەدار، ناسیان دەکرد. ئەو وڵاتانەش، بەشێوەیەکی شایستە، باوەشیان بۆ کردنەوە و، پێویستییەکانی ژیانیان بۆ دەستەبەر کردن، کە بەچەند هەندە لەژیانی مەملەکەتی خۆیان، خۆشتر و، ئارامتر بێت. وێڕای ئەوەش، دەلیڤەی ئەوەیان بۆ ڕەخساندن کەکار بکەن و، پاش ماوەیەکیش ئەو هەقەیان هەبێت کەببن بەهاونیشتمانی پلەیەکی ئەو وڵاتانە و، ڕەگەزنامە وەربگرن. هەر لەبەر ئەوەشە، دەبینین کەڕێژەیەکی بەرچاو لەو خەڵکە کەوڵاتەکانیشیان ئارام بۆتەوە، ئامادەنین بگەڕێنەوە.

بەگوێرەی ڕاپۆرتی (بنکەی چاودێری ڕەگەزپەرستی و دژایەتیکردنی بێگانە)، کەسەر بەیەکێتی ئەورووپایە و، بارەگاکەیان لەشاری (ڤیەننا)یە، لەهەموو ئەورووپادا سێزدە ملیۆن موسڵمان (وەك پەناهەندە و دەستی کار) دەژین، کەڕێژەی لە (٣٪)ی دانیشتوان پێکدەهێنن و بەدووەم ئایینیش دەژمێردرێت[1].

١. المسلمون اكثر الفئات تعرضا للأضطهاد في أوروبا، www.elaph.com، 20/12/2006.

هەواڵنامەی کتێب

لە سەرجەم جیهانیشدا، نزیکەی ٢٠٠ ملیۆن کەس هەن، بەجیاوازی ڕەگەز و ئایینەوە، کە لەوڵاتەکانی خۆیان ناژین و، لەوڵاتانی تر پەناهەندەن، لەو ژمارەیەدا، (٦٠) ملیۆنیان لەئەورووپادا دەژین[1].

هەڵبەتە ژیان لەوڵاتە ئیسلامییەکان بەتایبەتیش عەرەبییەکان، ئەوەندە بەکۆت و پێوەند دەورە دراوە، هەتا دێش پانتایی ژیانێکی ئازادانە، بەرتەسکتر دەبێتەوە... سەلماندنی ئەو ڕاستییەش، پێویستی بەهیچ بەڵگە و پاساو هێنانەوەیەك نییە. ئەو واقیعە وای لە (فرانسیس فۆکۆیاما)ی پسپۆڕی ئابووری نێونەتەوەیی لەزانکۆی (جانز هایکینتر) و، نووسەری کتێبی (کۆتایی مێژوو و، دوایین مرۆڤ)ی بەڕەگەز ژاپۆنی کردووە کەبڵێت (وڵاتە عەرەبییەکان ژیانێکی خۆش گوزەرانییان بۆ هاووڵاتییانی خۆیان دروست نەکردووە، هەموویان دیکتاتۆرن. وڵاتە ئیسلامییەکان بارودۆخیان باش نییە، سەیرکەن چۆن خەڵکی وڵاتە ئیسلامییەکان بەقاچەکانیان ڕای دەدەن.

سەیری ئەو کۆچە بەربڵاوەی خەڵکی وڵاتە ئیسلامییەکان بکەن بۆ ئەمریکا و ئەورووپا. نابینیت کەس لەئەورووپاوە بەرەو وڵاتە ئیسلامییەکان کۆچ بکات[2].

ئەو وڵاتانە لە جیاتی ئەوەی داهاتەکان لەپرۆژەی خزمەتگوزاری و، دابینکردنی ژیانێکی ئاسوودە بۆ خەڵکەکانیان، بخەنە کار، دەچن ڕێژەیەکی یەکجار زۆری ئەو داهاتە لەپتەوکردنی کورسییەکانی حوکم و، بەهێزکردنی دەزگاکانی هەواڵگری و، سەرکوتکردنی هاووڵاتییان، سەرف دەکەن. ئەوەندەی بەتەنگ خۆیانەوەن، چارەکی ئەوەندە بەتەنگ ژیانی هاووڵاتییەکانیان نین... هەر بۆیەش، دیاردەی نەخوێندەواری و هەست نەکردن بەلێپرسراویەتی تاك بەرامبەر بەوڵات، بە شێوەیەکی بەربڵاو، بڵاوبۆتەوە.

١. المانیا: الأئتلاف الحاكم يسعى الى فرض مزيد من القيود على عملية الهجرة، www.dw-world.de، 23/10/2006.

٢. لیبرالیزم لەبەرامبەر ئیسلامی ڕادیکاڵ، وەرگێڕانی لەفارسییەوە، مەجید ساڵح، ماڵپەڕی (دەنگەکان)، www.dengekan.com، 23/2/2006.

بەگوێرەی زانیارییەکانی (ڕێکخراوی عەرەبی تایبەت بەپەروەردە و فێرکردن و زانست- ئەلکسۆ) لەساڵی ٢٠٠٥، زێتر لەحەفتا ملیۆن نەخوێندەوار لەوڵاتانی عەرەبیدا هەبووە، کەدەکاتە ڕێژەی (٢٠٪)[1].

لەبارەی خوێندنی باڵاش، دیسانەوە لەڕیزی وڵاتە دواکەوتووەکان، دەژمێردرێن. ئەو ڕاستییەش لەو ڕاپۆرتەدا دەردەکەوێت کە ئامۆژگایەکی پسپۆڕ لەم بوارە لەوڵاتی (چین) ئامادەیکردووە و، هیچ پەیوەندییەکی بەئەمریکا و ئیسرائیلەوە نییە، کەعەرەب و موسڵمانەکان، بەدوژمنی خۆیانیان دەزانن.. لەڕاپۆرتەکەدا، ناوی (٥٠٠) زانکۆی جیهانی هاتووە کە بەزانکۆ باشەکان ناسراون. لەو (٥٠٠) زانکۆیە ناوی یەك زانکۆی عەرەبی تێدا نییە. لەو ژمارەیەدا، زێتر لە (١٩٠)یان لەئەمریکان و کۆمەڵێکی زۆریشی ئەورووپایی و ئاسیایین. هەندێکی تریشیان سەر بەو وڵاتانەن کە بەجیهانی پێشکەوتوو ناژمێردرێن، وەك (تورکیا ٢ زانکۆ، هیند ٣ زانکۆ بەرازیل ٢ زانکۆ، ئیسرائیل ٥ زانکۆ)[2].

گەر ئەوە واقیعی نەتەوەیەك بێت کە ژمارەی دانیشتوانەکەی (٥٨/٣) جار لە وڵاتێکی وەك ئیسرائیل گەورەترە، دەبێت تراژیدیاکەش بەقەد باڵای ئەو ژمارەیە لەو جیهانەدا بەرقەرار بێت.

ئەنجامی ئەو بارە خراپەش وای لەتاکەکانی ئەو کۆمەڵگایە کردووە، کە بڕوای بەخۆی نەمێنێت، لەژیان نائومێد بێت... لەو حاڵەتەشدا، بۆ تۆڵەکردنەوە لەو ناگوورییە، دەیان ڕێگا دەگرێتە بەر کەهیچیان ڕێگاچارە نین و، ڕەوشەکە زێتر ئاڵۆز دەکەن. بازنەی توندوتیژی هەتا دێت بەرفراوانتر دەبێت.. هەستی ڕەگەزپەرستی و ڕادیکاڵییەتی ئاینی تا دێت بەرەو هەڵکشان دەچێت.. بۆیە هیچ سەیر نییە کە لە (٩٦٪)ی ئەو خەڵکە، ڕفاندن و بەبارمتە گرتن و، سەربڕینی هەر کەسێك کە لەگەڵ

١. ئاژانسی دەنگوباسی ئیتاڵی (ئاکی) www.adnki.com، 5/1/2007.

٢. الواقع الأكاديمي العربي... السوس ينخر المقاعد، آمال موسى، www.ashrqalawsat.com، 19/9/2005.

هاوپەیمانان لەعێراق و ئەفغانستاندا، هاریکاری بکات، بەمقاوەمە و کارێکی شەرعیی ڕێگا پێدراو لەئایینی ئیسلام، بزانێت[1].

ڕەگی ڕق لێبوونەوە و دژە ڕۆژئاواییش، زێتر بۆ دوای دابەشکردنی فەلەستین و، بەدەوڵەت بوونی ئیسرائیل، دەگەڕێتەوە... ئەو هەستە وردە وردە لەپەرەسەندندا بوو، لەگەڵ شەڕەکانی کەنداو و ئەفغانستانیشدا، گەیشتە ترۆپکە.

جیهانی ڕۆژئاوا و دەسەڵاتدارەکانیان، دابەشکردنی ئەو خاکە بەسەر دوو دەوڵەتی (ئیسرائیل و فەلەستین)، بەڕەوا دەزانن و، پێیانوایە، جوولەکەکانیش لەدێر زەمانەوە لەو شوێنەدا ژیاون و، بەشێك لەو دەڤەرە بەخاکی خۆیان دەزانن. لەبەرامبەر ئەوەشدا، عەرەب و موسڵمانەکان پێیانوایە بەم دابەشبوونە غەدرێکی گەورە لەعەرەب و موسڵمانەکان کراوە و، نابێت ئەو پرۆژەیە جێ بەجێ بکرێت.. لەگەڵ ئەو دوو بۆچوونە جیاوازەش، بۆشاییەکی گەورە لەنێوان دیموکراتی بەرفراوانی ئەورووپا و لەبەرامبەریشدا نەبوونی ئەو ئازادی و زەمینەیە لەوڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی دا هەیە. لێرەدا پرسیارێك دێتە پێشەوە، ئایا بەرقەراربوونی ئەو کەش و هەوایەی ئەورووپا باشە بۆ جیهانی عەرەب و ئیسلامی؟! یان هاتنەسەر کاری ئەو پەرگیرە نەتەوەیی و ئایینیانە؟!

هەڵبەتە گەر خەڵکە ئازادیخواز و پێشکەوتنخوازەکان سەرپشك بکەیت، زەمینەی یەکەم هەڵدەبژێرن، چونکە بەچاوی خۆمان، میرنشینی (تالیبان)ی ئەفغانستانمان بینی و، کردەوە و هەڵسوکەوت و، تێڕوانینەکانیان بۆ ژیان، ڕاستییەکانیان، ڕۆشنتر کردۆتەوە.. مێژووەکەش ئەوەندە کۆن نەبووە، تا پەنا بۆ

١. بەرنامەی (الأتجاه المعاكس)ی کەناڵی ئاسمانی (ئەلجەزیرە)ی قەتەری، لەڕۆژی ٢٠٠٤/٩/٢١دا، ئەنجامی ڕاپرسییەکی لەسەر ئەنتەرنێت بلاۆکردەوە کە لە (٩٦٪)ی دەنگدەرانی پێیانوابوو ئەوە کارێکی ڕەوایە و، ئایینی ئیسلامیش ڕێگای پێداوە... دەبێت ئەوەش بزانین کە ئەو کەسانەی دەنگیان داوە، خوێندەوار و شارەزاییەکی باشیشیان لەکۆمپیوتەر و ئەنتەرنێتدا هەیە... جا ئەوە حاڵی خوێندەوارەکان بێت، دەبێت نەخوێندەوارەکان چۆن بیر بکەنەوە؟!

هەواڵنامەی کتێب

ئەرشیفەکان ببەین... فیلمەکان، تائێستاش بە بەرچاومانەوەن و، هاوکارەکانی (تالیبان)یش بەردەوامن لە داهێنان!!

پەنجەکانی دەست وەك یەك نین

لەزووەکەوە گوتراوە، پەنجەکانی دەست لەڕووی درێژی و ئەستووری و، زبری و ناسکییەوە، وەك یەك نین، تا گەیشتۆتە ئەو رادەیەی کەوەك پەند و ئیدیۆمێك لەنێو زۆربەی کۆمەڵگا جۆر بەجۆرەکانی دونیادا، بلاّوبۆتەوە.

لەم رووەوە دەتوانین رەوەندی ئیسلامی لەولاّتانی رۆژئاوادا، بکەین بەسێ بەشەوە:

یەکەم: بەشێك لەو خەڵکانە، لەولاّتی خۆیان، ئەوەندە پابەند نەبوونە بەمەسەلەی نەتەوە و ئایینەوە، خەمی هەرە گەورەیان، ژیانی خودی خۆیان بووە.. تاکە دروشمیان، بۆ خود ژیان و، دەست نەخستنە ناو کاروباری خەڵکانی تر، بووە.. تارادەیەك هەستی ئایین و نەتەوە، ئەوەندە لایان کاڵە، بەتەنگ (حەلاڵ و حەرام)، لەڕووی خواردن و خواردنەوەوە، نایەن. ئەوانە هیچ مەترسییەکیان بۆ سەر کۆمەڵگا خانە خۆێکان نییە.

دووەم: بەشی دووەم، ئەو خەڵکانەن کەئایینیان بەپەیوەندییەکی رۆحی نێوان خودا و تاك، وەرگرتووە و، گەر پێیان بکرێ، پێنج فەرزە نوێژەکان دەکەن و هەوڵ دەدەن داب و نەریتی خۆیان بپارێزن و، لەڕەمەزانانَدا رۆژوو دەگرن و، حەجیش دەکەن... ئەوانە، دەست ناخەنە ناو کاروباری خەڵکانی ترەوە... بەهێمنی ئەو رێورەسمانە ئەنجامدەدەن، کە لەو دەڤەرەدا دەتوانرێت بەئەنجامی بگەیەنن...

لە نێو ئەو بەشە خەڵکەدا، ئافرەتی سفور و حیجاب پۆشیش، دەبینرێن. ئەوانەش لەلایەن ئاسایشی ولاّتە خانەخۆێکانەوە، هەمان حسێبی بەشی یەکەمیان بۆ دەکرێت و، بەچاوی هاوولاّتی و میوان سەیر دەکرێن.

سێیەم: بەشی سێیەمیان کە بەشێکی کەم و چالاکن لەنێو ئەو رەوەندەدا. ئەوانە، مەترسین بۆ سەر کۆمەڵگا و تێکدانی شیرازەی ژیان. کردەوەکانیان خانەخۆێکانیان

هەواڵنامەی کتێب

ناچار کردووە، سەرەڕای سەرفکردنی پارەیەکی زۆر لەدابینکردنی ژیانی ئاساییان، داهاتێکی زۆریش لەچاودێری کردن و، کۆنترۆڵکردنیان، سەرف بکەن.

ئەوانە، بازنەی ئازادی و فەراهەم کردنی کار و، هەوڵەکانی ئاوێتەبوونی بەشی یەکەم و دووەمیشیان، تەسك کردۆتەوە.

ئەوەی ئێمە لێرەدا دەمانەوێت هەڵوەستەیەکی لەسەر بکەین، ئەو پەنجە زبر و ئەستوورانەن، کە لەلایەن پەنجەکانی ترەوە حیسابیان بۆ دەکرێت، ئەو پەنجانەش بەشی سێیەمی رەوەندی ئیسلامین لەرۆژئاوادا.

پەنجە زبرەکان

ئەوانە، سەرەڕای کەمیشیان بە بەراورد لەگەڵ دوو بەشەکەی تر لەڕووی چەندایەتییەوە، بەلاّم کردەوە و هەڵوێستەکانیان، ژیانی دوو بەشەکەی تر و خانەخۆێکانیشی تاڵ کردووە.

ئەو کۆمەڵ و گرووپانە، کاری توندوتیژی و، رێکخراو ئەنجامدەدەن، کە کاریگەرییەکی نێگەتیفی لەسەر ئایینی ئیسلام، وەك ئایین بەجێ هێشتووە.. بۆ ئەو مەبەستەش، مزگەوتەکانیان کردۆتە بنکەیەك بۆ کۆبوونەوە و، پلان دانان و، خۆ رێکخستن. زێتری ئەو خەڵکە پەرگیرانەش خۆیان لەریزەکانی ئەو کۆمەڵ و رێکخراوە ئیسلامییە سیاسییانە دەبیننەوە، کە بەشێوەیەکی بەربلاّو و تارادەیەکی باش، سەربەستانە بواری کارکردنیان بۆ رەخساوە، نموونەی:

١- حیزبی تەحریری ئیسلامی.

٢- رێکخراوی (میللی گۆرش)- سەر بەتورکەکان.

٣- حیزبوللاّی تورکی.

٤- بەرەی مەزنی رۆژهەلاّتی ئیسلامی- تورکی، لەساڵی ١٩٨٥ لەتورکیا دروست بووە، کە بەبزووتنەوەی (قەپلان)چییەکانیش، بەناوبانگە.

٥- پارتی بانگەوازی ئیسلامی- سەر بەلیبییایە.

٦- حیزبوڵڵای لوبنانی- سەر بە (حەسەن نەسروڵڵا).
٧- بزووتنەوەی بەرگری ئیسلامی فەلەستینی (حەماس).
٨- بزووتنەوەی جیهادی ئیسلامی- فەلەستین.
٩- کۆمەڵەی برایانی موسڵمان- میسر و ئوردن.
١٠- بەرەی ئیسلامی تونسی.
١١- ئیسلامییە لێکترازاوەکانی جەزائیر و مەغریب.
١٢- بزووتنەوەی چەکدارە چیچانییەکان.
١٣- پارت و گرووپە ئیسلامییەکانی پاکستان.
١٤- بزووتنەوەی ئیسلامی لەکوردستانی عێراق...تاد.

ئەو گرووپ و کۆمەڵانە، زۆر لەوە زێترن، ئەوانە تەنها نموونەیەکن.. بۆ بەرچاو روونی خوێنەر و، هەڵسوکەوتی ئەو گرووپانە هەوڵ دەدەین کەمێك بەدرێژی باسی چەند گرووپێکیان بکەین.

هەواڵنامەی کتێب

* پارتی رزگاریخوازی ئیسلامی (حزب التحریر الاسلامی):

ئەو پارتە لەسەر دەستی قازییەکی فەلەستینی بەناوی (تەقییەدین ئەلنەبهانی)، لەساڵی ١٩٥٣ لەشاری (قودس)دا، دامەزراوە. لەکاتی دامەزراندنیشیدا، ناوبراو گوتی، ئەو پارتە پارتێکی ئیسلامی سیاسییە، نەك رۆحی. لەسەرەتای شەستەکانەوە، چالاکییەکانیان لەفەلەستین سنووردار کرا، بۆیە روویان لەپاکستان کرد و، لەوێ درێژەیان بەکاری رێکخراوەیی دا.

ئەندامانی ئەو پارتە بەشێوەی ئاشکرا و نهێنی، لە (٧٠) ولاّت زێتر، بلاّوبوونەتەوە. چالاکییەکانیان لەزۆربەی ولاّتەکانی رۆژئاوادا، بە شێوەیەکی ئاشکرا و، ئازادانە ئەنجامدەدەن. جەماوەرێکی زۆریان لەنێو گەنجە موسڵمانەکانی بەریتانیادا، هەیە. وە نەبێت هەر لەناو عەرەبەکاندا رێکخستنیان هەبێت، بەڵکو لەناو سەرجەم نەتەوە موسڵمانە جۆر بە جۆرەکان، بەتایبەتیش پاکستانییەکاندا،

رێکخستنیان هەیە. بەگوێرەی زانیارییەکان، (لەناو تورکەکانی هۆڵەندادا نزیکەی ١٥٠٠ ئەندامیان هەیە[1] ئەو پارتە لەهەموو ولاّتانی عەرەبیدا، پارتێکی قەدەغە کراوە و ناتوانن چالاکییەکانیان ئەنجامبدەن... هەر بۆیەش سەنتەری گردبوونەوەیان بۆتە ولاّتانی رۆژئاوا.. لەوێش داوای ئەوەندە سەیرو سەمەرە دەکەن، کەمایەی شەرم و گاڵتەجارییە... هەروەها لەبەرنامەکانیاندا داوای گێڕانەوەی خەلافەتی ئیسلامی بۆ سەر تەواوی گۆی زەمین دەکەن، کەپاش روخانی ئیمپراتۆرییەتی عوسمانی، ئەو سیستەمە لەناوچوو. گرنگترین ئامانجە دیارەکانیشیان، بریتین لە:

- بلاّوکردنەوەی ئایینی ئیسلام بەرێگای دەعوە و جیهاد.
- هێنانە ئارای سیستەمی خەلافەتی ئیسلامی و، کارکردن بەقورئان و سونەتی پێغەمبەر.
- جیهاد کردن تارۆژی قیامەت، بەجیاوازی کات و شوێن، هەر دەبێت بەردەوام بێت. ئەو حیزبە لەسەرەتای مانگی ئابی ٢٠٠٥، لەبەریتانیا، قەدەغەکرا.

* بزووتنەوەی موهاجیرەکان:

ئەو بزووتنەوەیە لەلایەن عومەر بەکری بەرەگەز (سوری)، لەسەرەتای هەشتاکانی سەدەی رابردوو وەك (لقی حیزبی تەحریری ئیسلامی)، دامەزراوە و، دواتر پاش هاتنی (بەکری) لەساڵی ١٩٨٦ بۆ بەریتانیا، ناوەکەشی بۆ (بزووتنەوەی موهاجیرەکان) گۆڕدراوە.

لەبەر کردەوە نایاساییی و فەتوا توندەکانی، دەسەڵاتدارانی بەریتانیا لەئابی (٢٠٠٥)دا، چالاکییەکانی ئەو بزووتنەوەی قەدەغە کرد و، بەبڕیارێکیش سەرکردەکەی لەولاّت دەرکرد. (بەکری) پاش دەرچوونی لە لەندەن، داوای لە موسڵمانەکان کرد، ئەورووپا جێ بهێڵن و، هەڕەشەی ئەوەشی کرد کە رۆژێك دادێت

١. ئیمارەتی هۆڵەندا، ل١٦٨.

ئالآی ئیسلام لەسەر (داوینگ ستریت- شوێنی حکومەتی بەریتانیا)، بشەکێتەوە.. داوای ئەوەشی لێکردن، خۆیان بۆ جیهاد دژی رۆژئاوا، ئامادە بکەن.

★ میللی گۆرش (Milli Gorus):

ئەو رێکخراوە بەمانای (تێروانینی نیشتمانی)، یان (دیدگای نەتەوەیی) دێت، بەشێك لەتورکە ئیسلامییەکان (ئەوانەی لەرێگای ئیسلامەوە سیاسەت دەکەن) و، چالاکییەکانیان ئەنجامدەدەن، زۆر پەرگیرن و کەس ناناسن، لەنێو (میللی گۆرش)دا خۆیان دۆزیوەتەوە. سیاسەتمەداری تورك (نەجمەدین ئەربەکان) لەسەرەتای حەفتاکانی سەدەی رابردوو وەك بەشێك لەرێکخستنەکانی (حیزبی سەلامەت) دایمەزراندووە و، هەر خۆیشی سەرپەرشتییان دەکات. ئەندام و هەوادارانی ئەو رێکخراوە، دان بەپێشکەوتن و شارستانییەتی ئەوروپادا نانێن و، هەر خەون بەحوکمڕانییەتی عوسمانییەکانەوە دەبینن. دژایەتییەکی زۆری ئەمریکا و ئەوروپا و دونیای شارستانییەت دەکەن و، لایەنگیری رژێمە ئیسلامی و کۆنەپەرستەکانی ناوچەکە و، گرووپە پەرگیرەکانی وەك "قاعیدە" و "حەماس" و "جیهاد"ی فەلەستین و، (حیزبوڵلای لوبنانی) و (ئەبو سەیاف)ی فلیپینی و، چەکدارەکانی چەچانستان و، کۆمەڵ و رێکخراوە پەرگیرەکانی ناو عێراق دەکەن. هاوسۆزی خۆیان بۆ ئەنجامدەرانی تەقینەوەکانی ئەوروپا، دەردەبڕن.

ئەوانە باڵێکی ئۆپۆزسیۆنی حکوومەتی تورکیاشن و کار بۆ هێنانە سەر کاری حکوومەتێکی ئیسلامی وەك (کۆماری ئیسلامی ئێران)، لەوڵاتەکەیاندا دەکەن. لەگەڵ ئەوەشدانین تورکیا ببێتە رێزی (یەکێتی ئەوروپا)، چونکە بەبۆچوونی ئەوان، گەر هاتوو وڵاتەکەیان لەو یەکێتییە وەرگیرا (کەوەرناگیرێ) دەبێت پابەندی تەواوی عەلمانییەت و، رێورەسمی دیموکراتییەت و ژیانی ئازادانەی کۆمەڵگا بێت... لەو کاتەشدا، سیماکانی نەتەوەیی تورك ون دەبێت و، سنوورەکانی وڵات هەرەشەی گۆڕانکارییان لێدەکرێت.

هەر لەسێبەری ئەو یەکێتییەدا، دەبێت دان بەبەشە (قوبرس)ی یۆنانی و مافی رۆشنبیری و نەتەوەیی کەمە نەتەوایەتییەکانی تورکیا بنرێت و، پەیوەندییەکانیش لەگەڵ دوژمنی سەرسەختیان (ئەرمینیا) باش بکات، تا ئەو ئاستەی دان بەکۆمەڵکوژییەکەی سالآنی (١٩١٥-١٩١٧)یشیان، بنێت.

ئەو گرووپە پەرگیرە، درێژە پێدەری سیاسەتی پارتە یەك لەدوا یەکە ئیسلامییەکانی (رێکخستنی نیشتمانی ١٩٧٠-١٩٧١) و، (سەلامەت ١٩٧٢-١٩٨٠) و، (رەفاه ١٩٨٣-١٩٩٨) و، (فەزیلەت ٢٠٠٠-٢٠٠٣) و، (سەعادەت ٢٠٠٣-ئەمڕۆ)ن، کە هەر هەموویان (ئەربەکان) دایمەزراندوون، یان دامەزراندنیان بەفەرمان و سەرپەرشتی ئەوەوە بوون. بەهۆی زۆری رەوەندی تورکیش لەهەردوو وڵاتی ئەڵمانیا و هۆڵەندا، پێگەی ئەو گرووپەش لەو وڵاتانەدا بەهێزترە تا ئەو رادەیەی کە دەسەڵاتداران بەهەڕەشەیەکیش لەسەر ئاسایشی نیشتمانی، حیسابیان بۆ دەکەن.

لەهۆڵەندا بەپێی راپۆرتی دەزگای هەواڵگری ئەو وڵاتە (لەساڵی ١٩٩٨ چل هەزار ئەندامیان هەبووە و پتر لەهەشت هەزاریان توندڕەون و مەترسییان لێدەکرێت. هەروەها سەرپەرشتی چل مزگەوتیش دەکەن)[1].

لەئەڵمانیاش، نزیکەی (٢٨) هەزار ئەندامی پەرگیریان هەیە و، سەرپەرشتی سەدان مزگەوت و رێکخراوی لاوان و ئافرەتان دەکەن. بەدووەم رێکخراوی ئیسلامی باڵادەستیش لەقەڵەم دەدرێن. ئەو گرووپە لەسەر بارو بوو و ئابۆنەی ئەندام و لایەنگرەکان و، یارمەتی پارتە ئیسلامییەکانی تورکیا، درێژە بەکارەکانیان دەدەن و، پابەندنین بەبڕیار و رێنماییەکانی حکوومەتی تورکیاوە.. بە ئاشکراش دژایەتی ئەو رێکخراو و کۆمەڵ و مزگەوتانە دەکەن کە (یەکگرتووی ئیسلامی تورك) دایمەزراندوون.

لەئەڵمانیا، رۆژنامەیەکی وەرزی بەناوی (میللی غەزەتە) دەردەکەن، کەتەنها بەسەر مزگەوت و ئەندامەکانیاندا، دابەشی دەکەن. لەساڵی ٢٠٠٣دا، لەوتارێکیدا،

١. هەمان سەرچاوە، ل٥٩ و ل١٣٦.

هەواڵنامەی کتێب

یازدەی سێپتێمبەری بەپیلانێکی زایۆنزمی جیهانی لەقەڵەم داوە و، پەرگیرەکانی (قاعیدە)شی لێ بێبەری کردووە.

راپۆرتی (دائیرەی پاراستنی دەستوور)ی سەر بەوەزارەتی ناوخۆی ئەڵمانیا، پێیوایە ٠میللی گۆرش هەوڵ دەدات و، دەیەوێت ناوەندە ئیسلامییەکانی ئەڵمانیا فراوانتر بکات...) هەروەها پێیوایە، (ئیسلام لەڕوانگەی میللی گۆرشەوە، وەك سیستەمێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی بنکە فراوان سەیر دەکرێت و، هەموو بۆچوونێکی تر، رەت دەکاتەوە).

هەروەها خودی وەزیری ناوخۆی ئەڵمانیای ئەو کات (ئۆتۆشیلی)، لەکاتی خوێندنەوەی راپۆرتێك لەسەر ئاسایشی ناوخۆ، لەڕۆژی ٢٠٠٥/٥/١٧دا گوتی، میللی گۆرشی تورکی یەکێکە لەو بیست و چوار رێکخراوە پەڕگیرە ئیسلامییانەی کە لەئەڵمانیادان و، زێتر لە (٢٧٢٥٠) ئەندامیان هەیە. لەبەرامبەر ئەو داخۆیان و سیاسەتە فەرمییەی ئەڵمانیاش، ئەوان دەڵێن، (ئێمە لەچوارچێوەی دەستووری ئەڵمانیادا دەژین و، دان بەسیستەمی دیموکراتی ئەو وڵاتە دەنێین و، هانی ئەندامەکانمان دەدەین، فێرە زمانی ئەڵمانی بن و هەوڵی ئاوێتە بوون بدەن... پێشمان وایە، دەکرێت وڵاتانی ئیسلامی هەمان سیستەمی حوکمی ئەڵمانیا پەیڕەو بکەن... لایەنگیری دیالۆگی نێوان ئایینەکانی ئیسلام و کرستیان و یەهودین و، دژ بەکار و کردەوەی رێکخراوە ئیسلامییە پەڕگیرەکانین).

لەسەر زەمینەی واقیع و پراکتیکدا، ئەو بۆچوونەی ئەوان، سیاسەتێکی تاکتیکی رۆژە و، دەیانەوێت دەوڵەت و رای گشتی چەواشە بکەن... لە ئێستادا، لەبەر نەبوونی دەرفەت و، بێتواناییان، ناتوانن ئاوات و ئامانجەکانیان بپێکن، دەنا وەکو پارت و گرووپە ئیسلامییە پەڕگیرەکانی جیهان، گەر دەستیان هەبێت و، رۆژیان بێت، شەریعەت پەیڕەو دەکەن، نەیارەکانیشیان بە مردوو و زیندوویی لەگۆڕ دەنێن... نموونەش زۆرە، سیاسەتی قۆناخەکانی خەباتی (ئیخوان ئەلموسلیمین)ی میسر، کە دایکی هەموو باڵە ئیسلامییەکانی ئەمڕۆی جیهانە، ئاوێنەی بالانومای

ئەو راستییەیە. جگە لەو راستییەش، وتە و فتوا و بۆچوونی مەلا و پێشنوێژکەرەکانی ناو ئەو رێکخراوە، ئەو ریسەی کە بەشێوەیەکی تەڵەکە رێسراوە، دووبارە دەکەنەوە خوری.

کێشەی مەلا یەعقوب تەتشی

"مەلا یەعقوب"ی بە ڕەگەز تورك، لە ساڵی (١٩٧١)ەوە لە شاری بەرلین دەژی و، یەکێکە لەکەسایەتییە دیار و دامەزرێنەرەکانی "میللی گۆرش" چەندان جاریش لەسەر شاشەی کەناڵە تورکییەکانی وەك، (کەناڵی ٧) و (کەناڵی TV.5)، وەك وتارخوێنی ئایینی دەرکەوتووە. ناوبراو، پێشنوێژ و وتارخوێنی مزگەوتی (مەولانا)یە، لەگەڕەکی (کرۆیتسبێرگ)، شاری بەرلین، لەیەکێك لەوتارەکانی رۆژی هەینی سەرەتای ساڵی ٢٠٠٤دا، زۆر بەتوندی هێرشی کردۆتە سەر ئەڵمانەکان و، بەکافری لەقەڵەمداون، هانی خەڵکەکەشی داوە (کە تێکەڵیان نەبن، چونکە ئەوانە بۆنیان ناخۆشە و، زینا دەکەن و، کافرن... هیچ سوودێك لەوانە نابینن...).

لەبێبەختی (مەلا یەعقوب)یش، لەدوای یازدەی سێپتێمبەر و زێتر مزگەوتەکان لەژێر چاودێریدان و، ئەو رۆژە کەناڵێکی تەلەفزیۆنی ئەڵمانی، بەشێوەیەکی نهێنی، کامیراکەی لەیەکێك لەسوچەکانی مزگەوتەکەدا، دانابوو... پاش تەواوبوونی وتارەکەش بەچەند رۆژێك، دواتر سەرجەم وتارەکەی پەخشکرد، کەبووە مایەی نارەزایی ئەڵمانەکان و هەرایەکی گەورەی نایەوە.

هەروەها لەمیانەی خۆپیشاندانێك کە لەمانگی حوزەیرانی ٢٠٠٤دا ئەنجامیاندابوو، ناوبراو بەئاشکرا پاڵپشتی لەو کارە خۆکوژییانە کردبوو، کە لەرۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ئەنجامدەدرێن.

ئەوە بووە کێشەیەك و، لەرۆژی ٢٠٠٥/٣/٢٢، دادگای بەرزی بەرلین بڕیاریدا ئەو مەلایە لەئەڵمانیا دەربکرێت و، رەوانەی تورکیاش بکرێتەوە. یەکێك لە ئامادەکار و

هەواڵنامەی کتێب

کارمەندەکانی کە ئەو وتارەیان تۆمار کردبوو گوتی، ئەو مەلایە هەر رق لێبوونەوەی خۆی دژ بەئەڵمانەکان دەرنەبڕی، بەڵکو ئەوەشی راگەیاند: کەچارەنووسیان دۆزەخە[1].

فەتوا ئاگرینەکان

دیارە ئەو موسڵمانانەی کە لەبەر هۆکاری ئابووری و، ژیانی سیاسی و نەبوونی ئازادییەکان، (بەمەلایەکانیشەوە) بەناچاری سەری خۆیان هەڵدەگرن و، لەولاتانی رۆژئاوادا دەگیرسێنەوە....تا مۆڵەتی مانەوە و نیشتەجێبوون وەردەگرن، زۆر بەرێکوپێکی ئیلتیزام بەیاساکانی ئەو ولاتانەوە دەکەن. پاش جێبەجێ بوونی کارەکانیان، هەڵدەگەڕێنەوە. هەموویان بەجوانترین شێوە میوانداری دەکرێن و، مانگانەی بێکاری وەردەگرن و، بیمەی تەندروستی و کۆمەڵایەتییان، بۆ دابین کراوە. هەر شارێکی گەورە و بچووکی ئەو ولاتانە بگری. مزگەوتێکی هەر تێدایە گەر زێتر نەبێت. لەگەڵ ئەو کەشەی کە بۆشیان رەخساوە، بەشێك لەو مەلایانە شوکری خودا ناکەن کە لەژێر جەور و ستەمی جەلادەکانیان دەربازیان بووە.. لێرەش، لەرێگای وتارەکانیاندا، هانی توندوتیژی و، تێکەڵ نەبوون بەکۆمەڵگا خانەخوێکان دەدەن.. هەوڵیش دەدەن ئەو گەنجانەی کەهێشتاکە تەمەنیان تەمەنی گوڵە، بەرەو هەڵدێری رەشبینی بەژیان و، زوو گەیشتن بە بەهەشتی هەتاسەری ئەو دونیا، ئاراستە بکەن. ئەوەندەش دژایەتی رۆژئاوا دەکەن، چارەکی ئەوەندە دژی حاکمە زاڵمەکانی خۆیان، هەڵوێست وەرناگرن. لەهەندێك لەو مزگەوتانەی کە بەمزگەوتی پەرگیرەکان بەناوبانگە، جگە لەفرۆشتنی کتێبی ئایینی و قورئان و، کاسێتەکانی ئاخیر زەمان و ئەسحاب ئەلکەهف و یەئجوج و مەئجوج و، تەزبێح و بەرماڵ، کاسێت و نووسراوەکانی (ئەیمەن ئەلزەواهیری و، بن لادن و، سەید قوتب و، سەربڕین و، جیهاد

١. زۆربەی رۆژنامە و کەناڵە تەلەفزیۆنییەکانی ئەڵمانیا و ماڵپەری www.elaph.com، 23/3/2005.

لە عێراق و ئەفغانستانیش) دەفرۆشن و، ئەو دونیا خۆشە لەپێش چاوی لاوەکان رەش دەکەن و، هانیان دەدەن هەرچی زووترە، بەرەو پیری ئەو دونیا بچن.

هەر بەوەش ناوەستن، بەڵکو داوا لەحکوومەتەکانی رۆژئاوا دەکەن کەزمانی عەرەبی بکرێتە زمانی فەرمی ولاتەکانیان و، ئاماژەکانی هاتووچۆش بەعەرەبی بنووسرێن[1]. راشکاوانەش بەخاوەن ماڵەکان دەڵێن، (ئێمە بەپشتی بەلەمەکانی مردن هاتین، بەلام دەبێت ئێوە بەمەلەکردن لێیدەرچن)[2]. (عەممار ئەسفەر)، راگری مزگەوتی (لیل) و، لێکۆڵەری ئەنترۆپۆلۆژی (محمد بن خیرە) لەخۆنیشاندانی رەوەندی ئیسلامی لە ١١/٢/٢٠٠٦دا گوتیان، (تێکەڵبوونی موسڵمانەکانی فەرەنسا لەگەڵ سیستەمی کۆماری عەلمانی فەرەنسادا، کارێکی پر لەشەرمەزارییە دەرهەق بەئایینی پیرۆزی ئیسلام)[3].

لەلایەکی ترەوە، (فەرید بنیتو)ی پێشنوێژ و تارخوێنی مزگەوتی (دەوحە)ی پاریس، هەوڵی کۆکردنەوە و هاندانی گەنجە موسڵمانەکان دەدا تاوەکو بۆ جیهادکردن روو لەعێراق بکەن و، بەشەهیدبوونیان، بە بەهەشتی بەرین شاد بن[4].

١. بۆ نموونە، (ئەبو جەرع جەع)ی بەرەگەز لوبنانی کە لەبەلجیکادا دەژی و، خاوەن رەگەزنامەی ئەو ولاتەیە، رێکخراوێکی بەناوی (کۆمەڵەی عەرەبەکانی ئەورووپا) پێکهێناوە و، ئەو داوایەی لەحکوومەتی بەلجیکا کردووە.. بڕوانە، ئیمارەتی هۆڵەندا، ل١٦٥..

٢. (سلمنکە)، شارۆچکەیەکی ئیسپانییە و، ٢٠٠کم لەرۆژئاوای مەدریدە. بێگانەیەکی زۆر بەتایبەتیش موسڵمانەکان لەو شارەدا دەژین. ئەوانە لەسەر دیوارەکان دروشمی، (ئێمە بەپشتی بەلەمەکانی مردن هاتین، بەلام دەبێت ئێوە بەمەلەکردن لێیدەرچین) نووسیووە... واتە، دەبێت ئێوەی خاوەن ماڵ لەئیسپانیا دەرچن، دەرچوونەکەی ئێوەش زۆر لەهاتنەکەی ئێمە مەترسیدارترە... لەبەرامبەر ئەو دروشمانەدا عەرەبەکان دەڵێن، ئەوە کاری نازییەکانە تاوەکو خەڵك دژی عەرەب و موسڵمانەکان هان بدەن. بڕوانە: www.islamonline.net، 6/1/2007.

٣. آراء في صحف غربية عن الاسلام السياسي في الغرب، عزيز الحاج، www.elaph.com، 22/2/2006.

٤. المتطرفون والتغرير بالشباب المسلم في أوروبا، د.أحمد أبو مطر، www.elaph.com، 19/7/2005.

لە ڕۆژئاوا، بە هۆی بەرقەراربوونی ئازادی ڕادەربڕین و هەڵسوکەوت کردن ئەوەندە بەرفراوان بووە، ڕێگە لە هیچ کردەوەیەك نەگیراوە... وشەی (حەرام) بوونی نییە. لە زۆربەی وڵاتەکاندا، دیاردەی هاوڕەگەزبازی (هۆمۆسێکسواڵی) بە شێوەی فەرمی دانی پیانراوە.. چەندان کەسی هاوڕەگەز وەکو خێزان پێکەوە دەژین و ممارەسەی کاری سێکسی دەکەن.

بە گوێرەی بابەتێکی ڕۆژنامەی (دێلی تەلەگراف)ی بەریتانی و، بە پشت بەستن بە ئامارە فەرمییەکان، لە (٦٪)ی ژن و پیاوەکانی بەریتانیا هاوڕەگەز بازن. ساڵی (٢٠٠٥)یش، حکومەت یاسایەکی دەرکرد کە بە گوێرەی ئەو یاسایە، تاك سەربەستە شوو بە هاوڕەگەزەکەی خۆی بکات و، هەموو مافێکی وەك شووکردنی ئاسایی، پارێزراو دەبێت[1].

بە گوێرەی ڕاپۆرتێکی سەرژمێری ئەڵمانیا، هۆمۆکان لە ٥٪ی کۆمەڵگا پێکدەهێنن و، شاری (کویڵن) بە پایتەختی نیمچە ڕەسمی ئەوانە دادەنرێت... لە شاری (هامبۆرگ)یش خاوەنی (٧٠) کۆمەڵە و، (٦٠) قاوەخانە و دیسکۆخانەن[2].

هەڵبەتە ئەو دیاردەیە نەك تەنها لەلایەن موسڵمانەکانەوە، بەڵکو لەلایەن زۆربەی هەرە زۆری کۆمەڵگا ڕۆژئاواییەکانیش، دیاردەیەکی نامۆ و دەگمەنە، بەڵام کەس دەست ناخاتە ناو کاروباری ئازادییەکانی تاکەکەس... زۆربەی موسڵمانە ڕۆژئاوانشینەکانیش هەمان بۆچوونیان هەیە، کەچی بەشێك لەو مەلایانە، ئەو بابەتە دەکەنە کەرەستەیەکی دەوڵەمەند، بۆ زێتر لێکترازاندنی موسڵمانەکان لەو کۆمەڵگایانە... بۆ هەمان مەبەست مەلای مزگەوتێك لەشاری (ڕۆتەردام)ی هۆڵەندا، لەبەردەم نوێژکارەکاندا گوتی (هەر موسڵمانێك لەگەڵ کەسێکی هۆمۆ گفتوگۆ بکات ئەوە یەکسەر ئەویش دەبێتە هۆمۆ، چونکە هۆمۆ بوون نەخۆشییەکی درمە و

١. گۆڤاری "إستيقظ" تشرين الثاني، ٢٠٠٦، ل٢٧.

٢. ماڵپەڕی www.studieren-in-deutschland.de.

لەکەسێکەوە بۆ کەسێکی دیکە دەگوێزرێتەوە)[1]... وەك ئەوەی بزانێت کەهۆمۆ نەخۆشی هەلامەتە و، لەڕێگای هەواوە بلاودەبێتەوە. هەروەها مزگەوتی (تەوحید)یش یەکێکە لەو مزگەوتانەی کەدژی (هۆمۆ)کانە و، هانی توندوتیژیشی تێدا دەدرێت... بەئاشکرا دەست دەخەنە ژیان و کاروباری کەسی هۆڵەندییەکانەوە. یەکێك لەئەندامانی دەستگیرکراوی گرووپی (شانەی پایتەخت) بەناوی (تاهیر)، لەبەردەم نووسینگەی پۆلیس ڕاشکاوانە ڕایگەیاند کە لەو مزگەوتەدا[2] باسی شتی وا دەکرێت کە مرۆڤ شێت دەکەن مێشکی تێکدەدەن.... هەروەها پارە و پوول لەو مزگەوتەدا، بۆ موجاهیدەکان کۆدەکرێتەوە.

(حیجاب)یش یەکێکە لەو مەسەلە گەرم و گوڕانەی نێوان ڕاگەیاندنەکانی ڕۆژئاوا و، موسڵمانە پەڕگیرەکان... هەر چەندە لە زۆربەی وڵاتەکاندا قەدەغە کراوە، بەڵام بە هۆی خراپ بەکارهێنانی، وردە وردە تا دێت بەرەو قەدەغەکردنێکی سەرتاسەری دەچێت. ڕاگەیاندن و میدیاکان زێتر ئەو مەسەلەیە دەوروژێنن، لە بەرامبەر ئەوانەشدا، مەلا و وتارخوێنەکان، هانی خەڵك دەدەن کە پابەندبن بە (حیجاب)ەوە. لەو پەراوێزەدا، لە سەرەتای مانگی ئازاری ٢٠٠٥، وتارخوێنی یەکێك لە مزگەوتەکانی (کۆپنهاگن)ی پایتەختی دانیمارك، لە وتاری ڕۆژی هەینیدا گوتی: (دەبێت تەواوی پیاوەکان لە ماڵەوە، ژن و دایك و کچ و خوشکەکانیان حیجاب پۆش بکەن... ئەو ژنانەی کە ماکیاژ و بۆن و بەرامەش بەکاردەهێنن، جێگایان ناوەڕاستی دۆزەخە و، ئامرازێکیشن بە دەستی شەیتانەوە، دژی پاوەکانیان). دوای ئەو وتارە ئاگرینە (٤٠) ژنی چالاك لە ڕۆژی جەژنی ئافرەتانی جیهاندا، سکالایەکیان دژی ئەو مەلایە بۆ دەزگا بەرپرسەکان بەرز کردەوە.

١. ئیمارەتی هۆڵەندا، ل١٧٦.

٢. پێشدەچێت مەبەست لەمزگەوتی (الفرقان)ی شاری (ئایندهۆڤن) بێت کە بەمەڵبەندێکی سەلەفییەکان بەناوبانگە... ئیمارەتی هۆڵەندا، ل١٥٢.

هەواڵنامەی کتێب

ئەو فەتوا ئاگرینانە، نەك هەر لەرۆژئاوادا، بەڵكو لەسەرجەم دونیادا كەبۆتە دەڤەرێكی ئارام بۆ پەناهەندە موسڵمانەكان، دەدرێت. (شێخ تاجەدین هیلالی) پێشنوێژ و وتارخوێنی یەكێك لەمزگەوتەكانی ئوستراڵیا لەمانگی رەمەزانی ٢٠٠٦، لەبەردەم ٥٠٠ نوێژ خوێندا گوتوویەتی: (ئافرەتە ئوستراڵییەكان رووت و قوتن و لەپارچە گۆشتێك دەچن... ئەگەر پارچە گۆشتێك لەسەر شەقام یان لەناو باخچە داندرا و سەرت دانەپۆشی، پشیلەیەك هات و خواردی، كێ تاوانبار دەبێت؟! پشیلەكە یان ئەو كەسەی كە گۆشتەكەی بەدانەپۆشراوی بەجێهێشتووە؟! هەڵبەتە پشیلەكە هەقی خۆیەتی گۆشتەكە بخوات...)[1].

ئەو وتارە قەیرانێكی گەورەی لەنێوان رەوەندی ئیسلامی و مەلا لەلایەك و، حكوومەت و خەڵك و راگەیاندن، لەلایەكی ترەوە، دروستكرد.

دوو ئەندام پەرلەمانی ئەڵمانی بەرەسەن توركیش (ئەكین دیلگۆز) لەسەر لیستی سەوزەكان و، (لالەئاك گون) لەسەر پارتی سۆسیال دیموكراتەكان، لەپێناو زێتر تێكەڵبوونی ئافرەتانی تورك و موسڵمان، لەگەڵ كۆمەڵگا و دام و دەزگا ئەڵمانییەكان، لەناوەڕاستی ئۆكتۆبەری ٢٠٠٦دا، داوایان لێكردن (حیجاب فڕێبدەن... ئەو داوایە بووە ئاگرێكی لەپووش بەربوو، نێوەندە رادیكاڵەكان نارەزاییەكی زۆریان دەربڕی و، بەسەدان تەلەفۆن و نامە و ئیمێڵی هەڕەشە ئامێزیان ئاڕاستەی ئەو دوو ئافرەتە كرد. هەندێكیان نووسیبوویان، (... ئێوە خائین و پیس و مەیمونی ئەورووپین... ئێوە دەتانەوێ فەرمانەكانی خودا بشكێنن... تاد)[2].
هەڕەشەی كوشتنیشیان لێكرا.

لە سەر ئاستی سیاسی و كۆمەڵگای مەدەنیش، دەیان رێكخراو و پارت و كەسایەتی نارەزاییان دەربری و داوایان لەموسڵمانەكان كرد كەرێگر نەبن لەدەربرینی بیر و رای ئازاد، بەتایبەتیش لەولاتێك كە ئەو مافەی بەهەموو كەسێك داوە..

---

١. www.islamonline.net، رۆژی ٢٠٠٧/٣/٩.

٢. میدیاكانی ئەڵمانیا و ماڵپەری www.daralhayat.com، رۆژی ٢٠٠٦/١١/١.

دەزگاكانی ئاسایش و پۆلیس ناچار بوون، بەشێوەیەكی تۆكمە، بەهێزی پۆلیس، گیانی ئەو دوو پەرلەمانتارە، بپارێزن.

لەبەر ئەوەی داواكارییەكە ئەوەندە شتێكی سادە و ئاسایی بوو، كەسێك بەو پەڕگیرانەی نەگوت، بەرێزینە، مادام ئەورووپا و رۆژئاوا ولاتی پیس و مەیمونەكانە، ئەی ئێوە چیدەكەن لێرە؟! بۆ بارگەكانتان ناپێچنەوە و بۆ ولاتەكانی خۆتان ناگەرێنەوە؟! بەراستی (بانێكە و دوو هەوایە).

كاتێك كەخانمە وەزیری كاروباری پەنابەرانی هۆڵەندا سەردانی مزگەوتی (تلبۆرخ)ی كرد و، ویستی تەوقە لەگەڵ (مەلا ئەحمەد سالم)ی پێشنوێژی مزگەوتەكە بكات، كەچی ئیمامی ناوبراو ئامادە نەبوو تەوقە بكات، چونكە بەبۆچوونی ئەو تەوقە كردن لەگەڵ ئافرەتدا حەرامە[1].

چێشتخانەی ماكدۆنالدس

تیرۆر، دیاردەیەكی نوێ نییە لە ئەورووپا و رۆژئاوادا، بەڵكو پێش تەشەنەكردنی تیرۆری ئیسلامی سیاسی، تیرۆری رێكخراوە چەپەكان، بە شێوەیەكی بەربلاو، لە ساڵانی حەفتا و هەشتاكانی سەدەی رابردوو، لەو دەڤەرەدا بڵاوببۆوە و، ترس و دڵەڕاوكێیان لەنێو ئەو كۆمەڵگایانەدا چاندبوو.. پاساوی ئەو چەپە پەڕگیرانە بۆ ئەنجامدانی ئەو كارانە ئەوە بوو كە، حكوومەتەكانی رۆژئاوا سەرمایەدارن و، خوێنی گەلەكانیان دەمژن.

لەو نێوەندەدا، دەیان پارت و رێكخراوی چەپی پەڕگیر لە نموونەی، (گرووپی كەتائیبی سوور) لە ئیتاڵیا و، (سوپای سوور) لە ئەڵمانیا و، (كاری راستەوخۆ) لە فەرەنسا و، (كۆمەڵەی ١١ی نۆڤێمبەر) لە یۆنانستان، كە تا ئێستاكەش چالاكییان هەیە... هەروەها كۆمەڵەی (ئیرا) لە ئێرلەندا و، (ئیتا) لە ئیسپانیا، كەئەوەی

---

١. ئیمارەتی هۆڵەندا، ل١٦٦.

هەواڵنامەی كتێب

دوایيان تائێستاکەش بەردەوامە و داوای سەربەخۆیی هەرێمی (باسك) دەکەن، ئامادەش نین لەگەڵ حکوومەتدا وتووێژی ئاشتی بکەن.

ئەو ڕێکخراوانە، دەیان کاری تیرۆریستییان ئەنجامداوە لەنموونەی، ڕفاندنی سەرۆك وەزیرانی ئیتاڵیا (ئەلدۆمۆرۆ) لەساڵی ١٩٧٨، لەلایەن (ڕێکخراوی سوپای سوور) و، دواتر کوشتنی... (ڕێکخراوی سوپای سووری ئەڵمانی)ش، دەیان کەسایەتی سیاسی و بازرگانی ئەڵمانییان، تیرۆرکرد، تا ئەو کاتەی بەپێی یاسا چالاکییەکانیان یاساغ کرا و، سەرکردە هەرە دیارەکەیان (بریگیت مۆنهاریت) زیندانی کرد(١).

پاش هەرەس هێنانی جیهانی کۆمۆنیستیش، ئەو ڕێکخراوە لەساڵی ١٩٩٠دا، بەیەکجاری خۆی هەڵوەشاندەوە.

بەتێپەڕبوونی کات، تیرۆری چەپەکان نەما، لەجێگەی ئەواندا تیرۆری ئیسلامی سیاسی سەریهەڵدا بەتایبەتیش دوای نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو... لەدوای یازدەی سێپتێمبەری (٢٠٠١)دا، کردەوەکان تۆختر بوون. گرنگترین و بەرچاوترین ئەو کارە تیرۆریستییانەش، لەدوای بومەلەرزەی سێپتێمبەرەوە، بریتین لە:

- تەقینەوەکانی (مەدرید)ی پایتەختی ئیسپانیا لەڕۆژی ٢٠٠٤/٣/١١، کە سەرەڕای زیانی ماددی، ١٩١ کوژراو و ١٩٠٠ برینداریشی لێکەوتەوە.
- بیسلان: لەڕۆژی ٢٠٠٤/٩/١، (٢٥) چەکداری نەناسراو هەڵیانکوتایە سەر قوتابخانەیەك لەشارۆچکەی (بیسلان)ی سەر بەویلایەتی باکووری (ئۆسیتیا) و، قوتابی و دایك و باوکی قوتابییەکانیان بەبارمتە گرت.. لەئەنجامی تەسلیم نەبوون و، شەڕکردن لەگەڵ پۆلیسدا، (٣٩٨) کەس کوژراون و (٦٥٠) کەسیش بریندار بوون. چەکدارەکانیش بەشی زۆریان کوژران، کە لەناویاندا تەرمی دە عەرەب دۆزرایەوە.

١. ئەو خانمە پاش ئەوەی ٢٤ ساڵ لەزیندان ژیانی بردە سەر و، زۆربەی هاوەڵەکانیشی لەزینداندا خۆیان کوشت... دەوڵەتیش هەستی بەوە کرد کە ئەو ژنە ناتوانێت ببێتە مەترسی لەسەر ئاسایشی وڵات، بۆیە لە ٢٠٠٧/٣/٢٥دا، ئازادکرا.

- کوشتنی دەرهێنەری سینەمایی بەناوبانگی هۆڵەندی (تیوڤان کۆخ)، لەسەر دەستی (محەمەد بوێری) مەغریبی لە ٢٠٠٤/١١/٢دا.
- ڕۆژی ٢٠٠٥/٧/٧، لەیەك کاتدا، حەوت تەقینەوەی گەورە میترۆکانی لەندەنی هەژاند، کەبووە هۆی کوشتنی (٣٨) هاوولاتی و، برینداربوونی زێتر لە (٧٠٠) کەسی تر. هەمان ڕۆژ، ڕێکخراوی (قاعیدە) بەرپرسیارییەتی خۆی ڕاگەیاند.

بەگوێرەی سەرژمێری دەزگا ئەورووپییەکانی تایبەت بەتیرۆر لەئەورووپا، تەنها لەساڵی ٢٠٠٤دا، توانراوە (٢٨) کاری خۆکوژی پوچەڵ بکەنەوە، کە ئەو موسڵمانە ئەورووپانشینانە ویستوویانە ئەنجامیبدەن.. لەوانە، هێرش بۆ سەر دەزگای ئەتۆمی (پۆرسیل) لە هۆڵەندا و، بەفڕۆکە هێرشکردنە سەر قوللەی (ئیڤل) لە فەرەنسا.

ڕۆژنامەنووسێك لەڕۆژنامەی (واشنتۆن پۆست)دا، دەڵێت، تیرۆری ئیسلامی وەك چێشتخانەی (ماکدۆنالدس)ی لێهاتووە، کە لەهەموو وڵاتێکدا بوونی هەیە... بەلای کەمی لەحەفتا وڵاتی جیهاندا، ڕێکخراو و هەوادارانی هەیە(١).

ئاژانسی هەواڵی (CNN)یش دەڵێت، وایلێهاتووە توندڕەو و مافیاکانی ئەورووپا و ڕۆژئاواش دەبنە ئیسلام... بۆ نموونە لەهەر شەش زیندانی توندڕە و لەئەمریکادا، یەکیان لەزینداندا دەبێتە ئیسلام(٢).

هەر چەندە ئەو موسڵمانە پەرگیرانە پاساوی ئەوە بۆ کارەکانیان دەهێننەوە، کەئەورووپا و ڕۆژئاوا، بەردەرکی ماڵیان لێگرتوون و شەڕیان پێدەفرۆشن... بەڵام بەپێچەوانەی ئەو بۆچوونەی ئەوان، بۆچوونێکی تری بلاویش هەیە کەدەڵێت، نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو، بەشەڕی ڕۆژئاوا لەپێناو پاراستن و مانەوەی موسڵمانەکان، ناوزەد کراوە. چونکە لەو زەمەنەدا، بەپشتیوانی و هێزی ڕاستەوخۆی ئەورووپا و ڕۆژئاوا، سەدام لەکوێت دەرکرا و، سۆماڵیش ڕزگارکرا.... بۆسنیا و هەرزە گۆڤینیا لەدەست سربەکان ئازادکرا... کۆسۆڤۆ ڕزگارکرا و هێزی ئاشتی پارێزیان بۆ دابینکرد.

١. المسلمون المعتدلون یجب أن یتحرکوا، د.أحمد أبو مطر، www.elaph.com، 10/10/2005.
٢. هەمان سەرچاوەی پێشوو.

هەواڵنامەی کتێب

ئەو زەمەنە، بەتایبەتیش حوکمڕانییەتی (بیل کلنتۆن)، لەرۆژئاوادا بەسەردەمی زێڕینی موسڵمانەکان و، لاواندنەوەیان ناودێر کراوە.

ئەگەر ئەوانە پێیانوایە پەرچەکردارەکانیان وەك تۆڵە کردنەوە لەداگیرکردنی[1] ئەفغانستان و عێراق سەرچاوەی گرتووە، ئەدی خۆ تەقینەوەکانی شارەکانی (ریاز و عەدەن و نایرۆبی و دارولسەلام)، زۆر پێش ئەو شەڕانە بوون؟!

لەلێکۆڵینەوەکانی رووداوی ١١ی سێپتێمبەردا دەرکەوتووە کە ئامادەکارییەکانی ئەو هێرشە لەسەردەمی (کلینتۆن)، نەخشەی بۆ کێشراوە و لەسەردەمی (جۆرج بۆش)دا جێبەجێ کراوە... رایەك لەنێوەندە رۆژئاواییەکان، هەتا لەنێو موسڵمان و عەرەبە میانڕەوەکانیشدا، بڵاوە و دەڵێت، ئەگەر هەموو شتێکیش بۆ ئیسلامەکان بکەین، لەوانەیە داوای (ئەندەلوس)یش بکەن[2].

لەگەڵ ئەوەی کەئیسلام لەرۆژئاوادا بۆتە راستییەك و، لەهەموو کوچە و کەڕەك و شار و شارۆچکەیەکی ئەو وڵاتانە، سیمبۆلەکانی بە بەرچاومانەوەن.. شەقامێك نابینی ژنی حیجاب پۆش، یان چێشتخانە و کۆگا و دوکانی موسڵمانەکانی تێدا نەبینی.. لەزۆربەی شەقامی شارە گەورەکاندا، تابلۆی قەسابخانە و (گۆشتی حەلاڵمان هەیە) رووبەڕووت دەبنەوە. لەگەڵ ئەو راستییانەشدا، کێشەی ئیسلامی پەڕگیر پەیوەندی بەخودی جیهانی ئیسلامییەوە هەیە و، هەر لەوێش دەبێت رێگا چارەی بۆ بدۆزرێتەوە... ئەگەر بێتوو پرسیاری ئەوە لە (شێخ یوسف قەرەزاوی و عەلی خامنەئی و حەسەن تورابی و راشد غەنووشی و عەباس مەدەنی و زەغلول نەجاڕ و فەهمی هویدی و رەمەزان عەبدوڵلا شەلەح و محەمەد عەمارە و محەمەد مەهدی

١. لەڕاستیدا ئازادکردن بوو.

٢. ئەو رایە لەجێی خۆیدایە چونکە پاش تەقینەوەکانی مەدرید (٢٠٠٤/٣/١١)، زۆر بابەت بەلایەنگیر و دژ لەسەر ئەو رووداوە لەسەر تۆڕی ئەنتەرنێتدا بلاوکرایەوە... زۆر کەس لەپەراوێزی بابەتەکاندا، دەیاننووسی، رۆژێك دادێت ئالای ئیسلام لەسەر (ئەندەلووس)دا دەچەقێنین و، سەروەرییەکانی ئیسلام دەگێڕینەوە.

هەواڵنامەی کتێب

عالف و موقتەدا سەدر و عەبدوڵلا حوسێن ئەحمەد و خالید مەشعەل و حەسەن نەسروڵلا و نەجمەدین ئەربەکان و عەبدولڕەب سەیاف و.... تاد) بکەین و بڵێین، (ئایا بیر و بۆچوون و، تێزو کردەوەی گرووپەکانی بن لادن و زەرقاوی و زەواهیری و محەمەد عەتا و رەمزی بن شیبە، تیرۆرن یان جیهادکارن؟!)[1].

هەڵبەتە هیچ یەکێکیان نایەتە بن ئەو بارە و وەڵامێکی راشکاوانەت نادەنەوە... هەروەك تائێستاکەش هیچ داخۆیانێکی ئاشکرای ئەوانەمان نەبیستووە... تائێستاکەش سەرەڕای ئەو رەشەکوژی و قەسابخانە بەردەوامەی کە لەعێراقدا بەرقەرارە، لەگەڵ ئەوەشدا هیچ فەتوایەك لەدەمی ئەو زانا بەڕێزانەوە کە بەستوونی سەرەکی ئایینی ئیسلام دەژمێردرێن، دەرنەچووە... ئەوە لەکاتێکدایە، کە بەدەیان فەتوا، رۆژانە لەجیهانی ئیسلامی دژ بەخەڵکی ئاشتیخواز و، نووسەر و ڕۆشنبیرە دیموکراتەکان دەردەچێت و، کوشتنیشیان حەڵاڵ دەکرێت.

دیاردەی "مرۆڤ سەربڕین"

دیاردەی مرۆڤ سەربڕین، تاوانێکی هێندە سامناك و بێ وێنەیە، ویژدانی سەرجەم مرۆڤایەتی دێنێتە هەژان و، هەموو ئایینە ئاسمانییەکان و، رێوڕەسمە کۆمەڵایەتی و ئەخلاقییەکانیش، لێ بێبەرین... ماوەیەکە بە تایبەتیش دوای رووخاندنی سەدام، ئەو دیاردەیە لەلایەن گرووپە ئیسلامییەکان و، عەرەبە شۆڤینییەکانەوە، بۆتە مۆدێلێکی باو... ناوە ناوە، لە سەر شاشەی کەناڵی (ئەلجەزیرە)ی قەتەری و، سایتە ئیسلامییەکانەوە، ئەو هەواڵ و رووداوانە دەبینرێن و بانگەشەیان بۆ دەکرێت...

کەناڵی (ئەلجەزیرە)، بۆتە کەناڵێکی وا فراوان کە نەك هەر عەرەب زمانەکان بایەخی پێدەدەن، بەڵکو تەواوی هۆکارەکانی راگەیاندنی جیهان و، تاکەکانی کۆمەڵگا جۆربەجۆرەکان، بایەخی پێدەدەن و وەك تاکە سەرچاوە، بۆ دەستکەوتنی

١. المسلمون المعتدلون يجب أن يتحركوا، د.أحمد أبو مطر، www.elaph.com، ٢٠٠٥/١٠/١٠.

هەواڵی گرووپە تیرۆریستەکان، پەنای بۆ دەبەن، کە دەڵێین ئەو کەناڵە بۆتە کەناڵێکی فراوان و خاوەن بینەرێکی بێ سنوور، مەبەستمان لە ڕاستگۆیی و، پاکی ئەو کەناڵە نییە، بە قەد ئەوەی کە هەموو جیهان، نیشانەی پرسیار و گومان دەخەنە پاڵییەوە.

تاکی سادەی کۆمەڵگا بە تایبەتیش ئەورووپاییەکان، دەپرسن، (بۆچی لە سەردەمی شەڕی دژ بە تیرۆر لە ئەفغانستاندا، لایەنە پەڕگیرەکانی وەك قاعیدە و تالیبان، تەنها مۆڵەتیان بە ئەلجەزیرە دەدا تا دیداریان لەگەڵدا ساز بکەن و، هەواڵەکان پەخش بکەن؟! بۆچی ئەو هەواڵ و کاسێتە پڕ لە تاوان و شەرمەزارییانە، تەنها لەو کەناڵەدا بڵاو دەکرێتەوە؟! چۆن و بە چ ڕێگایەك، گەرماوگەرم، کەمتر لە ماوەی بیست و چوار کاتژمێر، ئەو هەواڵ و دیمەنانە بە دەنگ و ڕەنگ، بەو کەناڵە دەگات؟!). ئەمانە هەموویان پرسیار گەلێکن، کە بێگومان وەڵامەکانیان روون و ئاشکران و، ئەو کەناڵە دەخەنە خانەی دۆست و هەواداری ئەو لایەن و باندە شۆڤێنی و، تیرۆریستانەوە..

ئەو گرووپ و کۆمەڵانە، ئاکاری ئیسلام و، هاووڵاتییانی ڕۆژهەڵاتییان لەبەرچاوی ڕۆژئاواو ئەورووپییەکان، واڕەش و تەڵغ کردووە، کە تەنها ئیسلام یان ڕۆژهەڵاتی بوون، دەتخەنە بەردەم دەیان پرسیاری سەیر و سەمەرە و، مۆرە لێکردن.

ئەوان هەقییانە ئەو بیرو بۆچوونانەیان لەلا دروست ببێت و، ڕێوشوێنی گونجاو بۆ پاراستنی ئاسایش و هاووڵاتییانیان بگرنە بەر... ئەوان، بەتەواوی ئەو هەقیقەتە دەزانن کەتەواوی ئەو کارە تیرۆریستییانەی لەجیهاندا ئەنجامدەدرێن، یان پیلانی ئەنجامدانی بۆ دادەڕێژرێت، لەلایەن عەرەب و لایەنە ئیسلامییەکانەوە، نەخشەی بۆ دادەڕێژرێت... ئەوەی تەواو ڕاستی ئەو بۆچوونەش دەسەلمێنێت، ئەو داخۆیانەی (ڕێکخراوی عەرەبی بۆ مافەکانی مرۆڤ)ە کە لەڕاپۆرتی ڕۆژی ٦/٧/٢٠٠٤ی خۆیاندا، بێ پێچ و پەنا، دان بەو مەسەلەیەدا دەنێن و، پێیانوایە، (لە ٨٠٪ی هەموو کارە تیرۆریستییەکانی جیهان لەوڵاتانی عەرەبیدا سەرچاوەیان گرتووە)[1].

١. ڕۆژنامەی (خەبات)، ژمارە (١٤٩٥)، ١١/٧/٢٠٠٤ کەئەویش لەڕۆژنامەی (الشرق الأوسط) و، ڕادیۆی (سەوا)ی وەرگرتووە.

ئەو ڕاپۆرتە لەزۆربەی ڕۆژنامە عەرەبی و جیهانی و، سایتەکاندا، بڵاوکرایەوە... هەروەها (بەدر هیلالی) دەڵێت، لە ٩٠٪ی تیرۆر لەبن مێزەر و عەگالی عەرەبییەوە دەردەچێت[1].

ئەگەر خاوەن ماڵ بەو جۆرە ڕاشکاوییەوە پەنجە بخاتە سەر ڕاستییەکان، ئەوە چ جۆرە گومانێك لای غەیرە عەرەبی و، ئیسلامی دەمێنێتەوە؟! پارێزەر و بەرگریکارانی ئەو تاقم و باندە سەرلێشێواوانە، بەچ بیانوویەك دێنە سەر شاشە و، پاساو بۆ ئەنجامدەرانیان دەهێننەوە؟!

داخۆیان و ئەدەبیات و کردەوەکانی هەموو ئەو گرووپ و ڕێکخراوانە، مرۆڤ تووشی دڵەڕاوکێ دەکات و، پرسیارگەلێکی لە لا دروست دەبێت، کە (ئایا پرەنسیپەکانی ئایینی ئیسلام، بڕوای بەتۆڵەسەندنەوەی ناشەرعی تاڕادەی سەر لەجەستە کردنەوە و، زەبر و زەنگ هەیە؟! ئایا کاری تیرۆر و تۆقاندن، دژ بە کارمەندانی سڤیلی غەیرە ئیسلام، کارێکی ڕەوا و واریدە لەقورئاندا؟! ئەگەر وانییە، بۆچی سەرجەم ئەو لایەن و باندە ئیسلامییانە، لە کاتی بە ئەنجامگەیاندنی تاوانەکانیان، قورئانیان لە دەستە و، پشت ئەستوور بە ئایەتی قورئانی ئەو کارانە ئەنجام دەدەن؟!)[2].

١. دیمانەیەك لەگەڵ (عەلی باپیر) ئەمیری کۆمەڵی ئیسلامی، میدیا، ژمارە (٢١٧)، ٢٢/١١/٢٠٠٥، ل٩.

٢. عەلی باپیر، لەوەڵامی پرسیاری، (بۆ تائێستاکە جوولەکە نەهاتووە خۆی لەناو مزگەوتێکی فەلەستینییەکاندا بتەقێنێتەوە)ی میدیادا، ڕاشکاوانە دەڵێت، جوولەکە و کافر هەر خۆ ناتەقێننەوە، ئەوەی موسڵمان نەبێت ئەوەی لەدەست نایەت، ئەوە دەبێت چاك بەهەشتت لێ دیار بێت، ئەوجا دەتوانی خۆت بکەیتە قومبەلە، ئەوە لەبەر زێدە دیموکراسییان نییە، لەبەر ترسنۆکییانە و لەبەر ئەوەی باوەشیان بەژیانی دونیادا کردووە. ئەوە موسڵمان نەبێت کەس ئەوەی لەدەست نایەت.

بڕوانە، ڕۆژنامەی (میدیا)، ژمارە (٢١٧)، ٢٢/١١/٢٠٠٥، ل٩.

هەواڵنامەی کتێب

ئەو کارانە نەك هەر لەدوای عێراقی دوای سەدامدا پیادە دەکرێن، بەڵکو لەزووەوە کاری خۆکوژی و تەقاندنەوە بۆتە کولتوورێکی بەرقەراری بزووتنەوە ئیسلامییەکانی وەك (حەماس و جیهادی ئیسلامی فەلەستینی و) حیزبوللای لوبنانی و، چەچانییەکان و، گرووپە چەکدارەکانی سەیافی فلیپینی و....تاد).

ئەگەر ئەو کارانە، مرۆڤی موسڵمان تووشی سڵەمینەوە و، دڵەڕاوکێ و پرسیار بکات، ئەوە بەدڵنیاییەوە، بەشی زۆری خەڵکی رۆژئاوا و غەیرە ئیسلام، دەگەیەنێتە ئەو قەناعەتە، کە ئەو ئایینە بڕوای بەئاشتی و، گفتوگۆی دیموکراتی و شارستانی، نییە و هەموو رێگەیەك بەڕەوا دەزانێت بۆ تۆڵەکردنەوە و خۆسەپاندن... بۆیە، دەرهاویشتەی ئەو کارە تیرۆریستی و، پڕ لەشەرمەزارییانە سەربڕینی گۆشاوگۆشی مرۆڤی سڤیل و بێ وەی‌و، پیشاندانی لەسەر شاشەکاندا، بۆتە هۆی تەسککردنەوەی بازنەی ئازادی رەوەندی ئیسلامی و رۆژهەڵاتی، لەو وڵاتانەدا..

ئەگەر جاران، بە یارمەتی و کۆمەکی شارەوانییەکان، سەدان مزگەوت و خوێندنگای ئیسلامی و حوجرەی بچووك بچووك دروست کرابێت و، زەمینە خۆشکرابێت بۆ بازنەی فێربوون و تێگەیشتن لە قورئان و ئیسلام، ئەوە ئەوڕۆ، خەڵکی رۆژئاوا لەو یارمەتی و هاوکارییانە بە گومان و نیشانەی پرسیاریش لە بەرامبەریاندا، دادەنێت... ئەو مزگەوت و خوێندنگا و حوجرە تایبەتییانەش، رۆژانە لەلایەن دەزگاکانی پۆلیس و ئاسایشەوە کۆنترۆڵ دەکرێن... بەرپرسەکانیشیان بانگهێشتی بنکەکانی پۆلیس و دادگا دەکرێن، بۆ وەدەست خستنی زانیاری و، لێپرسینەوە... بۆیە هیچ سەیر نییە، خەڵکی بەریتانیا بە نارەزایی دەربڕین و، خۆپیشاندان و، پرۆتستۆ کردن، لە رۆژی ٧/٧/٢٠٠٤دا، پێشوازی لە زانایەکی گەورەی عەرەب و ئیسلامی وەك (یوسف قەرەزاوی) بکات[1].

١. ئەو "یوسف قەرەزاوی"یەی کەیەکەم داکۆکیکار بوو لەرژێمی دیکتاتۆری سەدام و، لەکاتی لەناوبردنی رۆکێتە دوور هاوێژەکانی رژێم لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، پەرۆشی خۆی نەشاردەوە و، راشکاوانە لەرۆژی ١٨/٣/٢٠٠٣دا، لەیەکێك لەوتارەکانی رۆژی هەینیدا گوتی: هەر رۆکێتێکی (صمود. ج)ی عێراقی کە لەناو دەبرێت، وادەزانم پەراسوویەکم دەردەهێنن..

ئەو بیانوو هێنانەوەی هەندێك لەکەناڵ و کەسایەتییە راگەیاندنە عەرەبییەکان، کەگوایە ئەو کەسانەی ئەو خۆپیشاندانەیان سازکردووە، (لایەنی راسترەو و لۆبی جوولەکەن!!)، فڕی بەسەر واقیعەوە نییە و، هەوڵێکی نەزۆکە بۆ (دیزە بەدەرخۆنە) کردنی راستییەکان و، چەواشەکردنی جیهانی ئیسلامی و، هاندانی گرووپ و باندە تیرۆریستەکان، بۆ بەردەوامبوون لەسەر هەمان رێباز و کاری نامرۆڤانەیان..

بڵێین و نەڵێین، سەدان پاسا و بهێنینەوە و پاکانەش بکەین، ناتوانین ئاراستەی ئەو راستییە بەرقەرارە بگۆڕین، کە (ئیسلام و ئیسلام بوون) لەدیدگای ئەوان — رۆژئاواییەکان-، بۆتە بەشێك لەکولتووری زەبر و زەنگ و تۆقاندن و، یەکتر قەبووڵ نەکردن و، تۆڵەی نارەوا و، بەزۆر خۆسەپاندن.

مۆساد

رۆژانە گوێمان لەدەیان دەزگای هەواڵگری (ئیستخبارات)ی دەبێت، کەهەندێکیان لەمێژە پێیان ئاشناین و، کەم و زۆر زانیاریمان لەبارەیانەوە هەیە... لەوانە، سی ئای ئەی ئەمریکی و، مۆسادی ئیسرائیلی و، ئیستخباراتی سەدامی و، ئیتلاعاتی ئێرانی و، میتی تورکی و، بەم دوا دواییەش گوێبیستی دروستبوونی (ئیستخباراتی ئیسلامی) بووین.

هەر یەکێك لەوانە شێواز و ئەجندای تایبەتی خۆی هەیە بۆ کارکردن و هەواڵ کۆکردنەوە. بۆ نموونە، گوایە بەهێزترین ئیستخبارات، سی ئای ئەی ئەمریکییە کەدەتوانێت پەی بەهەموو نهێنییەك ببات و، بەئاسانی بخزێتە ناو هەموو وڵات و، خەرقی دام و دەزگاکانیان بکات.

لە ئیستخباراتی (سەدام)یشدا، ئەندامانی یەك خێزان لەیەکتر دڵنیانین و، لەسەر یەکتر سیخوڕی دەکەن. میتی تورکی لەرێگای کۆمەکی مرۆڤایەتییەوە، گەرا لەو شوێنانە دادەنێت، کە لەمێژە چاوی تەماحی تێبڕیوە...

ئیستخباراتی ئیسلامیش لەپێناوی بەهێزبوون، تەنها بۆ دەست لێڕاهاتن، منداڵی گوڵە بەرۆژە فرۆش سەردەبڕێت و، پارچە پارچەی دەکات... فیلمی (نەك کاوبۆیی) سێکسیش (نێربازی) دەردەهێنێت!!.

لە هەمووشیان بەدبەختتر مۆسادی ئیسرائیلییە، چونکە لەهەر شوێنێکی جیهانی ئیسلامیدا بەردێك لەئاسمانەوە بەربێتەوە، بەسەری ئەو دەزگایە دەکەوێت... ڕێکخراوەکانی وەك، (قاعیدە و ئەنساری سوننە و جیهاد و تەوحید و جەیشی تەحریری ئیسلامی عێراقی و...تاد)، ڕۆژانە دەیان تەقینەوەی خۆکوژی لەعێراق و جیهاندا ئەنجامدەدەن و، خۆشیان بەرپرسیارییەتی رادەگەیەنن، کەچی موسڵمانەکانی ئێرە و ئەوێ، بەپێکەنین و گاڵتەکردن بەهەست و سۆزی کەس و کاری قوربانییەکان، بەتەوسەوە دەڵێن، (کێ قەناعەت دەکات کابرایەکی موسڵمانی سونی بچێت خۆی لەحوسێنبەکی شیعەی هاوزمان و هاوئایینی خۆی، بتەقێنێتەوە؟! ئەو کارە هەر لەمۆسادی ئیسرائیلی دەوەشێتەوە).

لە باشووری کوردستانیشدا، ئیستخباراتی ئیسلامی بەئاشکرا دانیان بەکردەوەکانی خۆیان ناو، بەفلیمیش بلاویانکردەوە، وێڕای ئەوەش، سەرکردەکەیان کەسێکی ناسراو و موعتەبەر بوو و، پێشینەیەکی سیاسیشی لەناو پارت و بزووتنەوە ئیسلامییەکانی لای خۆماندا هەبوو، ئەوجا ئەو لایەنانە لەمینبەری مزگەوت و، دەزگا ڕاگەیاندنەکانیاندا، بە ناڕاستەوخۆ پاکانەیان بۆ کرد و، گوتیان، ئەو کردەوانە دەزگایەکی گەورەی هەواڵگری جیهانی وەك (مۆساد)ی لەپشتەوە بووە، دوور نییە کارێکی نەخشە بۆ کێشراو یان هەڵبەستراویش بێت.

دەربارەی ئەنجامدەری بوومەلەرزەکەی سێپتێمبەریش هەروەك نووسەری عەرەب (د.عبدالحميد الأنصاری) دەڵێت، لەنێو عەرەبەکاندا دووڕای جیاواز هەبوو، یەکیان پێی وابوو، ڕاستە قاعیدە ئەو کارەی کردووە، بەڵام بەدەست لەپشتدان و هاریکاری مۆساد و ئەمریکا، کردوویەتی، تاوەکو زیان بەموسڵمانەکان بگەیەنێت... ئەویتریان،

ئەنجامدەری تەقینەوەکە بەپاڵەوانترین پاڵەوان ناوزەد دەکەن و، بە شان و باڵییان هەڵدەدەن[١].

لە نێو ئەو دوو بۆچوونەدا، (ڕاگەیاندنی ئیستخباراتی ئیسلامی و پاکانەی موسڵمانە سیاسییەکان)، یان دەبێت مۆسادی ئیسرائیلی دەزگایەکی ئەوەندە بەهێز بێت، لەکاری دڕندەیی و بەد ئەخلاقیدا کەهەموو پێوانەیەکی شکاندبێت، یان ئەوەتا دەزگایەکی ئەوەندە بەدبەختە، (مام هێمن)ی شاعیر گوتەنی (هەر بەڵایەك کە لەئاسمانەوە بێت)، دەپرسێت، توخوا لەکوێیە ماڵی مام (مۆساد)؟!

دووفاقی

ئیبراهیم گەنجێکی فەلەستینییە و، زوو زوو بەنیازی نان خواردن، هامووشۆی پیدزەریای (A) دەکات. کەپیدزاکە تەواو دەبێت، تکا دەکات، (توخوا ئێوە مەیبڕن و پارچە پارچەی مەکەن.. خۆم بەچەقۆی تایبەتی ئەوە دەکەم).

ئەو برادەرە یەکێکە لەو موسڵمانە ڕادیکاڵانە و، زۆر بەدیقەتەوە خواردن دەخوات، نەبادا یەکێك لەپێکهاتەکانی (گۆشت یان ڕۆنی بەراز)ی تێدابێت. ئەو چەقۆیەشی پێ پیسە (نەوەك پێشتر شتێکی تری پێ بڕابێت کەگۆشت و ڕۆنی بەرازی تێدا بووبێت). هەرچەندە خاوەن پیدزەریاکەش بەرەگەز سەر بەیەکێك لەو نەتەوانەیە کەشارۆچکەیەکی ڕۆژئاوا نەماوە، دوکانی (دۆنەر)یان لێ نەکردبێتەوە.. (حاجی)یە و سەری بچێت نوێژی ناچێت و، قورئان خوێنە و، ئامۆژگاری ئایینی زۆریش دەبەخشێتەوە.. ڕێگای ڕاست و، دروستی ئایینی (بەبۆچوونی خۆی) پیشانی خەڵك دەدات... هیچ جۆرە خواردن و خواردنەوەیەك (بەراز و ئەلکهول)، لەدوکانەکەیدا نییە. وەلێ ناوبراو هەموو گیانی سولفەیە. پارە لەبانك وەردەگرێت و هێدی هێدی

---

١. بڕوانە، وتاری فلتحيا العقلية العربية الخرافية، د,عبدالحميد الأنصاري، جريدة (الاتحاد الاماراتية)، ٢٠٠٦/٩/٢١.

بەفائیز دەیداتەوە. (عەلییە فەندی) گۆتەنی: (هەواش بەقەرز بێت وەریدەگرێت)... جگە لەوەش، زۆر بڕوای بەشەنس و یانەسیب (لۆتۆ) هەیە، هەردەم گیرفانی پڕە لە (لۆتۆ)ی پڕ نەکراوە. هەڵبەتە ئەوانەش (سلفە و یانەسیب)، لەئاییینی ئیسلامدا حەرامن و، وەرگرتن و کردنی (باکەمیش بێت)، دەچنە خانەی شتە حەرامکراوەکان.

(ئیبراهیم)ی گۆرینیش، نەك هەر بەراز ناخوات، بەڵکو بەو چەقۆیەش پیدزاکەی نابڕێت، نەوەك پیدزای لەگۆشت بەراز دروستکراوی پێبڕدرابێت. سەرەڕای ئەو هەڵوێستەش، لەگەڵ ئافرەتێکی ئەڵماندا دەژی و، لەدەرەوەی گرێبەندی یاسایی و شەرعی (ئیسلامی و کریستیانی)، مارەسەی ژن و مێردایەتی دەکەن، کەئاییینی ئیسلام نەفرەت لەو کارە دەکات و، بە (زینا)ی لەقەڵەمدەدات. هەمووشمان سزای کەسی زیناکار لە ئیسلامدا دەزانین و، لە قورئانیشدا بەیەکێك لە گوناهە گەورەکان ناوزەد کراوە.

(حاجی و ئیبراهیم)، نموونەی دوو موسڵمانی رادیکاڵن و، زۆربەی هەرە زۆری ئەو کەسانەی ئەمسالی ئەوانیش، شتی حەرام ناخۆن، بەڵام کاری حەرام دەکەن و، خۆشیان وەك رۆژی رووناك ئەو راستییە دەزانن.

ژیان لە رۆژئاوا و جیهانی کریستیانەکاندا، بەهۆی جیاوازی کولتوور و ئایین و، رێورەسمە کۆمەڵایەتییەکان، جیاوازییەکی زۆری لەگەڵ ژیانی خەڵکی رۆژهەڵات و، کۆمەڵگا ئیسلامییەکاندا هەیە.. ئەو شتانەی ئێمە لەخانەی حەرامکراوەکانیان ریزبەند دەکەین، لەلای ئەوان ئاساین و قەید و شەرتیان لەسەر نییە. لەبەشی هەرە زۆری پێکهاتەی خواردنەکاندا (گۆشت یان رۆن)ی بەراز هەیە، یان ئاژەڵ و پەلەوەری سەربڕاو (دوور لەرێگای ئیسلامی) هەیە.. لە (جبس)[1]ەوە بگرە تا دەگاتە شکۆلاتە و مۆتا و ئایس کرێم و هاری بۆی و رۆن و بەشێك لەپەنیرەکان و... تاد، رۆنی بەرازیان تێدایە. خواردنی وا هەیە، تا پێکهاتەکانی نەخوێنیەوە، بەهیچ جۆرێك

١. جبس: پەتاتەی قاش قاشکراوی تەنکە، پاش لەرۆن سوورکردنەوە و، خوێ کردن وشك دەکرێتەوە و لەزەرف و لایلۆن دەکرێت.

خەیاڵت بۆ ئەوە ناچێت کەئەوە بەشێك لەپێکهاتەکانی بەراز، یان ئەلکهولیان تێدا بێت... یان بەشی هەرە زۆری خواردنەوەکان (کۆلا، فانتا، شپرایت) بەشێکی کەمی ئەلکهولیان تێدایە... هەڵبەتە ئەوەش لەئاییینی ئیسلامدا حەرامکراوە.

ئەو پارەیەی کە لەدەوڵەت بەناوی (سۆسیال و کۆمۆن و دائیرەی کار) وەریدەگری، ئەوانەش لەڕوانگەی شەرعەوە حەرامن، چونکە زۆربەی ئەو پارانە، لەزەریبەی کرێکار و کارگە جۆر بەجۆرەکان و، بانك و، قومارخانە و، تیاترۆخانە و، مەلهاکان، کۆکراونەتەوە و، دەدرێنە ئەو خەڵکە بێکارانە. نکۆڵیش لەوە ناکرێت، کە لەگەورەترین بیرمەندی ئیسلامی و مەلا و وتارخوێنی مزگەوتە رادیکاڵەکانی رۆژئاواوە بگری، تا دەگاتە موسڵمانێکی ئاسایی، ئەو پارەیە وەردەگرن و، وەك حەلوای حەلاڵیش دەیخۆن..

لەنەزەریش هەر گەڕێ، کە بەهیچ شێوەیەك ناتوانیت خۆتی لێ بپارێزی، بۆ هەر لایەك دەڕۆیت، رووبەڕووی ژنی سفور دەبیتەوە. تۆ لەمزگەوت دەردەچیت، تازە نوێژت کردووە و فەرزەکانی خودات بەجێهێناوە، کەچی ناتوانیت خۆت لەبینینی مەمك و زگ و رانی رووت و سمتی خڕ، بپارێزیت... دیارە نەزەریش یەکێکە لەشتە حەرامکراوەکان، لەئاییینی ئیسلامدا.

کەواتە، زۆر ئەستەمە لەولاٚت و کۆمەڵگایەکدا بژی کە سیستەم و پێوانەکانی جودا بێت لەگەڵ سیستەم و رێبازی ژیان و پێوەرەکانی تۆ... بەهیچ جۆرێك ناتوانیت لەسەدا سەد خۆت لەو شتە حەرامکراوانە بەدوور بگریت و، لافی موسڵمانێکی عەیار بیست و چوار لێبدەیت و، سەرکۆنەی خەڵکی تریش بکەیت. حەرام هەر حەرامە، با لەسەدایەکیش بێت. ئیسلام هەر ئیسلامە، با لەئەمریکا یان سعودیە و ئێران و ژاپۆنیش بێت. پێوەرەکان هەر یەك پێوەرن.. تۆ لەبەردەم دوو رێگا دایت، تورك گۆتەنی، یان هەرۆ یان مەرۆ. یان دەبێت ئەو ولاٚت و کولتوورە بەجێبهێڵیت، یان دەبێت ملی خۆتی لێڕاکێشی و، بە ئەمری واقیع رازی بیت و، لەباسکردنی حەرام و حەلاڵدا، زۆر زمان درێژی نەکەیت و، دان بە واقیعەکەدا بنێیت..

هەواڵنامەی کتێب

لەنێو حەرام و حەلاڵ و، ئەو هەڵوێستە دووفاقیەی هەندێك لەو موسڵمانانەی (بەجیاوازی نەتەوەکانەوە)، کە (تەواو پابەندن بەشەرع!!) و، بڕوایان بەسەردەم و گۆڕان و کاژ داماڵین نییە، کاریکاتێرێکی هونەرمەندی میسری (مستەفا حوسێن)م بیر دەکەوێتەوە، کە لەیەکێك لەرۆژنامەکانی میسردا بلاوکرابووە... لەکاریکاتێرەکەدا، وێنەی کۆمەڵێك فڕۆکەی جەنگی ئەمریکی لەئاسمانی ئەفغانستاندا دەبینران... فڕۆکەکان، لەجیاتی بۆمبا و موشەك بهاوێژن، مریشکی برژاویان بۆ خەڵك فرێدەدایە خوارەوە... لەو کاتەشدا، کۆمەڵێك خەڵك چوار مەشقی دانیشتبوون و، خەریکی مریشك خواردن بوون. لەناو ئەو خەڵکانەشدا، جەنگاوەرێکی بەزیوی (تالیبان) دەبینرا، کە بەدەم رانە مریشك خواردنەوە، رووی لەفڕۆکەکان کردبوو و، هاواری دەکرد، (هەی سەگبابی کافر، ئەوە مریشکت بۆ فرێداین، ئەدی کوا کە چاپ!!)[1].

قوتابخانەی "رۆتلی"[2]

زۆربوونی بێگانەکان لە شارە گەورەکانی ئەورووپا و، لەبەرامبەریشدا کەمبوونەوەی دانیشتوانە رەسەنەکانیان، هەڕەشەیەکی ترە لەسەر سەقامگیربوونی ئارامی و، ئاسایشی رۆژئاوادا... بەهۆی زۆری کولتووره جیاوازەکان و، یەکتر قەبووڵ نەکردن، هەزاران کێشەیان بۆ ئەو وڵاتانە دروست کردووە.

١. کە چاپ، دۆشاوێکی خەستی تەماتەیە و، تامی شیرینە لەگەڵ زۆربەی خواردنە وشکەکانی وەك (لەفە، پیدزا، گۆشتی سوورەوەکراو) دەخورێت.

٢. بۆ نووسینی بابەتی (رۆتلی) سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە:

- الأندماج في المجتمع الألماني في منظور الجالية الفلسطينية، www.dw-world.de، 22/11/2005.

- الجالية العربية في ألمانيا كثيره العدد قليلة التأثير، www.elaph.com، ٢٠٠٥/١١/٢٢.

هەواڵنامەی کتێب

بۆ نموونە، لە شارێکی وەك (بەرلین)دا، بە هۆی فرە کولتووری و رەگەزییەوە، دەیان کێشە دروستبووە، کە نزیکترینیان کێشەی قوتابخانەی (رۆتلی)یە، کە لە کۆتایی مانگی ئازاری ٢٠٠٦دا، زیتر لە هەفتەیەك بووە سەر باسی رۆژنامە و کەناڵەکانی تەلەفزیۆن و، دەیان مێزگردیان بۆ سازکرد.

"رۆتلی"، دەکەوێتە گەڕەکی (نیو کویلن) و، لە (٨٠٪)ی قوتابییەکانی عەرەب و تورکن و، بیستەکەی تریش، جگە لە تاك و تەرای ئەڵمان، بێگانەی رۆژهەڵاتی و، ناوەڕاستی ئەورووپان.

قوتابییەکانی ئەو قوتابخانەیە، لەجیاتی خوێندن و پابەند بوون بەیاساکانی سیستەمی خوێندن، خەریکی شەڕکردن و ئاژاوە نانەوە و، دەرگا و پەنجەرە و کەلوپەل شکاندنن. لەجیاتی گوێڕایەڵ بوون، بەچەقۆ هەڕەشە لەمامۆستاکان دەکەن و، لەناو پۆلدا کتێب و دەفتەر، بەچاویاندا دەدەن.

بەهۆی ئەم بارە نائاساییەوە، هەڕەشەی قوتابییەکانەوە، لەماوەی شەش مانگدا (ئەیلولی ٢٠٠٥ تا ئاداری ٢٠٠٦)، مامۆستاکان ناچار بوونە لەقوتابخانەدا دوا بکەون و، پەنا بۆ دەزگاکانی پۆلیس بەرن بۆ پاراستنیان... تێکڕای ئیدارەی قوتابخانەکەش، کۆك بوون لەسەر داخستنی و، دابەشکردنی قوتابییەکان بەسەر قوتابخانەکانی تردا. لە (٢٠٠٦/٣/٣١)ەوەش، تا ماوەیەکی زۆر، پۆلیس بە بەردەوامی چاودێری ئەو قوتابخانەیان دەکرد و، رۆژانەش قوتابییەکانیان دەپشکنی.

وەنەبێت (رۆتلی) تاکە قوتابخانە بێت لەبەرلین لەڕووی ناارامی و، بەرقەراربوونی توندوتیژیدا، لەم رووەوە، (ڤۆلڤانگ بۆسباخ)ی پسپۆڕی کاروباری ناوخۆ لەپارتی دیموکراتی کریستیانی، لەبەردەم پەرلەماندا گوتی، دەبێت ئەوە چاوەڕوان بکەین کە بەهۆی زۆری بێگانەکان، توندوتیژی، زۆر قوتابخانەی تریش بگرێتەوە.

هەندێك لەقوتابخانەکانی تری (بەرلین)، کە زۆربەیان بێگانەن، زۆر لە (رۆتلی) باشتر نین. بۆ نموونە: لەدواناوەندی (ئێبەر هارت- کلاین)ی گەڕەکی (کرۆیتسبێرگ)ن لە

(٩٨,٥٪)ی قوتابییەکان، بێگانەن... لەوانە (٨٠٪)یان تورك و، لە (١٥٪)یان عەرەب، ئەوانی تریش نەتەوەکانی ترن. لە (٣٣٤) قوتابی، تەنها پێنج قوتابی ئەڵمانن.. تەنها مامۆستاکان بە ئەڵمانی قسە دەکەن و، لە قوتابخانەدا ئەوان (بێگانەن!!).

لەناوەندی (گێرهارد- هاوپتمان)یش، رێژەی بێگانەکان لەسەرووی (٩٠٪)ەوەیە، لەناوەندی (بۆرزیخ)یشدا، بێگانەکان لە (٨٦٪)ی رێژەکە پێکدەهێنن.

بەرقەراربوونی ئەو توندوتیژی و کولتووره نێگەتیفە، وای لە ئەڵمانەکان کردووە، منداڵەکانیان نەنێرنە ئەو قوتابخانانەی کەبێگانەکان تێیدا باڵادەستن.. لەوە دەترسن بەهۆی تێکەڵاو بوون، کار لەمۆراڵی منداڵەکانیان بکات و، بەشێوەیەکی نادروست پەروەردە بکرێن... هەر بۆ هەمان مەبەست (کلاوس بۆگەر)ی لێپرسراوی دۆسیەی قوتابخانەکان، لەحکومەتی بەرلین، هەمان ئامۆژگاری دایك و باوکی منداڵە ئەڵمانەکان دەکات، تاوەکو منداڵەکانیان تێکەڵ بەو بێگانانە نەکەن...

ئەو کێشەیە، زۆر بیروڕای جیاوازی لێکەوتەوە، هەندێك لەپسپۆڕ و شارەزایانی بواری تێکەڵبوون و پەروەردە و فێرکردن، پێیانوایە، حکوومەت کەمتەرخەمە لەوەی کەنەیتوانیوە بەشێوەیەکی دروست ئەو بێگانانە ئیستیعاب بکات و، کۆرس و خولی فێربوون و، راهێنانیان بۆ بکاتەوە... هەندێکی تریش پێیانوایە، با دەوڵەتیش بەئەرکی تەواوی خۆی هەڵستێت، مادام ئەو منداڵانە بەدوو کولتووری جیاواز (ماڵ و قوتابخانە)، پەروەردە دەکرێن، لەو حاڵەتەدا، منداڵەکان نازانن کامیان هەڵبژێرن، کولتووره رەسەنەکەی دایك و باوکیان لەماڵ، یان ئەو کولتوورەی کە لەکۆمەڵگا و قوتابخانەکاندا، بەرقەرارە... لەم حاڵەتەشدا، منداڵەکان تووشی جۆرە سەرلێشێواوی و دژایەتییەك دەبنەوە، کە ئەنجامەکان بەم شێوەیە دەکەوێتەوە. بۆ راهێنان و تێکەڵبوون و یەکتر ئیستیعاب کردن، پێویستە هەردوولا (ماڵ و قوتابخانە)، یان (ماڵ و دەزگا پەیوەندیدارەکان)، هاریکاری یەکتر بکەن... مادام ئەوانە لەولاتێکدا دەژین کولتوورەکەیان جیاوازە لەگەڵ ولاتی خۆیان، دەبێت خۆیان واڕابهێنن گەر هیچ نەبێت، دژایەتی سیستەمی ئەو ولاتانە نەکەن و، نەبنە هەڕەشەیەك بۆ سەر باری ئاسایش و، ژیان و گوزەرانی خەڵکانی تر.

هەواڵنامەی کتێب

ناكۆكی نێوان "برا"یەكان

موسڵمانەكان، چۆن لەوڵاتەكانی خۆیاندا كێشە و گرفتێكی زۆریان هەیە، بەهەمان شێوەش لەگەڵ كۆچكردنیان، ئەو گیروگرفتانەشیان بۆ وڵاتەكانی رۆژئاوا گواستۆتەوە... هەندێك لەو كێشانە، كێشەی عەقائیدین و، رەگ و ریشەیەكی مێژوویی كۆنی هەیە و، دەرهاویشتەی چەند ساڵێك نین. نموونەی، كێشەی نێوان ئاییننزاكانی (شیعە و سوننە) كە بۆ سەردەمی خەلیفەكانی راشدین دەگەڕێتەوە، لەو سەردەمەدا، سەدان شەڕی خوێناوی لێكەوتۆتەوە..

گەر ململانێیەكە بگاتە ئەو پەڕی توندی، ئەوا هیچ كامیان دان بەموسڵمانییەتی ئەوی تریان نانێت و، دەیان ناو و ناتۆرەش بۆ یەكتر هەڵدەبەستن، كە مەبەستی سەرەكییان بێبەریكردنی یەكتریانە لەئیسلام... ئەو ناكۆكییە لەدوای هاتنە سەركاری رژێمی ئیسلامی لەئێران و، دواتریش دروستبوونی رێكخراوی سوننە مەزهەبی "ئەلقاعیدە" توندوتیژتر بووە، كە وایلێهاتووە لەسەر ناسنامە و ناو، یەكتر دەكوژن و، مزگەوت و حوسەینییەكانی یەكتر دەسووتێنن و، دەتەقێننەوە. واقیع حاڵی عێراق باشترین نموونەیە بۆ راستی بۆچوونەكان و، پروشكی ئەو توندوتیژییە، وڵاتانی كەنداو و پاكستان و هیندستانیشی گرتۆتەوە.

موسڵمانەكان، بەجیاوازی مەزهەب و عەقیدەكانیانەوە لەسەر هەموو شتێك ناكۆكن، بەڵام كەدەهاتە سەر چەوساندنەوەی نەتەوەو، كەمە نەتەوەییەكانی نێو وڵاتەكانیان، ناكۆكییە هەمیشەیی و قوڵەكان دەخەنە لاوە و، لەسەر دژایەتی كردنی ئەو بەشخوراوانە، هاورا و هاو هەڵوێست دەبن... باشترین نموونەش بۆ ئەو یەك

هەڵوێستییەیان، چەوساندنەوەی نەتەوەی كوردە لەهەر چوار پارچەكەی كوردستان و، كێشەی فەلەستین و كشمیرە.

كە باسی ئەو نەتەوە غەدرلێكراوانەیان لەگەڵدا دەكەیت، یەكسەر دەڵێن: (ئێمە هەموومان برای دینین و، هەموومان موسڵمانین و، ئایینی ئیسلامیش جیاوازی ناخاتە نێوان نەتەوەكانەوە...) بەڵام كە دەگاتە سەر شتە وردەكان، كێشەی ئەو نەتەوانەیان لەیاد دەچێت و، ناكۆكییەكانیان زێتر و روونتر، ئاشكرا دەبن. بۆ روونكردنەوەی زێتری ئەو باسە، چەند نموونەیەك دەهێنینەوە:

یەكەم: لەسەر ئاستی تورك و دەوڵەتی توركیا:

رەوەندی تورك، ئەوانەی پابەندن بەئایین و، رێوڕەسمەكان جێ بەجێ دەكەن، بەسەر چەند گرووپێكدا دابەش دەكرێن، كە دیارترینیان ئەمانەن:

- میللی گۆرشچییەكان: ئەوانە رێكخراوێكی سەر بەو پارتە ئیسلامییانەی كە (نەجمەدین ئەربەكان)، بەدرێژایی تەمەنی دایمەزراندوون و سەرپەرشتی سەدان مزگەوت و كۆمەڵە و رێكخراو دەكەن... لەخۆیان زێتر، كەسیان پێ موسڵمانی راستەقینە نییە... هاموشۆی ئەو مزگەوتانە ناكەن، كە سەر بەگرووپەكانی ترن، بەڵكو دژایەتیشیان دەكەن.

- دیانەتچییەكان: ئەوانە سەر بەو مزگەوتانەن كەدەوڵەتی توركیا سەرپەرشتییان دەكات و، پێشنوێژ و وتارخوێنییان لەتوركیاوە بۆ دەنێرێت... دیانەتچییەكان، (میللی گۆرشچییەكان) بەتوندڕەو و پیاوی (ئەربەكان) ناو دەبەن.

- نورچییەكان: گرووپێكن لەسەر رێبازی زانای ئایینی بەڕەگەز كورد، (سەعید نورسی)[1] یان (سەعید نورچی) دەڕۆن، كە ئێستاكە (فەتحوڵلا گوڵ) رێبەرایەتییان دەكات

١. سەعید نورسی (١٨٧٦-١٩٦٠)، لە گوندی (نورس)ی سەر بە ویلایەتی بەتلیسی باكووری كوردستان لەدایكبووە. لە شەڕی جیهانی یەكەمدا، لەدژی رووسەكان جەنگاوە و، دواتر بەدیل گیراوە. لەگەڵ "ئەتاتورك" هاوپەیمان بووە. بەڵام كە بۆی دەركەوتووە ئەتاتورك دژی ئایینە، دژی وەستاوەتەوە.. بەپشتیوان و یارمەتیدەری شۆڕشی (شێخ سەعیدی پیران) تاوانباركراوە. لەنێوان

هەواڵنامەی كتێب

و، لەئـەمریکادا نیـشتەجێیە. ئەوانـە، سـەدان مزگـەوت و کۆمەڵـەیان لـە وڵاتـە جۆربەجۆرەکانی دونیادا هەیە و، خـودی (فـەتحوڵلا)ش بـۆی نییـە بـچێتەوە تورکیـا و، بەئۆپۆزسیۆنێکی رادیکاڵی توندڕەو لەقەڵەمدراوە... گۆرشـچییەکان و تەبلیغـچییەکان و دیانەتچییەکان "فەتحوڵلا گوڵ"، بەموسڵمانێکی مۆدێرن و، پیاوی ئەمریکا، ناسدەکەن.

– سلێمانچییەکان: سـەر بـە بیروبۆچـوونەکانی (سـلێمانی حلمـی تونـای)[1]ن و، سەرپەرشتی دەیـان مزگـەوت دەکـەن، بەتایبـەتیش لـەرۆژئاوا... وەك گۆرشـچی و تەبلیغچییەکانیش پەڕگیر نین.

– تەبلیغچییەکان: ئەوانە وەك "میللی گۆرش" پەڕگیرن و، هـەوڵی گێڕانـەوەی سەردەمی خەلافەتی ئیسلامی دەدەن و، بۆ دامەزراندنی کۆمارێکی ئیـسلامی لـە تورکیا، خەبات دەکەن. "شێخ جەمالەدین قەپلان"[2] سەرپەرشتی دەکردن، کەدوای

(١٩٢٥-١٩٦٠)دا بەدەیان جار گیراوە، لەزێدی خـۆی دوور خراوەتـەوە. خـاوەنی چـەندان کتێبـی ئاییننییە و، بیروبۆچوونەکانی بۆتە ڕێبازی هەزاران کەس لەناو تورکیادا. بـۆ زێـتر زانیـاری بڕوانـە، الحركه الاسلاميه في تركيا: أزمة العلمانية الـشايكة، بشير موسـى نـافع، www.aljazeera.net، بەشی (ملفات خاصة)، ٢٠٠٦.

١. سـلێمان حلمـی تونـای (بەرەگـەز یۆگوسـلاڤییە)، پیـاوێکی ئیمانـدار بـووە، لەسـەردەمی (ئـەتاتورك)دا، (١٩٢٢-١٩٣٨) زۆر چەوسـاوەتەوە.. بـەنهێنی یارمـەتی حـوجرە و قوتابخانـە ئاییننییەکانی داوە و، هەوڵی داوە خەڵکی فێرە قورئان خوێندن بکات. لـەتورکیا و لـەناو ڕەوەنـدی تورکیش، شوێنکەوتووی هەیە و، مزگەوتی تایبەتییان هەیە.

٢. شێخ جەمالـەدین قـەپلان، لەسـاڵی ١٩٢٦ لەگونـدی (دینگـز)ی سـەر بەویلایـەتی ئـەرزەڕۆم لەدایکبووە. لەسەر دەستی باوکی فێـرە قورئـان و زمـانی عـەرەبی بـووە. سـاڵی ١٩٦٦ کۆلیـژی زانستی لەئەنقەرە تەواو کردووە.. تا ساڵی ١٩٨٣ هاوڕا و هاوبیری (نەجمەدین ئەربـەکان) بـووە و، لەگەڵ پارتەکانی ئەودا کـاریکردووە. لەسـاڵی ١٩٨٣دا، لەسـەر بانگهێـشتی (ئیمـام خومـەینی) سەردانی ئێران دەکات و، لەمانگی ئـابی هـەمان سـاڵدا دەگەڕێتـەوە و بانگەشـەی دامەزرانـدنی دەوڵـەتێکی ئیـسلامی لەسـەر شـێوەی ئێـران، لـە تورکیـادا دەکـات.. هـەر بـەو هۆیـەش لـە

هەواڵنامەی کتێب

مردنی "مەتین قەپلان"ی کوڕی، جێگـای ئـەوی گرتـەوە. هـەوادارانی (قـەپلان)، لەلایەن وڵاتە موسڵمانە رادیکاڵەکانی وەك ئێران، یارمەتی دەدرێن و، مزگـەوت و کۆمەڵە و دەزگای کولتووری تایبەت بەخۆیان هەیە... هاموشـۆی مزگـەوتی سـەر بەگرووپەکانی تر ناکەن.

دووەم: لەسەر ئاستی رەوەندی عـەرەبی: لـەنێو ئـەو ڕەوەندەشـدا، ململانێیـەکی فیکری زۆر تونـد هەیـە. کـەس کاغـەزی کـەس ناخوێنێتـەوە. لەشـارە گـەورەکانی رۆژئاوادا، هەر مەزهەب و گرووپێك، مزگەوتی تایبەتییان هەیە و، بانگەشە بۆ تێـزە فیکرییەکانی خۆیان دەکەن. مزگەوتەکانیان لەسەر بنەمای فیکر و ڕێباز و گـرووپ و پارتە ئیسلامییەکان نموونەی، (ئیخوانی، تەبلیغی، سەلەفی)یـەکان، دابەشـبوونە...

١١/٧/١٩٨٤دا، رەگەزنامـەی تورکیـای لێدەسـێندرێتەوە.. لەسـاڵی ١٩٨٥ بەپەنابـەری سیاسـی لەئەڵمانیا وەردەگیرێت لەهەمان سـاڵدا (یـەکێتی کۆمەڵـە و گرووپـە ئیـسلامییەکان) لەئـەڵمانیا رادەگەیەنێت کە لە ٨٠٪ی هەوادارانی (ئەربەکان) ڕووی تێدەکەن.

لە ساڵی ١٩٨٧دا، (دەوڵـەتی ئیـسلامی فیـدراڵی ئـەنادۆڵ) رادەگەیـەنێت و، خۆشـی بـە یەکـەم خەلیفەی ئەو دەوڵەتە ناساند، ئەربەکان، دژی هەوڵەکانی ئـەو وەسـتایەوە، بۆیـە تـوانی وردە وردە خەڵکەکە لە (قەپلان) بتەکێنێتـەوە.. "قـەپلان"، ئـەو وتـار و وەعـز و کتێبانـەی کـە لەئێرانـدا بڵاودەکرانەوە، وەریدەگێڕانە سەر زمانی تورکی و، پێشی وابوو، دیموکراسی بەرهەمێکی رۆژئـاوا و ماسۆنییە، بۆیە دەنگدان و، هەڵبژاردنیشی بەگوناه دەزانی.

لە ١٥/٥/١٩٩٥ لەشاری (کویلن)ی ئەڵمانیا کۆچی دوایی دەکات و تەرمەکەی دەبردرێتەوە تورکیا و، لەشاری (ئەرزەڕۆم)دا، دەنێژرێت. پێش مردنی وەسیەت دەکات کە (مەتین ئۆغلۆ)ی کوڕی ببێتە خەلیفە... چونکە پێیوابوو، نابێت موسڵمانان بۆیەك کاتژمێرێکیش بێ خەلیفە بن.

(مەتین قەپلان)یش لەسەر ڕێبازی باوکی بەردەوام بوو لەدژایـەتیکردنی تورکیـا، بۆیـە حکوومـەتی تورکیا چەندین جار داوای لەئەڵمانیا کردووە کە تەسلیمیان بکات.. تا لە ساڵی ٢٠٠٦دا داواکـەی تورکیایان جێ بەجێ کرد و، ڕەوانەی تورکیایان کردەوە، ئێـستاکە لەزینداندایـە.. بڕوانـە کتێبـی، تورکیا لەسەردەمی گۆڕاندا، محەمەد نورەدین، چاپی یەکەم، سلێمانی، ٢٠٠٠، ل١٣٢-١٣٦.

لەنێو رەوەندی پاکستانیشدا، ئەو دابەشبوونە بەدیدەکرێت و، ئەوانیش وەك موسڵمانە هاوشێوەکانی (تورك و عەرەب)، دژایەتی یەکتر دەکەن و، هەوڵ دەدەن هەمان ململانێی کۆمەڵگای پاکستانی بۆ رۆژئاوا بگوازنەوە... کاتێك کەگرووپی (جەماعەتی تەبلیغ)ی توندڕەوی پاکستانی لەساڵی ٢٠٠٦دا، دەیانەوێت مزگەوتێك لەشاری (لەندەن)دا، بکەنەوە، لەلایەن کۆمەڵێکی تری ئیسلامی پاکستانی، دژایەتی دەکرێن و، دەتوانن (٢٥٠٠) ئیمزا، دژی کردنەوەی ئەو مزگەوتە کۆبکەنەوە و بیدەن بە ئەنجوومەنی شارەوانی (نیوهام)ی لەندەنی[١].

نەیارانی جەماعەتی (تەبلیغ)، پێیانوابوو، کردنەوەی ئەو مزگەوتە، زێتر پەڕگیرە موسڵمانەکان لەیەکتر کۆدەکاتەوە و، دەبێتە هاندەرێکی تری بلاوبوونەوەی پەڕگیری و زێتر لێکترازانی رەوەندی ئیسلامی.

کاتێك کە تایفەی (ئەحمەدی)یەکان، لەبەشی رۆژهەڵاتی بەرلین، دەیانەوێت مزگەوتێك بۆ خۆیان دروستبکەن، لەلایەن دانیشتوانی گەڕەکەکەوە، لەرۆژی ٢/١/٢٠٠٧دا، نارەزاییەکی توندی لێکەوتەوە، چونکە خەڵکەکە پێیانوابوو، هیچ کەسێکی سەر بەو تایفەیە لەو گەڕەکەدا نییە، بۆچی مزگەوت لێرە دەکەنەوە؟! هەروەها دانیشتوانی گەڕەکەکە رێکخراوێکیان پێکهێناوە بۆ دژایەتیکردنی دروست کردنی ئەو مزگەوتە.

ئەو مزگەوتەی کە (ئەحمەدی)یەکان دەیانەوێت دروستی بکەن، بەرزی منارەکەی (١٢) مەترە و، شوێنی (٥٠٠) کەسی تێدا دەبێتەوە... بەگوێرەی هەواڵی ئاژانسەکان ژمارەی ئەو رەوەندە ئیسلامییانەی سەر بەو تایفەن لەبەرلین (٢٠٠)کەسن و، لەهەمموو ئەڵمانیاش زێتر لە دە مزگەوتیان هەیە[٢].

تایفەی (ئەحمەدی)، لەکۆتایی سەدەی نۆزدەهەم لەهیندستاندا دامەزراوە. هەندێك پێیانوایە، تایفەیەکی ئوسولین و، بروایان بەدیموکراتییەت نییە، کەچی

١. ماڵپەری www.daralhayat.com، 3/1/2007.

٢. إحتجاجات ترافق بناء مسجد في شرق برلين، www.aljazeera.net، 3/1/2007.

سەرچاوەکانی ئەو تایفە، ئەو بۆچوونە رەتدەکەنەوە و دەڵێن، ئێمە موسڵمانی ئاشتیخوازین و، زێتر لە (٣٠) هەزار ئەندام و، نزیکەی (١٥) مزگەوتمان لەسەرتاسەری ئەڵمانیادا هەیە[١].

لەنێو رەوەندی ئیسلامی، بە تایبەتیش باڵە رادیکاڵەکاندا ئەوانە بە لە دین دەرچوو لەقەڵەم دەدەن و، پێیانوایە، ئەو تایفە فریان بەسەر ئایینی ئیسلامەوە نییە و، لە (٩٠٪)یان لەپاکستان و هیندستاندا دەژین و، بە ئەحمەدی، یان (قادیانی) بەناوبانگن، چونکە دامەزرێنەرەکەیان (غولام ئەحمەد قادیانی)یە... ئەحمەدییەکان — بە بۆچوونی رادیکاڵەکان:

- بروایان بەپێغەمبەر وەك دوا پێغەمبەر نییە.
- دەستکاری شەریعەتی ئیسلامییان کردووە.
- غولام، نامەیەکی بەناوی (تحفة الندوە) هەیە، لەساڵی ١٩٠٢دا نووسیویەتی و، لەلایەن ئەو تایفەیەوە وەك کتێبێکی پیرۆز، سەیری دەکرێت.
- بەریتانیا دروستی کردوون.
- چاوەڕێی پێغەمبەرێکی تر دەکەن[٢].

ئەوانە، چەند نموونەیەکن بۆ هەبوونی ئەو هەموو گرووپە فیکری و عەقائیدییانە لەنێو ئەو رەوەندە، کە بەسەرچاوەی ناتەبایی و، لێکترازان و، توندوتیژی و، یەکتر قەبووڵ نەکردن، دەژمێردرێن و، هەڕەشەیەکیشن بۆ سەر ئاسایشی نەتەوەیی و تەشەنەکردنی بۆچوونی نامۆ لەنێو کۆمەڵگا خانەخوێکاندا...

ئەوانە کۆمەڵێك (برا!!)ن، بەڵام لەماڵێکی ناکۆك و پڕ لەئاژاوەدا و، هەموویان سەر بەیەك رەوەندن، بەڵام خاوەنی یەك گوتاری ئایینی و، سیاسی نین تاوەکو دەسەڵات بتوانێت گوێ لەبۆچوونەکانیان بگرێت و، بەتەنگ داخوازییەکانیانەوە بچێت... کورد گۆتەنی: (هەر یەکە و بارئاشەکەیان لە ئاشێکدا دەهارن).

1. www.dw-world.de، 3/1/2007.

٢. ماڵپەری www.alarabiya.net، 3/1/2007.

ئازادییەكان لەڕوانگەی ئێمە و "ئەوان"ەوە

ئازادی رادەبڕین و، بیركردنەوە و، پەرستن و، هەڵسوكەوت كردن، لەبارەی پێناسەكردن و، پیادە كردنییەوە، لەكۆمەڵگایەك بۆ كۆمەڵگایەكی تر جیاوازی هەیە و، پەیوەستە بەسەقامگیر بوونی عەقلیەتی ئەو كۆمەڵگایانەوە.. هەر بۆیەش جیاوازییەكان، زۆر بەزەقی دەبینرێن و، پێویست بە بەراورد كردن ناكەن.

لە كۆمەڵگای رۆژهەڵاتی و ئیسلامییدا، بازنەكانی ئەو چەمكە ئەوەندە بچووكە كە وایلێهاتووە تاك خاوەنی بیروڕا و ویستی خۆی نەبێت و، لەمەسەلە گرنگ و هەستیارەكاندا، كە پەیوەندی راستەوخۆی بەژیانیانەوە هەیە، هیچ پرس و رایەكیان پێنەكرێت... هەر بۆیەش تاكەكانی ئەو كۆمەڵگایانە لەپێناوی نیشتمان جێهێشتن و، مەنفاكردن بەمەملەكەت، رۆژانە خۆیان بەئاو و ئاگردا دەدەن و، لەهیچ تارماییەك ناسڵەمێننەوە..

مخابن لەگەڵ درك كردن بەو راستییانەش، كە دەگەنە ولاتی غوربەت، ئەو زوڵم چەوساندنەوەی كە لەولاتی خۆیان و، لەسەر دەستی هاوئایین و، هاوزمان و، هاوچارەنووسی خۆیانەوە، لێیانكراوە، لەبیر دەكەن و بەهەمان پێوەری دەسەڵاتدارەكانیان بیر دەكەنەوە و، ئەوەی كە بۆ خۆیان بەرەوای دەزانن، بۆ خەڵكی تر بەرەوای نازانن.

لە رۆژئاوادا، بەتایبەتیش لەشارە گەورەكاندا، ئەوەندە ئایین و نەتەوەی جیاجیای تێدا دەژیت، كەمرۆڤ دەتوانێت ئەو گەرەك و شارانە بەجیهانێكی بچووك كراوە لەقەڵەم بدات.

لە (بەرلین)دا، زێتر لە دووسەد ئایین و ئایینزا و نەتەوەی جیاجیای تێدا دەژیت.

لە (لەندەن)دا، زێتر لە سەد كەمایەتی و نەتەوەی جۆربەجۆر دەژیت. لە گەڕەكێكی بچووكی وەك (دی برشاز)ی (ئەمستەردام)دا، كە رووبەرەكەی تەنها كیلۆمەتر و نیو تا دوو كیلۆمەتری چوارگۆشەیە و، دانیشتوانەكەی (٣٥) هەزار كەسە و لە (١٢٦) ولاتی جیاجیاوە هاتوون[1]. سەرەڕای كولتوورە جیاوازەكان، كە هەندێكیان ئەوەندە لەگەڵ یەكدا تەرین، لەوانەیە تارۆژی قیامەتیش نەگەن بەیەك، ئەوجا لە (١٠٪)ی ئەو گیروگرفتانەیان نییە، كە لە ولاتە رۆژهەڵاتەكاندا هەن.

لەگەڵ پەرەسەندن و تەشەنەكردنی دیاردەی پەڕگیری ئیسلامی و، گرتنەبەری رێوشوێنی توند لەلایەن دەسەڵاتدارانی رۆژئاواوە، هێشتاكە ئەو ئازادییەی كە بۆ ئەم رەوەندە رۆژئاوانشینە دەستەبەر كراوە لەگەڵ ئازادییەكانی رۆژهەڵات بەراورد ناكرێت... گوناهیشە لەگەڵ یەكتر بەراوردیان بكەین.

بۆ نموونە، لەولاتێكی وەكو (سوێد)، پاش بوومەلەرزەكەی یازدەی سێپتێمبەر، بەهەمان چاوی پێش رووداوەكە سەیری ئەو رەوەندەی كردووە و، سەرەڕای هەبوونی گومانی تۆخیش لەسەر پەیوەندی هەندێك لەئەندامانی ئەو رەوەندە بەڕێكخراوی (ئەلقاعیدە)وە، ئەوجا نەهاتووە بیانگرێت و زیندانییان بكات.

بە پێی زانیارییەكانی دەزگای هەواڵگری سوێد (١٥) ئەندامی چالاك و كارای قاعیدە لەسوێد دەژین و، لە كاتی خۆیدا لەئەفغانستاندا راهێنانیان كردووە و، (ناتریك گۆتون)ی بەرپرس لەو دەزگایە لەوەڵامی ئاژانسەكاندا گوتی، (ئێمە رابردووی تەواوی ئەو پازدە كەسە دەزانین، بەڵام نەدەیانگرین و نەیارمەتییەكانیشیان لێدەبڕین، چونكە یاساكانی سوێدیان پێشێل نەكردووە)[2].

---

١. المسلمون واليهود في أمستردام... خطوة نحو الآخر، ترجمة: علی حمزة رادیۆی هۆڵەندا بەشی عەرەبی www.arabic.rnw.nl، 9/3/2007.

٢. ماڵپەڕی www.islamtoday.net، 4/2/2003.

هەواڵنامەی كتێب

له سەر ئاستی شەقام و، پیاوانی کەنیسەوەش، سەرەڕای هەبوونی هەندێك دەنگی پەرگیریش، هەوڵەکان زێتر بەرەو لەیەکتر نزیکبوونەوە و، یەکتر قەبوڵ کردن و، لێبوردەییەوە دەچێت... هەوڵ دەدرێت لێکترازانەکان گەورەتر نەبن لەم رووەوە قەشە (فرانس مۆیرەر)، لەرۆژی ۲۰۰۷/۳/۱۸دا، توانی (۸۰۰) یۆرۆ وەك یارمەتی لەنوێژکەرانی کەنیسەوە وەربگرێت و، بیدات بەو رێکخراوە ئیسلامییانە کەخەریکن مزگەوتێکی گەورە (بەقوبە و منارە) لەشاری (کۆیلن)ی ئەڵمانیا دروست بکەن.. ئەو مزگەوتە شوێنی سێ هەزار کەسی تێدا دەبێتەوە و، بەرزی منارەکەشی (۵۵) مەتر دەبێت..

شایانی باسە، ئەو قەشەیە تەنها لە (یەك شەممە)یەکدا، توانیویەتی ئەو بڕە پارەیە کۆ بکاتەوە، کەچی چەند ساڵێك پێشتر توانیبووی نیو هێندەی ئەو بڕە پارەیە بۆ دروستکردنی کەنیسەیەك کۆبکاتەوە.

لەگەرمەی کۆکردنەوەی ئەو یارمەتییەدا، پیرەژنێکی کاسۆلیك لەوەلاَمی رۆژنامەنووساندا گوتبووی، (دینی خۆمان بۆ خۆمان و، دینی خۆشیان بۆ خۆیان... بەلاَم لەدوا جاردا، هەردوو لامان یەك خودامان هەیە و، هەر ئەویش دەپەرستین)[1].

کەچی بەپێچەوانەی ئەو دەستپێشخەرییانە، کەمینە نەتەوەیی و ئایینییەکان، لەوولاَتانی ئیسلامیدا دەچەوسێنرێنەوە و، بواریان نادەن بەئازادی رێورەسمەکانیان پەیڕەو بکەن. (کۆماری ئیسلامی ئێران)، کەخۆی بەتاکە وڵاتی ئیسلامی راستەقینەی سەر زەوی دەزانێت، لەبەر ئەوەی دەسەلاَتەکەیان دەسەلاَتێکی ئیسلامی سیاسی و، سەر بەئایینزای شیعەن، رێگە نادەن مزگەوتێکی سوننی لەتاران دروست بکرێت... ئەوە لەکاتێکدایە، کەزێتر لەملیۆنێك و نیو موسڵمانی سەر بەئایینزای (سوننە) لەو شارەدا دەژین[2].

---

۱. کنیسة کاثولیکیة المانیة تطلق حملة تبرعات للمساهمة في بناء مسجد، www.dw-world.de، 21/3/2007.

۲. فرنسا: بعض تناقضات الحالة الاسلامیة، أمیر طاهیری، الشرق الأوسط، www.asharqlawsat.com، 18/11/2005.

هەروەها لەگوندێکی بچووکی وەك (عذبة واصف)ی سەر بەشاری (جیزە)ی میسر کەدانیشتوانەکەی (۳۲۰۰) کەسە و، (۱۲۰۰)یان کریستیانن,, کریستیانەکان، سێ ساڵ بوو بەنیازی چاککردنەوە، کەنیسەیەکیان داخستبوو، پاش نۆژەنکردنەوەی، لەرۆژی ۲۰۰٦/۲/۲۱دا بەڕەزامەندی وەزارەتی ناوخۆی میسر کرایەوە.. کەچی خەڵکە موسڵمانەکە نارازیبوون و، خۆپیشاندانێکیان سازکرد، کە لەئەنجامدا، کاری توندوتیژیی لێکەوتەوە و، بووە هۆی برینداربوونی شەش کەس، لەهەردوو لاوە[1].

ئەو تەنگ پێهەڵچنینە لەلایەن دەسەلاَتدارانی سوننە مەزهەبەوە، لەسعودیە و وڵاتانی کەنداویشدا دەرهەق بەکەمایەتی شیعە مەزهەبەوە پیادە دەکرێت و، رێگایان پێنادەن، ئازادانە رێورەسمەکان بەجێ بهێنن.

کۆمکاری عەرەبی و.... بزربوونی دەنگەکانی تر...

وڵاتانی عەرەبیش وەك هەموو وڵاتەکانی جیهان، لەچەند پێکهاتەیەکی نەتەوەیی و، ئایینی و ئایینزای جیاجیا پێکهاتووە و، هەر هەمووشیان بەشدارن لەپرۆسە هەمە چەشنەکانی ژیاندا... وەلێ لەگەڵ زەقبوون و بەرچاو بوونی ئەو راستییەشدا، زۆربەی وڵاتە عەرەبییەکان، بەدەسەلاَتدار و پارتە سیاسییەکان و راگەیاندن و هاووڵاتییەکانیشیانەوە، ناچنە ژێر باری ئەو راستییە و، چییان لەدەست هاتووە لەرابردوودا کردوویانە و، چیشیان لەدەست بێت لەداهاتوودا، لەپێناو شوێن بزرکردنی ئەو ناسنامە جیاجیایانە، خەباتی بێ پسانەوەی بۆ دەکەن.

هەموو وڵاتە عەرەبییەکان، چەترێکیان هەیە بەناوی "کۆمکاری عەرەبی" و، لەژێر ئەو چەترەدا، کۆدەبنەوە و هەوڵ دەدەن پلان و ستراتیژیی دوور مەودا دابرێژن و، گرفتە هەنووکەییەکانیان لە رێگای ئاڵوگۆڕکردنی بیروراوە، چارەسەر بکەن... بەلاَم بەدرێژایی مێژووی ئەو کۆمکارە سەقەتە، رۆژێك لەرۆژان نەیانتوانیوە بەرێگای

---

۱. حصار أمنی وإصابات: معارك بین أقباگ ومسلمین فی قریه مصریه بسبب إفتتاح کنیسه، www.alarabiya.net، 21/2/2005.

هەواڵنامەی کتێب

دیالۆگ و لێکتر گەیشتنەوە، گرفتەکانیان چارەسەر بکەن. لەکۆتایی هەر کۆبوونەوەیەکدا، دەگەڕێنەوە سەر ئەو خاڵەی کەلێیەوە دەستیان پێکردبوو... گۆتەیەکی بەناووبانگیشیان هەیە کە لەپاش کۆتابوونی هەموو دانیشتنە لووتکەییەکان، دەڵێن: (لەسەر ئەوە پێکهاتین کە پێکنەیەین).

کۆمکاری ناوبراو، بەناسنامەی عەرەبی و، بەناوی هەموو پێکهاتەکانی ناو ئەو سنووره واقیع حاڵە، قسان دەکەن. وەك ئەوەی لەنیشتمانی عەرەبیدا، هیچ نەتەوە و کەمە نەتەوەیەکی تر نەبێت... رۆژێك لەرۆژان، نوێنەرێکی تایبەتی یەکێك لەنەتەوە جیاجیاکانی غەیرە عەرەبمان لەو کۆمکارە نەبینیوە... هەموو دەسەڵات و بڕیارەکان بۆ خۆیان قۆرخ دەکەن و، هەوڵ دەدەن، ژمارە و رۆڵی نەتەوەکانی تر فەرامۆش بکەن و قەبارەیان کەم بکەنەوە... بە سەرنجێکی سەرپێی لەپێکهاتەی چەند وڵاتێکی عەرەبی دەگەینە ئەو قەناعەتەی کە ئەو نەتەوە باڵادەستە، غەدرێکی گەورە و مێژوویی لەزۆربەی پێکهاتەکانی تر کردووە و، ئەوەش دەهێنێت جارێکی تر و بە نەفەسێکی تری دیموکراتییانە، چاو بەپەیڕەو و پرۆگرام و بەندەکانی ئەو کۆمکارەدا بخشێنینەوە و، هەر هیچ نەبێت لەبەڵگەنامەکانیاندا، هەبوونی ئەو راستییانە بسەلمێنن.. ئەو کاتە دەکرێت بڵێین، بەشێك لەخاکی عێراق، بەشێکە لەنیشتمانی عەرەبی، یان بەشێك لەگەلانی سوودان بەشێکن لەنەتەوەی عەرەبی و... تاد... تەنها بۆ نموونە سەیری پێکهاتەی ئەو وڵاتە عەرەبییانە بکەن کە لەڕووی پێوانە و چڕی دانیشتوانەوە، بەشی هەرە زۆری رووپێو و دانیشتوانی ئەو نیشتمانە واقیع حاڵە، پێکدەهێنن.

* سوودان: ژمارەی دانیشتوانەکەی زێتر لە (٣١) ملیۆنە. لەو (٣١) ملیۆنەدا، لە ٣٩٪ی عەرەبن[1]، کەزۆر لەنیوەش کەمتر دەکات. ئەوجا دانیشتوان و خاکەکەی بە بەشێك لەوڵاتی عەرەبی دەزانن. نووسەری عەرەب (سەعدوڵلا خەلیل) پێی وایە سوودان و لوبنان لە بنچینەدا عەرەبی نین و، بەدرێژایی مێژوو، بەعەرەب کراون[2].

١. کتێبی (Jahrbuch 2003) بە زمانی ئەڵمانی، ل٤١٦.

٢. سعدالله خليل، الوحدة العربية بين الحلم إلى الوهم، www.elaph.com، 2/5/2005.

* مەغریب: زێتر لە (٢٩) ملیۆنە، کە لە ٥٠٪ی عەرەبە و ئەوانی تر بەربەرن[1].

* جەزائیر: بە گوێرەی دان پێنانی خودی دەوڵەت خۆیەوە لە ٣٠٪ی دانیشتوانەکەی بەربەرن[2]. هەروەها خەڵکی رۆشنبیر و ئەکادیمی دیموکراتیخوازی وایان هەیە دان بەڕاستییە مێژووییەکان دادەنێن. دەڵێن، خاوەنی راستەقینەی جەزائیر، بەربەرەکانن کە لە نیوەی زێتری دانیشتوانەکەی پێکدەهێنن. عەرەبەکان، میوانی ئەو خاکەن و لەدوورگەی عەرەبەوە کۆچیان کردووە و لەجەزائیردا، گیرساونەتەوە جگە لەوەش، دانیشتوانی ئەو وڵاتە، ئەوانەی تەمەنیان لەسەرووی (٤٠-٥٠) ساڵیدایە، بەشی زۆریان نە بەقسەکردن و نە بەنووسین و خوێندنەوە، عەرەبی نازانن. لەدوای سەرەتای نەوەدەکانی سەدەی رابردوودا، زمانی عەرەبی، شان بەشانی زمانی فەرەنسی لەخوێندنگا و دائیرە رەسمییەکاندا، دەخوێنرێت و کاری پێدەکرێت... واتە، خودی عەرەبەکانیش، بەهۆی داگیرکردنەوە لەلایەن فەرەنساوە، نیوەی زێتریان، عەرەبی نازانن. دەبێ ئەوەش بگوترێت، بەربەرەکان "ئەمازیغییەکان"، نەتەوەیەکی جیان و لەسەر ئایینی مەسیحی و ئیسلامین و لەزۆربەی وڵاتە عەرەبە ئەفەریقییەکان، بوونی بەرچاویان هەیە.

* لیبیا: لەم وڵاتەدا بەربەرو عەرەبەکان پێکەوە دەژین... لەبارەی عەرەبێتی ناسنامەی لیبییایەوە، موعەمەر قەزافی لەدیمانەیەکیدا لەگەڵ تەلەفزیۆنی "دوبەی"دا، گوتی، (...لیبیا وڵاتێکی ئەفەریقییە و هیچ پەیوەندی بەنیشتمانی عەرەبییەوە نییە... ئەو کارەساتانەی کە بەسەریدا هاتووە، لەرێگای عەرەبەوە بووە... عروبە ئیفلاسی هێناوە و تەنها شتی خراپی بەرهەم هێناوە... نەتەوەی عەرەب کاتی بەسەرچووە)[3].

١. کتێبی (Jahrbuch 2003)، ل٢٨٦.

٢. هەمان سەرچاوەی پێشوو.. ل٥١.

٣. ماڵپەڕی پەیامنێر www.peyamner.com، 13/4/2005.

* میسر: ژمارەی دانیشتوانەکەی (٧٢) ملیۆنێك دەبێت. قیبتییەکان لە سەدا (٥-١٠)ی ڕێژەکە پێکدەهێنن و، لەڕووی ئایینییەوە مەسیحین و ڕێوڕەسم و کولتووری تایبەت بە خۆیان هەیە و، هیچ سەرەداوێك بە نەتەوەی عەرەبیان نابەستێتەوە[1]. ئەکادیمی و پسپۆڕی عەرەبی واهەیە بەبینێکی فراوان و، بۆچوونێکی دیموکراتییانە، مامەڵە لەگەڵ واقیعەکەدا دەکات و، لەنێو ئەو هەموو تەوژمە شۆڤینیانەدا، ئەوە دەسەلمێنێت کەمیسر لەڕووی مێژووییەوە عەرەبی نییە و، وڵاتی قیبتییەکانە[2].

* عێراق: عێراقەکەی لەمەڕ خۆشمان، بەدرێژایی مێژووی (٨٠) ساڵ دروستبوون و دواتر ئەندام بوونی لەو کۆمکارە، هەموو ڕژێمە یەك لەدوای یەکەکان، عێراقیان بە بەشێك لەنیشتمانی عەرەبی حسێب کردووە و، بەدەرگای ڕۆژهەڵاتیان ناوزەد کردووە.. نکۆڵی لەبوونی نەتەوەیەکی جیا لەعەرەب و خاکێکی جیا لەخاکی عەرەبیان کردووە، کەکورد و کوردستانە... لەبارەی دانیشتوانەوە، چەندی بێنی و ببات ژمارەی عەرەب ناگاتە لە ٧٠٪.

وڵاتەکانی تری ئەم نیشتمانە، وەك ئەوانەی لەسەرەوە ئاماژەمان پێکرد، لەپێکهاتەی جۆربەجۆر پێکهاتوون... بەکورتی، جگە لەعەرەب ژمارەیەکی زۆر لەبەربەر و قیبتی و کورد و دورز و ئەرمەن و چەرکەس و تورك و فارس و ئاشووری و چەچانی و... تاد، لەسەر ئەو خاکەدا دەژین کە ئەمڕۆ بەنیشتمانی عەرەبی ناسراوە و، بەزۆری زۆرداری دەیانەوێت ئەو ناسنامەیە بەسەر سەرجەم پێکهاتەکانیدا بسەپێنن، کە نەك هەر عەرەب نین، بەڵکو زۆربەی هەرە زۆریشیان عەرەبیش نازانن و، دوورن لەو زمان و کولتوورە.

---

١. ماڵپەڕی www.alarabiya.net، 12/4/2005.

٢. المسلمون في أوروبا: كيف يمارسون وجودهم، تعايش أم صراع؟ د.أحمد أبو مطر، www.elaph.com، 17/4/2005.

هەواڵنامەی کتێب

زیانەکانی دوای سێپتێمبەر

ئەگەر هەندێك كەس وابزانێت كەلێدانی تاوەرەكانی ئەمریكا، سەركەوتنێك بوو بۆ جیهانی عەرەبی و ئیسلامی و، چاوشكاندنێكیش بوو بۆ ئەمریكا و هاوپەیمانەكانی، بەدڵنیاییەوە، زۆر بەهەڵەدا چوونە، چونكە ئەو رووداوە، وێنەی (ئیسلام)ی، بەشێوەیەكی نەخوازراو، بەجیهان نیشاندا... جگە لەوەش، دیاردەی ترسان لەئیسلام، بەشێوەیەكی بەربلاو تەشەنەی كرد، كە هەوڵ و ماندوو بوون و، كات و كارێكی زۆری دەوێت، تاوەكو بتوانیت ئەو وێنەیە بگێڕیتەوە دۆخی جارانی و، قەناعەت بەئایینەكانی تر بهێنیت، كەئەوە ئیسلام نییە ئەو كارانە ئەنجام دەدات، بەڵكو گرووپێكن هەوڵ دەدەن ئیسلام بكەنە پەیژەیەك بۆ گەیشتن بەمەرامە سیاسییەكانیان.

كاردانەوەكان، هەر لەگەڵ یەكەم هەفتەی دوای رووداوەكە، دەستی پێكرد، سەرەتا، چەندان نامەی هەڕەشە ئامێز خرانە قوتوی پۆستیماڵە بێگانەكان... دوا بەدوای ئەوەش، یاساگەلێك لەوڵاتانی رۆژئاوا دەرچوون، كەهەر هەموویان، بەزیان بۆ سەر ئازادییەكانی تاكەكەس و، هەڵسوكەوت و گوزەرانی موسڵمانەكان، شكایەوە... دەستكرا بەكۆنترۆڵكردنی مزگەوتەكان و، چاودێریكردنی هاموشۆكەران و پێشنوێژ و وتارخوێنەكان. بەسەدان هاووڵاتی موسڵمان لەسەر كارەكانیان دەركران، تاكار گەیشتە ئەوەی قژ رەشی و ئەسمەری ببێتە هۆكارێك كە بەچاوی پڕ لەگومان و، مۆڕە كردنەوە، سەیرت بكەن. بێ ئاگاداری تاك، كۆنترۆڵ خرایە سەر تەلەفۆنی تایبەتی ماڵان و، گوێگرتن لەگفتوگۆی كەسی و تایبەتییەكان... بوونی ناوەكانی، (محەمەد، ئەحمەد، عەلی، عەبدوڵلا... تاد) لەسەر بەڵگەنامە كەسییەكان، بەس بوو تاوەكو لەكار بێبەش بكرێیت، یان لەهیچ كارگە و دامەزراوەیەك كارت پێنەدەن..

سیمبۆڵە ئیسلامییەكان، كەجاران تاك دەیتوانی بەئازادی و هەوەسی خۆی بەكاریان بهێنێت، وردە وردە، قەدەغە كران.

لە فەڕەنسا لەئەیلولی (٢٠٠٤)ەوە، سەرپۆش و هێما ئایینییەكانی تری وەك، (خاچ)ی كریستیانەكان و، (كیبا) سەرپۆشی جوولەكەكان، لە دامەزراوە رەسمییەكاندا، یاساغ كران.

لەئەڵمانیاشدا، لەكۆی شازدە ویلایەتی فیدراڵدا، تائێستاكە لەهەشت ویلایەتی وەك (باڤاریا، بادن ڤۆرتمبێرگ، بەرلین، هێسن، زارلاند، برێمن، سەكسۆینا، نۆردڕاین و ستڤالیا)دا (حیجاب) قەدەغە كراوە، بەتایبەتیش بۆ ئەو ئافرەتانەی كە لەدام و دەزگا رەسمییەكاندا، وەك مامۆستا و كارمەند و فەرمانبەر، كاردەكەن.

لەمزگەوتەكانیشدا، لێپێچینەوە لەگەڵ زۆر لەو مەلایانە كرا، كە وتاری هەینی دەخوێننەوە... جگە لەوەش، پاڵەپەستۆیەكی زۆریان خرایە سەر، تاوەكو وتارەكانیان، بەو زمانانە بخوێننەوە، كەزمانی رەسمی وڵاتن... لەو پێوەندەدا، (ئەنیتا شاڤان)ی وەزیری رۆشنبیری ویلایەتی (بادن ڤۆرتمبێرگ)ی ئەڵمانیا، لەرۆژی ٢٢/١١/٢٠٠٤دا، گوتی (دەبێت پێشنوێژ و وتارخوێنەكان، ناچار بكرێن كەخۆیان فێرە زمانی ئەڵمانی بكەن و، وتارەكان بەو زمانە بخوێننەوە، چونكە هەر لەناو نوێژكەرەكانیشدا، خەڵكانێك هەن، زمانی عەرەبی یان توركی نازانن و، واهەست دەكەن خەڵك دژی ئایین و، نەتەوەكانی تر، هان دەدەن).

لە هۆڵەنداشدا، لە سەرەتای ساڵی (٢٠٠٨)ەوە، دەبێت ئەو وتارخوێنانە، زمانی هۆڵەندی بزانن، یان ئەو خولانەیان تەواو كردبێت كە تایبەتن بەپێگەیاندنی وتارخوێنەكان... هەر لەبەر ئەو فشارە زۆرە و، هەوڵ نەدان بۆ فێربوون، زۆربەی مەلا و وتارخوێنەكان، هۆڵەندا جێدەهێڵن..

رۆژنامەی (تەلەگراف) دەڵێت، (لەكۆی ٤٥٠ مزگەوت، ١٨٠ مزگەوت بێ پێشنوێژ و وتار خوێن، ماونەتەوە)[1].

---

١. هجرة جماعية لأئمة المساجد في هولندا، رادیۆی جیهانی هۆڵەندا، بەشی عەرەبی، www.arabic.rnw.nl، 9/7/2007.

هەواڵنامەی کتێب

به هۆی هەڵسوکەوتی ناجۆرو، ڕەچاو نەکردنی ئەو (مۆراڵ)انەی کە لەو وڵاتانەدا، بەرقەرارە، زۆرجاران مەلاکان خۆیان خۆیان بەدەرکردن دەدەن. (محەمەد حوسێن کەریمانی) بەڕەگەز پاکستانی، مەلای مزگەوتی (ئەنوار)ی شاری (ئێندهۆڤن)، لەیەکێك لەوتارەکانی ساڵی ٢٠٠١دا، هێرشێکی توندی کردۆتە سەر (هۆمۆ)کان، هەر لەبەر ئەو هۆیەش، دەسەڵاتداران، بڕیاریاندا، کەدەبێت لەهۆڵەندا دەربکرێت.

وێڕای گرتنەبەری ئەو ڕێوشوێنانەش، دەربارەی مەلا و مزگەوتەکان، زۆر بڕیاری تریش، لەزۆربەی وڵاتەکاندا دەرکرا... کە لەهەموویاندا، تەسککردنەوەی ئازادییەکانی تاکە کەس و مارەسەی ڕێوڕەسمە ئاینییەکانی تێدا بەدیدەکرا.

لە بارەی وەرگرتنی پەنابەرانیشەوە، سەرەڕای کۆنترۆڵکردنی سنوورەکان، هەلومەرجی زۆر قورسیشیان خستۆتە بەردەم کێسی پەنابەرەکان... بۆ وەرگرتنی ڕەگەزنامەش، سەرەڕای هەبوونی کار و، زمان زانین و، دۆسیە پاکی و عەرەب گۆتەنی، (حوسن سلوك)، دەیان خاڵی تریشیان زێدە کردووە، کە لەهەندێکیاندا، داواکار ئیهانە یان هەستی بریندار دەکرێت... بۆ نموونە، لە هەندێك لە ویلایەتەکانی ئەڵمانیادا، کەسی داواکار دەبێت وەڵامی (٣٠) پرسیار بداتەوە و، وەڵامەکانیش لەگەڵ سیستەم و عادات و تەقالیدی ئەو وڵاتەدا بگونجێت... ئەگەرنا، ناتوانێت ڕەگەزنامە وەربگرێت... هەندێك لە پرسیارەکانیش، وەك نموونە دەخەینە بەرچاو:

- کاتێك کە دەبینی هاوڕێیەکت خەریکی جێبەجێکردنی کارێکی تیرۆریستییە، کاردانەوەی تۆ چۆن دەبێت؟
- ئایا بەشتێکی ئاسایی دەزانی کەباوکێك کچەکەی خۆی لەترسی کاری (مارەسەی سێکسی)، لە ژوورەوە بەند بکات؟
- ڕات چییە بەرامبەر بە پیاوێك کەدوو ژن بهێنێت؟
- ئەو کارانە چین کە پێتوایە نابێت ئافرەت بیانکات؟
- ڕات چییە بەرامبەر بەوەی کەدەبێت ئافرەت لە گوێ و حەمدی پیاو دابێت و، ڕازی بێت بە لێدانی لەلایەن مێردەکەیەوە؟

- پێت باشە دکتۆری ژن، یان پیاو، چارەسەری نەخۆشییەکانت بکات؟
- گەر کوڕەکەت هاوڕەگەز باز (هۆمۆ) بوو، کاردانەوەت چی دەبێت؟
- ڕات چییە دەربارەی ڕووداوەکەی ١١ی سێپتێمبەر؟
- گەر کچەکەت شووی بە پیاوێکی غەیرە ئیسلامی کرد، هەڵوێستی تۆ چی دەبێت؟
- ئەگەر کچەکەت کارێکی هەڵبژارد و، تۆش پێی ڕازی نەبوویت، چی دەکەیت؟
- لێدەگەڕێی کچەکەت یان ژنەکەت، لەبارەی جل و بەرگ لەبەر کردنەوە لاسایی ئەڵمانەکان بکاتەوە؟
- کاردانەوە و هەڵوێستی تۆ چییە، کەدەبینی یان دەبیستی، لێپرسراوەکانی ئەڵمانیا، هاوڕەگەز (هۆمۆ)ن؟

ئەم پرسیار و، ڕێ و شوێنە توندانەش، وایکردووە، وردە وردە، پەنابەر ڕوو لەو وڵاتە نەکات. لەساڵی (٢٠٠٥)دا، (٢٩) هەزار کەس هاتوونەتە ئەڵمانیا، کە لەچاو ساڵەکانی تردا، دابەزینێکی بەرچاوی بەخۆیەوە بینیووە. لەو (٢٩) هەزارەدا:

- لە (١٪)یان مافی پەنابەرێتییان وەرگرتووە.
- لە (٤,٣٪)، مافی پاراستن، تەنها (پاراستن)یان وەرگرتووە.
- لە (٢,٣٪)، مافی ئەوەیان وەرگرتووە کە تەنها دەرنەکرێن، چونکە لەوڵاتەکانیاندا، ژیانیان دەکەوێتە مەترسییەوە.

بەرەنجامی ئەو یاسا توندانە، بەهەزاران کەس ئیقامەی مانەوەیان لێ سەندراوەتەوە و، کەوتوونەتە بەر هەڕەشەی ناردنەوە بۆ وڵاتەکانیان.. کە ئەوەش، بەزیان بۆ سەر پەنابەرە موسڵمانەکان دەشکێتەوە و، لەوانەشە لەوڵاتەکانی خۆیاندا تووشی کوشتن و، ڕاوەدوونان و، زیندانیکردن ببنەوە.

هەڵگەڕانەوە... یان بەزاندنی هێڵە سوورەکان

کۆمەڵگاکان، بەتێپەڕبوونی کات و، هاتنە ئارای کەش و هەوا و زەمینەی تازە، گۆڕانکارییان بەسەردا دێت و، لەوانەشە سەیرمان بەکولتووری دوێنێ بە بەراوورد لەگەڵ کولتووری سەقامگیر بووی ئەمڕۆوە بێت. هەڵبەتە، نەك تەنها مرۆڤ، بەڵکو هەموو گیانلەبەرێکیش هەوڵدەدات خۆی لەگەڵ ژینگە و، ئەو دەوروبەرەی کەتێیدا دەژیت، بگونجێنێت، تاوەکو لەم ئاقارەدا، خۆی بەنامۆ و لاتەریك، نەزانێت.

ئەمڕۆ بەجێگیربوونی ئەو ژمارە زۆرەی موسڵمانان لەسەرجەم جیهاندا، بەتایبەتیش لەرۆژئاوادا، زۆر دیاردە و حەزی خەفەکراوی دوێنێ، ئەمڕۆکە بۆتە واقیعێك و، زۆر بەئاسانی دەخرێنە خانەی شتە ئاساییەکان.

هەزاران گەنجی موسڵمان هەیە، ڕێورەسمە ئایینییەکانیش بەجێدەگەیەنێت، ئەوجاش بەبێ گرێبەندی شەریعەتی ئیسلامی لەگەڵ کچە کریستیانەکاندا، وەك هاوسەر و شەریکی ژیان دەگوزەرێنن... ئەوە جاران دیاردەیەکی زۆر دەگمەن و نامۆ بوو.. ئەگەر کچە فەلەیەك کوڕە موسڵمانێکی خۆش بوویستایە، یان بەپێچەوانەوە، دەبوو یەکێك بۆ ئەویتر تەنازول لەئایینەکەی خۆی بکات، ئەوجا دەیانتوانی ببنە هاوسەری یەکتر و، خێزان پێکەوە بنێن... ئەوە لەکۆمەڵگا ئیسلامییەکانی دوێنێدا، ئەوهابوو لەکۆمەڵگا ئەوروپییەکانیشدا، پێش (٣٠-٤٠) ساڵێك لەمەوبەر، شتێکی ئاسایی نەبووە، وەلێ بەتێپەڕبوونی کات و، گۆڕانکارییە ئایینی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان، گۆڕانیان بەسەردا هاتووە و، وردە وردە لەدیاردەیەکی دەگمەن و نامۆ، بوونەتە دیاردەیەکی ئاسایی سەقامگیر.

ئێستاکە لەنێو ڕیزەکانی ڕەوەندی ئیسلامی، بەتایبەتیش لەناو کوڕەکاندا، ئەو دیاردەیە تەشەنەی کردووە، جا بەهێنانەوەی هەر بیانوویەك بێت، کەم گەنجی

موسڵمان هەیە لەدەرەوە، هاوڕێیەکی کچی نەبێت... هاوڕێی کچیش لەرۆژئاوا، بەپێوەرەکانی پەیوەندییە خێزانی و کۆمەڵایەتییەکانی وڵاتانی ئیسلامی، ژن دەگەیەنێت، چونکە ئەو کچە لەگەڵ کوڕەکەدا، هەموو ئەو پەیوەندییانە جێبەجێ دەکات کە لەنێوان ژن و مێردێکی ئاساییدا هەن... کەواتە ئەوانە ژن و مێردێکی ئاساین، بەڵام لەدەرەوەی بازنەی گرێبەندە ئایینییەکان.

تا ئێرە، دیاردەکان، لەڕەنگێکی تۆخەوە هێدی هێدی بەرەو کاڵبوونەوە دەچن و بەبینین و بیستنیشیان، لەوانەیە دیقەتی هیچ کەسێك بۆ لای خۆیان کێش نەکەن، چونکە دیاردەکە لەو کۆمەڵگایانەدا بوونەتە شتێکی ئاسایی و، باو... مادام ڕەوەندی ئیسلامیش لەم نێوەندەدا دەژیت، بەبۆچوونی زۆربەی تاکەکانی ئەو ڕەوەندە، مەجبوورن خۆیان لەگەڵ ئەو هەل و مەرجانەدا بگونجێنن. بەڵام پێچەوانە بوونەوەی دیاردەکان (پێکەوە ژیانی کچە موسڵمان و کوڕە فەلە)، لە نەزەری ئایینی ئیسلام و کۆمەڵگا ئیسلامییەکانەوە، بەشتێکی نامۆ و، دوور لەبازنەی داب و نەریتی ئیسلامی دێتە حسێب کردن. ئەگەرچیش خەڵکێکی زۆر هەن لەڕۆشنبیر و چالاکڤانانی مافەکانی مرۆڤ و، کۆمەڵگای مەدەنی و، داکۆکیکەرانی ژنان، ئەم مافە بەشتێکی سادە و سەرەتایی هەموو مرۆڤێك دەزانن و، شێلگیرانەش لەدژی هەموو بەربەستێکی کۆمەڵایەتی و ئایینی تێدەکۆشن... لەگەڵ ئەوەشدا، هێشتاکە شتێکی نامۆیە و، جێگای سەرنجدان و پەنجە بۆ کێشانە لەنێو ماڵباتە موسڵمانەکاندا...

پێکەوە ژیانی کوڕی موسڵمان و کچی فەلە، یان بەپێچەوانەوە، لەوانەیە بوبێتە شتێکی ئاسایی یان نەبووبێتە شتێکی وا کەئەوەندە بەهەند هەڵبگیرێت... وەلێ ئایین گۆڕین و هەڵگەڕانەوە، بەتایبەتیش لەنێو زۆربەی هەرە زۆری موسڵمانەکان تا ئەمڕۆکەش، بەهێڵێکی سوور لەقەڵەم دەدرێت و لەلایەن سەرچاوە باڵاکانی ئایینەوە، فەتوای کوشتنیشی بۆ دەردەچێت... لەگەڵ ئەوەشدا، هەڵگەڕانەوە و بەزاندنی هێڵە سوورەکان، نەك هەر لەنێو ڕەوەندی ئیسلامی لەرۆژئاوا و کۆمەڵگا رۆژئاواییەکاندا، بوونی هەیە، بەڵکو لەنێو خودی جیهانی ئیسلامیشدا، خەریکە دەبێتە دیاردە.

هەوالنامەی کتێب

هەڵگەڕانەوە لەئایینی مەسیحی لە نێو کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوادا، ئازادانەترە وەك لەجیهانی ئیسلامیدا، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو کولتوورە باوەی کەئایین بەپردی بەستنەوەی پەیوەندییە گیانییەکانی نێوان تاك و خودا، دەزانێت.

بەڕێوەبەرایەتی هەواڵگری فەڕەنسا لەساڵی (٢٠٠٦)دا، ڕایگەیاند، (کە بە گوێرەی زانیارییەکانمان ١٦٠٠ فەڕەنسی لەم ماوەی دواییەدا بوونەتە ئیسلام و، لە هەر چوار کەسێك لەوانە، یەکێکیان دەگەڵ ڕێکخراوە پەڕگیرە ئیسلامییەکان کەوتوون).

لە کۆتایی ساڵی (٢٠٠٦)شدا، ڕادیۆی (RTL)ی بەلجیکایی بلاّویکردەوە کە لەلێکۆڵینەوەیەکدا دەرکەوتووە کە لەماوەی ساڵی (٢٠٠٦)دا، زێتر لە (٣٠٠) کەس لەم وڵاتەدا بوونەتە ئیسلام[1].

ئامۆژگای ئیسلامی لە ئەڵمانیاش، کە بارەگاکەیان لەشاری (سوسیت)ی ڕۆژئاوای ئەڵمانیایە، ڕاگەیاند تەنها لە ساڵی ٢٠٠٥دا زێتر لەهەزار ئەڵمانی بوونەتە ئیسلام... هەروەها گوتی: لەکۆی ئەو سێ ملیۆن و دووسەد هەزار موسڵمانەی کە لەئەڵمانیادا دەژین، (١٤٣٥٢) کەسیان بەڕەگەز ئەڵمانین و بوونەتە ئیسلام، کە سێیەکی ئەوانە ئافرەتن و بە هۆی ئەوەی کەمێردیان بەموسڵمانان کردووە، ئەوانیش بوونەتە ئیسلام[2].

دیاردەکە بوونی هەیە، بەڵام زۆر جارانیش، لەپێناوی چەواشەکردنی خەڵك و هاندانیان ڕاستییەکان وەك ئەوەی کەهەیە، دەشێوێندرێ و، قەبارەی دیاردەکە، گەورەتر دەکرێت[3].

١.ماڵپەڕی "دەنگی ئیسلام" www.dangiislam.org، 4/1/2007.

٢. ماڵپەڕی www.alarabiya.net، 13/12/2005.

٣. بۆ نموونە، ئەو ڕاگەیاندنەی ئامۆژگای ئیسلامی ڕۆژئاوای ئەڵمانیا، لەلایەن ماڵپەڕی "دەنگی ئیسلام"ەوە، گەورەتر کراوە و، ئەو هەزار ئەڵمانە کراوەتە چوار هەزار.

بڕوانە/ موسڵمانبوونی چوار هەزار ئەڵمانی لەماوەی ساڵێکدا، ماڵپەڕی "دەنگی ئیسلام" www.dangiislam.org، 21/1/2006.

هەروەك لەزۆربەی لێکۆڵینەوە و هەواڵەکانیشدا دەرکەوتووە، کە بەشی زۆری ئەو موسڵمان بوانەش، ئافرەتن و بەهۆی شووکردنیان بەموسڵمانەکانەوە، بوونەتە موسڵمان... هەروەك لەسەرەتاوە ئاماژەمان پێکرد، کە کولتووری ڕۆژئاوا ئەوەندە ڕێگر نییە لەبەرامبەر هەڵبژاردن و گۆڕینی بیروباوەڕ و، ئایینەوە، سەرەڕای بەرجەستەبوونی لەواقیعیشدا، لێکۆڵینەوەکانیش ئەو ڕاستییەیان، سەلماندووە[1].

ئەوەی زێتر لای ڕۆژئاواییەکان، بەتایبەتیش دەسەڵاتەوە، مایەی ترس و نیگەرانییە لەموسڵمانبوونی ئەو خەڵکە، بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کەزۆرێك لەو خەڵکانە دەبنە پەیڕەوکار و هەڵگری هزری پەڕگیری.. لەو بارەیەوە، وەزیری ناوخۆی هۆڵەندا لەیەکێك لەڕاگەیاندنەکانیدا گوتوویەتی، کەنزیکەی (٢٠) گرووپی توندڕەوی ئیسلامی لەسەر خاکی هۆڵەندادا دەژین و، خەڵکانێکی هۆڵەندیشیان تێدایە کە بوونەتە ئیسلام... ئەو تازە موسڵمانبوانە، خەڵکی وایان تێدایە کە لەپێناو سەرخستنی بیروباوەڕەکەیاندا، ئامادەن گیانی خۆشیان بتەقێننەوە[2].

لەگەڵ ئەو سەنگەر گۆڕین و، هەڵگەڕانەوەی کریستیانەکانی ڕۆژئاواشدا، خەڵکێکی تری موسڵمان، هێڵە سوورەکان دەبەزێنن و دێنە سەر ئایینی

---

١. کۆمپانیای (هاریس ئینتراکتیف)ی بەریتانی لەنێوان ٣٠ی تشرینی دووەم و ١٥ی کانوونی یەکەمی ٢٠٠٦دا، ڕاپرسییەکی لەنێوان دوازدە هەزار و پێنج سەد کەس، لەپێنج وڵاتی ئەورووپایی وەك، (بەریتانیا، فەڕەنسا، ئیتاڵیا، ئیسپانیا، ئەڵمانیا) و، ئەمریکادا کردووە، دەرکەوتووە کە:

- ڕێژەی لە (٦٩٪)یان ڕێگر نین لەبەردەم منداڵەکانیان کەشوو بەغەیرە دینێکی تر بکەن، یان ژنیان لێ بهێنن. ئەم ڕاپرسییە لەڕۆژنامەی (فایینشال تایمز)ی بەریتانی بلاّوبۆتەوە. بڕوانە، إستطلاع رأي: الديانة ليست عائقا أمام الأنضمام للأتحاد الاوروبي، www.dw-wold.de، 18/12/2006.

٢. یەکەم ئافرەتی خۆکوژی ئەورووپایی، ژنێکی بەلجیکی بوو کە لەساڵی ٢٠٠٥دا لەعێراق خۆی تەقاندەوە... ناوبراو پەیوەندی خۆشەویستی لەگەڵ گەنجێکی مەغریبی لەبەلجیکادا هەبووە و، دواتریش بۆتە ئیسلام.

هەواڵنامەی کتێب

کریستیانەکان، یان بێباوەڕی خۆیان رادەگەیەنن.. ئەو خەڵکە لەگەڵ هەبوونی ئەو هەموو ئاستەنگانەش، بێسڵەمینەوە، لەئیسلام وەردەگەڕێن.

رۆژنامەی (زی نیوز)ی هیندی لەرۆژی ٢٠٠٧/٢/٦دا، بلاویکردەوە، کەسالانە (١٥) هەزار موسڵمان دەبنە مەسیحی، (١٠) هەزار لەوانە دەبنە کاسۆلیك و، (٥)هەزاریشیان دەبنە پرۆتستانت... لەو بارەیەوە، (تهامی بەریز)ی سەرۆکی رێکخراوە ئیسلامییەکانی فەرەنسا، گووتی: (مەرج نییە ئەو ژمارەیە راست بێت... ئێمەش رێگر نین لەبەردەمی ئەوەی دەیەوێت ببێتە مەسیحی یان ئیسلام)[1].

گۆڤاری (دێر شپیگل)ی ئەڵمانیش لە ژمارەی رۆژی ٢٠٠٧/١/١٣دا، کە پشتی بەئامارێك بەستووە ئەو ئامارەش (بنکەی دەستنووسی کلیسا) لەشاری (میونشن)ی ئەڵمانی و، (نیۆیۆرك)ی ئەمریکی و، (ڤانکۆڤەر) ئەنجامیانداوە، بە بەڵگەی ئەو کەلیسا و سینیگایانە دەرکەوتووە، کە لە نێوان ٢٠٠١/٩/١١ تا سەرەتای ساڵی ٢٠٠٧، زێتر لە (١٦) ملیۆن موسڵمان لەسەرانسەری جیهاندا، لەئایینەکەیان هەڵگەڕاونەتەوە.. کە لە (٨٠٪)یان بوونەتە (فەلە)، چونکە پێیانوایە، ئایینی ئاشتی و یەکسانییە و، بڕوای بەمرۆڤ کوشتن نییە. لە (١٢٪)یشیان بوونەتە جوولەکە[2].

سەرەڕای هەڵگەڕانەوەی خەڵکێکی تریش کەنایانەوێت خۆیان ئاشکرا بکەن و، پەیوەندی بە ئایینەکانی ترەوە بکەن، لەم دوا دواییەش، لەرۆژی ٢٠٠٧/٣/١، کۆمەڵێك خەڵکی هەڵگەڕاوە لەئیسلام، لەشاری (بەرلین)، دروستبوونی رێکخراوی (ئەنجوومەنی باڵای موسڵمانەکانی پێشوو- لەئەڵمانیا)یان راگەیاند.. ئەو رێکخراوە بریتین لەو کەسانەی کە لەئایینی ئیسلام دەردەچن و، دامەزرێنەرەکانیشیان، سی (٣٠) کەسی بەڕەگەز ئێرانی و عەرەبن و، لەگەڵ راگەیاندنیان، (١٥٠) کەس

١. تقارير تتحدث عن إعتناق آلاف المسلمين للمسيحية في فرنسا، www.alarabiya.net 6/2/2007.

٢. ماڵپەڕی (کوردستان نێت) www.kurdistannet.org، 23/1/2007.

هەوالنامەی کتێب

پەیوەندی پێوەکردوون... سەرۆکەکەیان ئافرەتێکی ئێرانییە بەناوی (مینا عەهدی)[1] و، مێردەکەی لەلایەن کۆماری ئیسلامی ئێران)ەوە، لەسێدارە دراوە.

(مینا عەهدی) پارێزەرە و، لەشاری (کۆیلن)ی ئەڵمانیادا دەژیت. پاش راگەیاندنی ئەو رێکخراوە، لەلایەن موسڵمانە پەرگیرەکانەوە، سەدان ئیمێل و تەلەفۆنی هەڕەشە ئامێزیان بۆ بەرێکردووە.. بۆیە ئێستاکە لەلایەن پۆلیسی ئەڵمانییەوە، پارێزگاری لێدەکرێت.

بە هەر شێوەیەك بێت، لە هەردوو جەمسەرەکەوە، خەڵکانێك هەن، ئەگەر بەمەرگی خۆشیان بێت، ئامادەن بیروباوەڕی خۆیان بگۆڕن. جا بۆیە، بەمن و تۆ و، ئەو و ئەوان، ناتوانرێت بەربەست بخرێتە بەردەمیان... لەبەر خاتری بیروباوەڕی من و تۆش، جیهان لەگۆڕانکاری ناوەستێت و، ئەوەی ئەمڕۆ بەهێڵی سوور و شووڕەیی دەزانین، لەوانەیە بەیانی ببێتە شتێکی ئاسایی و باو.. چۆن بەشێك لەو دیاردانەی دوێنێ کەخرابوونە سەر تاخچەکەی شەرمەزارییەوە، ئێستاکە بوونەتە دیاردەیەکی ئاسایی رۆژانە. پەیوەندییە رۆحی و کۆمەڵایەتییەکانیش لەیەك چوارچێوەدا نامێنێتەوە و، خۆشی بێت و ترشی بێت، بەرگەی ئەو هەموو بوومەلەرزە گەورانە ناگرن و، ئەوانیش درزیان تێدەکەوێت.

٣. ماڵپەڕی www.dw-world.de، 1/3/2007.

ئەنجامەکان

دەسەڵات و حوکمی کۆمەڵگا لە وڵاتانی ئەورووپادا، تا سەدەی پازدەهەم لەژێر دەسەڵاتی کەنیسەدا بوو، ئەوان بەرپرسیار بوون لەدابینکردنی گوزەران و، هەڵسوکەوتی خەڵك و، بریارە چارەنووسسازەکان.. تا ئەو سەردەمەش، شەری تایفەگەری هەموو کۆمەڵگاکانی گرتبۆوە..

بەڵام بەهۆی بێزاری خەڵك و، دەرکەوتنی دەستەیەکی هەڵبژاردەی رووناکبیران، بەهەوڵ و توانای هەموو لایەك، توانرا، وردە وردە کەنیسە بەئاراستەی پەراوێزکردن ببەن... ساڵی (١٦٤٨)یش، کە بەئاشتبوونەوەی (ڤیستڤالیا) بەناوبانگە، کۆتایی بەشەری ئایین و، تایفەگەری هێنا و، ئایین لەدەسەڵات و سیاسەت جیاکرایەوە.. لەمە بەدواوە، رۆژ بەرۆژ، بازنەی دەسەڵاتی پیاوانی ئایین، تەسکتر دەبۆوە. لەزۆربەی وڵاتەکانیشدا بەفەرمی لە دەستووردا ئاماژەی پێکرا... بۆ نموونە لەفەرەنسا، لە ٩/١٢/١٩٠٥دا، ئایین لەدەوڵەت جیاکرایەوە.

بەتێپەربوونی کات و، کاریگەریی هەندێك هۆکار، هەستی باوەڕداریەتی لەناو تاکەکاندا، بەرەو کاڵبوونەوە رۆیشت، کە بەلای پیاوانی کەنیسە و، چالاکڤانانی ئایینی (مەسیح)ەوە، بەزەنگێکی ترسناك دێتە ژماردن.. ئەوانە، پێیانوایە، ساڵانی (١٩٥٠-٢٠٠٠)، خراپترین قۆناغی ئایینی مەسیحییە، چونکە رۆژ بەرۆژ ئایینەکە کزتر دەبێت و، خەڵکیش واز لەکەنیسە دەهێنن..

هەڵبەتە، ئەو کزبوون و وازهێنانەش، هۆکاری خۆی هەیە، کەگرنگترینیان پێشکەوتنی زانست و، پەیبردنە بەو رووداو و پێشهاتانەی، کەپێشتر ببوونە تەلیسمێك و، کەس نەیدەوێرا قسەشیان لەبارەیەوە بکات. دوای ئەوەش، بەرقەرار بوونی زەمینەی بیروباوەڕی ئازاد و، خراپی باری ئابووری و، مەرجەکانی کەنیسە و، پیربوونی خودی ئایین و، چەند هۆکارێکی تر، ئەو کزبوونەیان بەو رۆژەگەیاند.

وێڕای هەموو ئەمانەش، هەڵوێستی کەنیسە و لایەنگیریکردنی لەسەرکردە عەسکەری و دیکتاتۆرەکان، ئایینی ناشیرینتر کرد.

دیارە بەرقەراربوونی ئەو رەوش و زەمینەیە لە رۆژئاوادا، بەدیاردەیەکی ئەکتیڤ وەسف کراوە، هەر بۆیەش، سەرجەم لێقەوماوانی جیهان، بەجیاوازی رەنگ و دەنگ و، بیروباوەڕ و بۆچوونەکان، زێدی خۆیان جێهێشتووە و، روویان لەو دەڤەرە ئارامە کردووە.

موسڵمانەکانیش بەهۆی خراپی باری گوزەران و، نەبوونی ئازادی و، چەوساندنەوە لەلایەن حاکمەکانیان، بەدرێژایی مێژوو، تاك و تەرا، یان گرووپ گرووپ، روویان لە رۆژئاوا کردووە و کردوویانەتە پەناگەیەکی ئارام، بۆ درێژەدان بەژیان.. هەر چەندە سەرچاوەی فەرمی ئەوتۆ لەبەردەستدا نییە، تاوەکو بەشێوەیەکی بنەبڕ، دەستنیشانی هاتنی یەکەم گرووپی موسڵمانان بکات، لەگەڵ ئەوەشدا، بەهۆی بوونی چەند سەرەداوێك، دەتوانین هێڵێکی بەیانی دەستنیشان بکەین.

کۆمەڵێك عەرەبی رۆژئاوای نیشتمانی عەرەبی لەساڵی (٧٠٠)ی زایینییەوە، بەرەو ئیتالیا کۆچیانکردووە، کەدەتوانین ئەوە بەسەرەتا و بناغەی دامەزراندنی رەوەندی ئیسلامی لەئەورووپادا، بژمێرین. پاش ئەو گرووپەش، قۆناغ بەقۆناغ خەڵکی تر بەرەو ئەورووپا کۆچیانکرد و، وردە وردە ژمارەیان، زۆرتر دەبوو... چەند هۆکارێکی سەرەکی لە پشت ئەو کۆچکردن و زۆربوونە بوو، کەگرنگترینیان خۆی لەم رووداوانەدا، دەبینێتەوە:

١- فراوانبوونی دەسەڵات و سنوورەکانی ئیمپراتۆرییەتی عوسمانی، کە بەشێك لە وڵاتانی ئەورووپاشی گرتەوە.

٢- هاوپەیمانییەتی مێژوویی نێوان عوسمانییەکان و ئەڵمانەکان.

٣- هەڵگیرساندنی شەڕی یەکەم و دووەمی جیهانی و، داگیرکردنی وڵاتە ئیسلامییەکان لەلایەن رۆژئاواوە.

٤- دیکتاتۆرییەتی رژێمە عەرەبی و، ئیسلامییەکان.

٥- زوڵم و زۆری ستالین و چەوساندنەوەی کەمە نەتەوە و، موسڵمانەکانی رووسیا لەلایەن ئەو دیکتاتۆرەوە.

٦- داگیرکردنی ئەفغانستان لە ساڵی ١٩٧٩دا، لەلایەن رووسیاوە.

٧- شەڕی عێراق و ئێران (١٩٨٠-١٩٨٨).

٨- داگیرکردنی لوبنان لەلایەن ئیسرائیلییەکانەوە لەساڵی (١٩٨٢)دا.

٩- شەڕی درێژخایەنی نێوان جوولەکە و عەرەبەکان.

١٠- شەڕی رزگارکردنی کوێت (١٩٩٠) و، دەرکردنی سوپای عێراق لەو وڵاتە.

١١- شەڕی ئازادکردنی ئەفغانستان لە دەسەڵاتی تاڵیبان و، عێراق لە رژێمی (سەدام)دا.

ئەمانە و گەلێك هۆکاری بابەتی و مێژوویی تر، بوونە مایەی پشێوی و ناسەقامگیری لە ناوچەکە، کەوای لە خەڵکەکە کرد بە مەجبووری دەڤەرەکانی خۆیان جێبهێڵن.

حاڵی حازر، لەو شازدە وڵاتە ئەورووپاییەی کەئێمە لێیدواوین، لەکۆی (٤٠٥) ملیۆن لەدانیشتوانەکەی، زێتر لە (١٧) ملیۆن و نیو موسڵمان کە رێژەی ٢,١٩٪ی دانیشتوان پێکدەهێنن، لەو وڵاتانەدا دەژین. ئایینی ئیسلامیش بەدووەم ئایین دەژمێردرێت.

پانتایی ئەو رەوەندە هەموو کونج و کەلەبەرێکی ئەورووپای گرتۆتەوە.. گوندێکی بچووك نییە، ماڵێك یان چەند ماڵە موسڵمانێکی تێدا نەبێت.. لەزۆربەی شار و شارۆچکەکاندا، مزگەوتی تایبەت بەخۆیان هەیە و، لەزۆربەی حاڵەتەکانیشدا دەوڵەت یارمەتییان دەدات... هەر بۆ نموونە، لەوڵاتێکی گەورەی وەك فەرەنسادا، ژمارەی ئەو رەوەندە زێتر لەشەش ملیۆنە و، خاوەنی (١٦٠٠) مزگەوت و بنکەی کولتوورین. لەئەڵمانیادا، ژمارەیان زێتر لە سێ ملیۆنە و سەرپەرشتی (٢٥٠٠) مزگەوت دەکەن.

لە بچووکترین وڵاتیشدا کەمیرنشینی (لیشتنشتاین)ە و، ژمارەی دانیشتوانەکەی (٣٤/٥٠٠) کەسە و، (١٦٠٠) موسڵمان لەو وڵاتەدا دەژین. بە خستنەڕووی ئەم راستییانە، ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کەسیستەمی بەڕێوەبردن و، گوزەرانی خەڵك، بە بەراورد لەگەڵ جیهانی رۆژهەڵات و وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی، زۆر پێشکەوتوو و شارستانییانە ترە.

هەبوونی ئەو رەوەندە زۆرەش، کەخاوەنی کەلتوور و ئایینزا و داب و نەریتی جیاجیان، کە لە هەندێك حاڵەتدا بوونەتە کۆسپ لە بەردەم پێکەوە ژیان و،

ئاوێتە بوون لەگەڵ کۆمەڵگا خانەخۆییەکاندا... ئەم لەیەکتر حاڵی نەبوون و، یەکتر قەبووڵ نەکردنە، بوونەتە هۆکارێك بۆ سەرهەڵدانی گرووپی پەڕگیر لە هەردوولاوە (میوان و خانەخۆی).

ئەو گرووپە پەڕگیرانە، لەم ململانێیەدا، هەوڵ دەدەن سوود لەو کەلەبەرە وەربگرن و مەرامە سیاسییەکانیان جێ بەجێ بکەن. لەو نێوەندەدا، دەیان پارت و گرووپ و کۆمەڵەی ئیسلامی رادیکاڵ، نموونەی (حیزبی تەحریری ئیسلامی و، حیزبوڵلای لوبنانی و، میللی گۆرشی تورکی و، کۆمەڵەی ئیخوان موسلمین میسر و ئوردن و...تاد) کەهەندێکیان لەوڵاتەکانی خۆشیاندا ناتوانن چالاکی سیاسی بکەن... سەرەڕای یارمەتیدان و، دابینکردنی ژیان و، پاراستنی ئاسایشیان لەرۆژئاوادا، ئەوجا داوای وادەکەن، کە لەناو جەرگەی کۆمەڵگاکانی خۆشیاندا، رەت کراوەن.. بۆ نموونە، (حیزبی تەحریر)، داوای جیهاد و بەئیسلامی کردنی جیهان و، گەڕانەوەی سیستەمی خەلافەت، دەکات.. یەکێکی وەکو (ئەبو جەعجەع)، داوای ئەوە دەکات کە هێماکانی هاتووچۆ بە عەرەبی بنووسرێت.. (ئەبو حەمزەی میسری) سەرەڕای خزمەت کردن و ناز راگرتنی لەلایەن بەریتانیاوە، ئەوجا ئەورووپا بەئاودەستخانە (تەوالێت) دەچووێنێ[1].

لە بەرامبەر ئەوانەشدا، وەك کاردانەوەیەك، هەستی نازیزم و رەگەزپەرستی لەناو بەشێك لەخانەخوێکاندا لەتەشەنەکردندایە، کەزۆربەیان رێکخراون و لەنێو پارت و گرووپە جۆربەجۆرەکاندا، چالاکییەکانیان درێژە پێدەدەن.

---

١. چالاکڤانی ئیسلامی بەرەگەز میسری (ئەبو حەمزەی میسری)، ساڵانێکی زۆرە لەمیسر قاچاغە و، لەبەریتانیادا وەك پەنابەر دەژیت.. رۆژانە لەکەناڵەکانی راگەیاندندا هێرش دەکاتە سەر ئەورووپا و رۆژئاوا.. لەناوەڕاستی ٢٠٠٣ کەناڵی ئاسمانی (ئەلجەزیرە)ی قەتەری دیمانەیەکی لەگەڵ سازکرد و لەپرسیارێکدا، مادام ئەوەندە هێرش دەکەیتە سەر رۆژئاوا و بەخراپ وەسفیان دەکەیت، بۆچی ناگەڕێیتەوە میسر یان هەر وڵاتێکی تری ئیسلامی؟! ناوبراو لەوەڵامدا گوتی، (وڵاتەکانیان وەك تەوالێت و گەرماو بەکار دەهێنین، کەکارمان تەواو بوو، لێیدەردەچین...).

هەواڵنامەی کتێب

لە ئەڵمانیادا، ئەو گرووپانە خۆیان لەنێو پارتەکانی وەك: (پارتی گەلی ئەڵمانی "DVU" و، پارتی دیموکراتی نەتەوەیی "npd" و، پارتی کۆمارییەکان "Red"دا، دەبیننەوە.

لە دانیمارکیش دا (پارتی گەلی دانیمارکی) و لەنەمسادا (پارتی ئازادیخوازی نەمسایی) و، لەفەڕەنسادا (بەرەی نیشتمانی) و، لەئیسپانیادا (پارتی گەلی ئیسپانی)، گرنگترین ئەو پارتانەن کە بەنازی و ڕەگەزپەرست ناسراون. ئەوانە سەرەڕای ئەنجامدانی کاری توندوتیژی، بەتایبەتیش دوای ١١ی سێپتێمبەر، داخۆیان و داوای وادەکەن کە جێگای سەرسوڕمان و، گەورەبوونی قەبارەی ئەو رق لێبوونەوەیە دەستنیشان دەکات.

پاش بلاوبوونەوەی کاریکاتێرەکانیش لەدانیمارك و دەرهاویشتەکانی، سیاسەتمەدارێکی وەك (مۆیس گلستروب)ی دانیمارکی دەڵێت: (پێویستە موسڵمانەکان لەدانیمارك دەربکرێن و، کچ و ژنەکانیشیان لەبازاڕدا هەڕاج بکرێت!!).

ئەو پەڕگیرە ڕۆژئاواییانە، لەوەش دەترسێن کەڕۆژێك دابێت، موسڵمانەکان ببنە زۆربەی دانیشتوانی ئەورووپا و، بەڕێگای دیموکراتییەوە دەسەلات بگرنە دەست و، بەکەیفی خۆیان یاسا و سیستەمی تازە بۆ ژیان دابڕێژن. لەم ڕووەوە، ئەوان ئەو ترسە لەسەر ئەوە بنیات دەنێن کەڕێژەی زۆر بوون لەنێو ماڵباتە موسڵمانەکاندا بە بەراورد لەگەڵ ڕۆژئاواییەکان، یەکجار زۆرە. ڕێژەی تێکڕای زۆربوون (زاوزێ)، لەنێو ئەو ڕەوەندەدا (٣,٩) منداڵە بۆ هەر ئافرەتێك... کەچی ئافرەتە ڕۆژئاواییەکان (١,٥) منداڵە بۆ هەر ئافرەتێك... ئەوەش بەنموونە دەهێننەوە کە لەساڵی (١٩٦٠) لەئەڵمانیادا (٦٨٦) هەزار بێگانە هەبووە، کەچی ئێستاکە خۆی لە (١٥) ملیۆن دەدات... هەروەها لەویلایەتی (زیوریخ)ی سویسرا لەساڵی (١٩٧٠)دا، چوار هەزار موسڵمان هەبوە، کەچی لە ساڵی (٢٠٠٠)دا بوونەتە (٦٧) هەزار.

وە نەبێت کێشەکانی ئەو ڕەوەندە تەنها لەگەڵ پەڕگیرەکانی خانەخوێکان بێت، کێشەکانی ناوخۆشیان هێندە زۆرە، کەژیان و پەیوەندییەکانیان ئالۆزتر کردووە.. بەهۆی بوونی ئەو کێشانەش کە بەشێکیان لەم (٥-٦) ساڵەی دواییدا سەریان

هەڵداوە، وایلێکردوون لەکاتی خواپەرستیو بەجێهێنانی فەرزەکانیشدا، نەتوانن پێکەوە هەڵبکەن... مزگەوتەکانیشیان لەسەر بنچینەی گرووپ و، نەژاد و، بیروبۆچوونی تایفەگەرییەوە بنیات نراون. سەلەفییەك نوێژ لە مزگەوتێکی تورکەکان ناکات.. تورکێکی سەر بە گرووپی (میللی گۆرش) ناچێتە مزگەوتێکی (دیانەت چییەکان)، کەسەر بەیەك نەتەوەشن. زۆربەی موسڵمانەکان، ئەحمەدییەکان، بەموسڵمانیش نازانن و، هاتووچۆی مزگەوتەکانیشیان ناکەن.

(تەبلیغی)یەك ناچێتە مزگەوتی (سەلەفی)یەکەوە... ئەو ناکۆکییانە، دەرهاویشتەی خراپی لێکەوتۆتەوە و، بۆتە هۆکارێك بۆ نەبوونی یەك هەڵوێستی و، یەك دەنگی موسڵمانەکان لەبەرامبەر بڕیار و کێشە چارەنووسسازەکاندا، هەڵسوکەوتی ناجۆری بەشێکی کەمی ئەو موسڵمانە پەڕگیرانە و، ئەنجامدانی کاری تەقینەوە و خۆکوژی، ژیانی خەڵکە سادە و زۆرەکەشی خستۆتە بەردەم کۆنترۆڵ و لێپرسینەوە و، تەنگ پێهەڵچنین.. چەند کەسێك تەقینەوەکانی مەدرید و، مەترۆپۆڵەکانی لەندەن ئەنجامدەدەن، بەهۆی بوونی هەمان پێناسەی (موسڵمان بوون)ەوە، خەڵکێکی بێوەی لەکار دەردەکرێن و، مۆڵەتی نیشتەجێبوونیان پێنادەن.

چالاکبوونی ئەو بەشە کەمە پەڕگیرە، بازنەی پێکەوە ژیان و بوونی ئایینی جیاواز و یەکتر قەبوولکردنی، کەمکردۆتەوە... بەلای ئەوانەوە، کەسی لەئایین هەڵگەڕاوە، دەبێت چارەنووسی بەکوشتن کۆتایی پێبێت... کەچی لەڕوانگەی ڕۆژئاواییەکان شتێکی ئاساییە و، تاك ئازادە لەوەی باوەڕی نەبێت، یان بچێتە سەر ئایینێکی تر.

هەر چەندە ئەو کێشە و گرفتانەش، زۆرتر و فراوانتریش بن، خەڵکی دیموکراتیخواز و ئاشتیخواز پێیانوایە، دەبێت درێژە بەدیالۆگ و، لێکتر تێگەیشتن و، یەکتر قەبوولکردن، بدرێت و، ئایین و بیروباوەڕی جیاواز، نەبێتە بەربەستێك لەبەردەم پێکەوە ژیانی کولتوورە جیاوازەکان.

ئەو بۆچوونە نەرم و شارستانییانە، ڕەنگ لەبۆچوونی زۆربەی هەرە زۆری کۆمەڵگاکان دەداتەوە و، ڕۆژێکیش دادێت پەیامەکانیان سەربکەوێت و، خەڵك بتوانن بەئاسوودەیی پێکەوە بژین و، دەست نەخەنە ناو کاروبار و ژیانی تایبەتی یەکترەوە.

هەزارنامەی کتێب

سەرچاوەکان:

* **کتێب:**

- ئیسماعیل تەنیا: سەفەری رەش، چاپی یەکەم، چاپخانەی (ماردین) هەولێر، ٢٠٠٢.
- رێکەوت ئیسماعیل ئیبراهیم: ئیمارەتی ئیسلامی هۆڵەندا، چاپی دووەم، چاپخانەی "رەنج" سلێمانی، ٢٠٠٦.
- محەمەد نورەدین: تورکیا لەسەردەمی گۆڕاندا، ئازاد بەرزنجی کردوویەتی بەکوردی، چاپی یەکەم، دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی، ٢٠٠٠.
- هاشم سالح: ئایین. فاشیزم. مەرگ، وەرگێڕانی، هەورامان وریا قانع، کۆمەڵە وتار، لەبلاوکراوەکانی مەکتەبی بیر و هۆشیاری (ی.ن.ك) سلێمانی، ٢٠٠٦.

-Jahrbuch 2003, Die welt in Zahlen, Daten, Analysen, DER SPIEGEL, 2003.

* **گۆڤار:**

- شاهۆ تۆفیق: ئازادی لەسایەی تیرۆردا، وەرزە گۆڤاری (پێشهات)، ژمارە (١٠)، ئەڵمانیا، حوزەیرانی ٢٠٠٥.
- گۆڤاری (إستیقظ)، تشرین الثانی ٢٠٠٦، ص٢٧.

* رۆژنامە:

خەبات، کوردستانی نوێ، میدیا.

* **ئاژانس:**

- ئاژانسی دەنگوباسی ئیتاڵی (ئاکی) WWW.adnki.com.
- پەیامنێر WWW.peyamner.com.

* **ماڵپەڕ:**

- العربیة www.alarabiya.net.
- عەرەب تایز www.arabtimes.com.
- رادیۆی جیهانی هۆڵەندا (بەشی عەرەبی) www.arabic.rnw.nl.
- القنات www.alqanat.com.
- الجزیرة www.aljazeera,net.
- الشرق الأوسط www.ashrqalawsat.com.
- پیوك میدیا www.pukmedia.com.
- ئیلاف www.elaph.com.
- دار الحیاة (لندن) www.daralhayat.com.
- دەنگی ئیسلام www.dangiislam.org.
- دەنگەکان www.dengekan.com.
- دۆیچە فیلە (بەشی عەرەبی) www.dw-world.de.
- ئیسلام ئۆن لاین (بەشی عەرەبی)، www.islamonline.net.
- ئیسلام تودەی (بەشی عەرەبی)، www.islamtoday.net.
- کوردستان نێت، www.kurdistannet.org.
- ماڵپەڕی www.studieren-in-deuteschland.de بەشی عەرەبی.

هەواڵنامەی کتێب

کتێبە چاپکراوەکانم

١- پەردەی شەرم، شیعر، سلێمانی، ١٩٨٢.

٢- کەلەشێری سپی و کەلەشێری رەش، چیرۆک بۆ منداڵان، وەرگێڕان لەعەرەبییەوە، بەغدا، ١٩٨٦.

٣- تەکان، شیعر، بەغدا، ١٩٩٠.

٤- رۆڵی ئەدەب لەشۆڕش و گۆڕانە کۆمەڵایەتییەکاندا، بەناوی خواستراوی (ب. دەوەن) بلاوکراوەتەوە، هەولێر، ١٩٩١.

٥- بیبلۆگرافیای رۆژنامەگەریی کوردی لەنێوان (١٩٧٥-١٩٩٣)، هەولێر، ١٩٩٨.

٦- کاردۆ گەلاڵی: نووسەر و پارێزەر و سیاسەتمەدار، هەولێر، ١٩٩٨.

٧- دەروازەیەك بۆ ناسینی (سمایلەباشە)ی شاعیر، هەولێر، ٢٠٠٠.

٨- چەند پووشێك... بۆ (هێلانەیەکی تر)، کۆمەڵە بابەتێکی ئەدەبی و رەخنەیییە، هەولێر، ٢٠٠٠.

٩- سەفەری رەش -کۆژانی دەربەدەری و ئاوارەییە-، هەولێر، ٢٠٠٢.

١٠- بەسەرکردنەوە، ٢٤ بابەتی ئەدەبی و رۆشنبیرییە، هەولێر، ٢٠٠٥.

هەوالنامەی کتێب

کتێبە چاپکراوەکانی دەزگای موکریانی لە ساڵی ۲۰۰۷

۱- - ڕێبازە ئەدەبییەکان، د. هیمدادی حوسێن

۲- زمان، وەرگێڕان، پێوەندییەکولتوورییەکان، حسین یعقوبی، و: اسماعیل زارعی

۳- رابەی ڕۆژنامەنووس لەجیهانی سێیەمدا، ئەلبێرت ل. هستر و وای لان ج. تو، و: حەسەن عەبولکەریم

٤- سیاسەت وحکومەت لەئەورووپا، احمد نقیب زادە، علی مێهر پەروەر

٥- سەرهەڵدان و بەردەوامی حزبەسیاسیەکان لەئەورووپا، حوجەتوڵلا ئەیوبی، و: ئازاد وەڵەد بەگی

٦- پێشەوای ڕابوون، هاشم سەلیمی، و: ڕەسووڵ سوڵتانی

۷- نهێنی سەرکەوتن لەبازارەکانی کاردا، و: و کیهان نیا،و: ئەدهەم ئەمین

۸- پێشەکیەك بۆکۆمەڵناسی سیاسی، د. احمد نقیب زادە، و: مەسعود ڕەواندووست

۹- شارەوانی و کارگێڕی و دیموکراسی، سەردار شەریف سندی

۱۰- دەروازەکانی کۆمەڵناسی

۱۱- کۆمەڵناسی گشتی

۱۲- پێکهاتەی نەتەوەیی

هەواڵنامەی کتێب